

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

ÇORUM İLİ HALK İNANÇLARI ve HALK HEKİMLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümevra TOZLU

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR**

Artvin - 2017

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ÇORUM İLİ HALK İNANÇLARI ve HALK HEKİMLİĞİ

Sümeyra TOZLU

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 04.04.2017

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 03.05.2017

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ahmet Özgür GÜVENÇ - (II. Danışman)

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Serkan TÜRKOĞLU

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Sabina ABİT

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Erhan GİRAY

ONAY:

Bu Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından ..... tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../2017 tarih ve .....sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

.../.../2017

Yrd. Doç. Hamit ŞAFAKÇI
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Tarihi, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü kültür olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1436).

Belli bir yörenin kültürel yapısı incelenirken, o yörede yaşayan insanların sosyal durumları, kültürel geçmişleri, yörenin tarihinin ve coğrafyasının insanlar üzerindeki yansımaları dikkate alınmaktadır.

Çorum yöresi ile ilgili halk inançları ve halk hekimliği konusunda saha çalışması yapılan yerlerde gözlemediğim kadarıyla Hititlerin ve Eski Türklerin inançlarının özünü kaybetse de şeklen devam ettiği görülmektedir.

Çalışmamız giriş kısmının dışında üç bölümden meydana gelmektedir.

Birinci bölümde, Çorum ilinin tarihi seyri, coğrafi yapısı ve Çorum adının nereden geldiğiyle ilgili bilgiler verilmektedir. Çorum ilinin tarihi seyri kısmında Hititlerden Osmanlı Devletine uzanan süreci anlatılmaktadır. Coğrafi bilgi kısmında yörede bulunan dağlar, ovalar, akarsular bitki örtüsü gibi konularda bilgiler verilmektedir.

İkinci bölümde, Halk İnançları konusu işlenmektedir. Doğum, evlenme, ölüm gibi insan hayatının geçiş dönemini oluşturan inanmalara ve pratiklere yer verilmektedir. Ayrıca çiğdem gezeme, hıdrellez, yağmur duası, koç katımı gibi uygulamalara yer verilmektedir. Halkın günlük hayatı içerisinde hayvanlarla, geceyle, günlerle ilgili inanmalarına da yer verilmektedir.

Üçüncü bölümünde kaynak kişilerden derlediğimiz “*Halk Hekimliği*” konusuna yer verilmektedir. Halk hekimliği kendi içerisinde üç başlık altında toplanmaktadır. Birinci bölüm, halk arasında uygulanan kendi pratikleriyle yaptıkları bitkisel ilaçlarla uygulanan tedavilerden oluşmaktadır. İkinci bölüm “*ocak*” tedavilerinden oluşmaktadır. Üçüncü bölüm ise “*Türbeler*”e gidilerek yapılan pratiklerden ve inanmalardan oluşmaktadır.

Her konu başlığı altında genel bir giriş yapıldıktan sonra, yöredeki konuyla ilgili inançlar ve uygulamalar İslamiyet’i kabulden önceki eski Türklerin inançları, Hititlerin

uygulamaları ve İslamiyet'ten sonraki inançlarla karşılaştırılarak değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda türbelerin, ziyaret yerlerinin ve bazı pratiklerin fotoğraflarına yer verilmektedir.

Çalışma hazırlanırken derlemede yardımcı olan kaynak kişilere, Mimar Sinan Orta Okulu öğretmenlerine, köy köy gezerken beni yalnız bırakmayan aynı zamanda görüş ve önerilerinden yararlandığım Yrd. Doç. Dr. Asuman ÇIRAK'a, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Tolga ÇIRAK'a, Okutman Sinem KAYACAN'a ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Sümevra TOZLU

Nisan, 2017

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	II
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	XII
ÖZET	XIII
SUMMARY	XIV
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMA ALANI	6
1.1. ÇORUM ADININ ORTAYA ÇIKIŞI	6
1.2. ÇORUM İLİNİN TARİHİ SEYRİ.....	7
1.2.1. Tarih Öncesi ve Hitit Dönemi	7
1.2.2. Roma ve Bizans Dönemi.....	7
1.2.3. Selçuklular Dönemi.....	8
1.2.4. Beylikler Dönemi	9
1.2.5. Osmanlı Devleti Dönemi	10
1.3. ÇORUM İLİNİN ÖZELLİKLERİ	11
1.3.1. Coğrafi Konum	11
1.3.2. Dağlar.....	12
1.3.3. Ovalar.....	13
1.3.4. Vadiler.....	14
1.3.5. Akarsular	14
1.3.6. Göller	15
1.3.7. D.S.İ Tarafından Hizmete Açılmış Baraj ve Göletler	15
1.3.8. Bitki Örtüsü.....	16
1.3.9. Yağış ve Sıcaklık	17
1.3.10. Rüzgârlar.....	17
2. BÖLÜM: HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALARI	18
2.1. ÇORUM HALK İNANÇLARI.....	18
2.1.1. ÖZEL GÜNLERLE İLGİLİ İNANÇLAR	18
2.1.1.1. Hıdrellez.....	18
2.1.1.2. Aşure Günü	19
2.1.1.3. Nevruz.....	20
2.1.2. BELİRLİ ZAMANLARLA İLGİLİ UYGULAMALAR	20

2.1.2.1. Çiğdem Gezme.....	20
2.1.2.2. April Beşi	23
2.1.2.3. Yağmur Duası	23
2.1.2.4. Koç Katımı.....	25
2.1.3. GEÇİŞ DÖNEMLERİNE DAİR UYGULAMALAR	26
2.1.3.1. DOĞUM	26
2.1.3.1.1. Doğum ve Çocuklarla İlgili Uygulamalar.....	26
2.1.3.1.2. Hamile Kalmak İçin Yapılan Uygulamalar.....	26
2.1.3.1.3. Hamilelikte Yapılan Uygulamalar	27
2.1.3.1.4. Çocuk Yaşasın Diye Yapılan Uygulamalar	28
2.1.3.1.5. Bebeğin Cinsiyetini Anlamaya Yönelik Yapılan Uygulamalar	28
2.1.3.1.6. Kolay Doğum Yapılması İçin Yapılan Uygulamalar.....	29
2.1.3.1.7. Göbek Kesilmesi ve Göbekte İlgili Uygulamalar	30
2.1.3.1.8. Bebek Eşiyle İlgili Uygulamalar.....	31
2.1.3.1.9. Doğumdan Sonra Yapılan Uygulamalar	31
2.1.3.1.10. Bebeği Tuzlama, Pekmezleme, Kınalama	31
2.1.3.1.11. Kundaklama	31
2.1.3.1.12. Loğusalık ve Kırk Basması	32
2.1.3.1.13. Al Basması	32
2.1.3.1.14. Kırklama	33
2.1.3.1.15. Koynuna Yumurta-Ekmek Koyma	33
2.1.3.1.16. Çocuğun Tırnağı ve Saçının Kesilmesi İle İlgili Uygulamalar	34
2.1.3.1.17. Bebek Doğduğunda Gül (Leke) Olması.....	34
2.1.3.1.18. Bebeğe İsim Koyma.....	34
2.1.3.1.19. Dişle İlgili Yapılan Uygulamalar	34
2.1.3.1.20. Çocuğun Geleceğiyle İlgili Uygulamalar.....	35
2.1.3.1.21. Çok Ağlayan Çocukla İlgili Uygulamalar.....	35
2.1.3.2. EVLENME / DÜĞÜN SIRASINDAKİ İNANIŞLAR	35
2.1.3.2.1. Çorum Yöresi Evlenmeyle İlgili Uygulamalar	35
2.1.3.2.2. Kısmet Açılması İçin Yapılan Uygulamalar	36
2.1.3.2.3. Görücülük-Dünürçülük	36
2.1.3.2.4. Söz Kesimi	37
2.1.3.2.5. Nişan	37

2.1.3.2.6. Düğün Hazırlıkları	38
2.1.3.2.7. Gelin Hamamı	38
2.1.3.2.8. Kına.....	39
2.1.3.2.9. Gelin Alma.....	41
2.1.3.2.10. Nikâh.....	43
2.1.3.2.11. Gerdek.....	43
2.1.3.2.12. Duvak.....	44
2.1.3.3. ÖLÜ DEFNİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR	44
2.1.3.4. ASKERE UĞURLAMA	47
2.1.4. BEREKETLE İLGİLİ İNANÇLAR	48
2.1.5. GECE İLE İLGİLİ OLAN İNANÇLAR.....	48
2.1.6. GÜNLERLE İLGİLİ İNANÇLAR	49
2.1.7. OCAK VE ATEŞLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	50
2.1.8. EVLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	50
2.1.9. BİTKİLERLE İLGİLİ İNANÇLAR	50
2.1.10. NAZARLA İLGİLİ UYGULAMALAR.....	51
2.1.11. İNSAN VÜCUDU İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	52
2.1.11.1. Seçirmeler.....	52
2.1.11.2. Avuç Kaşınması.....	53
2.1.11.3. Kulak Çınlaması.....	53
2.1.12. CANSIZ VARLIKLARLA İLGİLİ UYGULAMALAR	53
2.1.12.1. Saç ve Tırnakla İlgili İnanışlar	53
2.1.12.2. Yer Yatağı.....	53
2.1.12.3. Ev Araç Gereçleriyle İlgili İnanışlar	53
2.1.14.1. Gök Cisimleri İle İlgili İnançlar	56
2.1.15. NE İŞ NE ZAMAN YAPILIR	57
2.1.15.1. El İşi	57
2.1.16. ÂDET	57
3. BÖLÜM: ÇORUM HALK HEKİMLİĞİ	58
3.1. EVDE UYGULANAN TEDAVİLER	58
3.1.1. Ayak Burkulmasına.....	58
3.1.2. Arı Sokması	58
3.1.3. Ağrı.....	59

3.1.4. Astım Hastalığı	59
3.1.5. Alazlama	59
3.1.6. Altını Islatan Çocuk İçin	59
3.1.7. Ayaktaki Siğil İçin (Kör Siğil).....	59
3.1.8. Akciğer Ödemi	59
3.1.9. Alerji	59
3.1.10. Arpacık (İtdirseği).....	60
3.1.11. Ateşi Düşürmek İçin	60
3.1.12. Basur	60
3.1.13. Baş Ağrısı.....	60
3.1.14. Bel Ağrısı	60
3.1.15. Bebeği Düşürmek İçin	61
3.1.16. Bebeğin Gaz Sorununu Gidermek İçin	61
3.1.17. Boğaz İltihabı.....	61
3.1.18. Böbrek Taşı.....	62
3.1.19. Boğmaca	62
3.1.20. Çakmak Hastalığı.....	62
3.1.21. Çocuk Sahibi Olmak İçin	62
3.1.22. Çocuk Ölmesin Diye Yapılan Uygulamalar	63
3.1.23. Çıban	63
3.1.24. Çiçek Hastalığı.....	63
3.1.25. Dizdeki Ağrı.....	64
3.1.26. Dolama	64
3.1.27. Düşen Göbek.....	64
3.1.28. Et Eziği.....	64
3.1.29. Esarefe – Ala (Vitiligo).....	64
3.1.30. Eldeki Çatlak.....	65
3.1.31. Geç Konuşan Çocuklara Yapılan Uygulamalar	65
3.1.32. Geç Yürüyen Çocuklara Yapılan Uygulamalar	65
3.1.33. Göz.....	65
3.1.34. Göğsü Şişen Kadına Yapılan Uygulama.....	65
3.1.35. Gözdeki İltihap.....	66
3.1.36. Guatr	66

3.1.37. Güneş Çarpması İçin.....	66
3.1.38. Hamile Kadının Bulantısı İçin	66
3.1.39. İdrar.....	66
3.1.40. İshal.....	66
3.1.41. İltihap	67
3.1.42. İyileşmeyen Yaralar İçin	67
3.1.43. Kalp.....	67
3.1.44. Kafa Hastalığı	67
3.1.45. Köz Söndürme	67
3.1.46. Karın Ağrısı	68
3.1.47. Karın Şişliği	68
3.1.48. Kas Ağrısı	68
3.1.49. Korku İçin	68
3.1.50. Kabakulak (Kabıoyması)	69
3.1.51. Kaşıntı	69
3.1.52. Kulak Ağrısı.....	69
3.1.53. Kulunç.....	69
3.1.54. Konuşamayan Çocuk İçin	69
3.1.55. Kırık-Çıkık.....	70
3.1.56. Kabızlık.....	70
3.1.57. Kansızlık	70
3.1.58. Kısırlık	70
3.1.59. Kireçlenme.....	71
3.1.60. Koku.....	71
3.1.61. Kum Dökmek.....	71
3.1.62. Mantar	71
3.1.63. Mide	71
3.1.64. Nasır	71
3.1.65. Nazar İçin.....	72
3.1.66. Saçkıran.....	73
3.1.67. Sarılık Hastalığı.....	74
3.1.68. Siğil.....	74
3.1.69. Sarı Yara	74

3.1.70. Sıtma	75
3.1.71. Tüylene İçin	75
3.1.72. Ürüfe	75
3.1.73. Üşümek	75
3.1.74. Uyuz Hastalığı.....	75
3.1.75. Öksürük.....	75
3.1.76. Pişik.....	75
3.1.77. Vücutta Yara	76
3.1.78. Vücuttaki Paraziti Temizlemek.....	76
3.1.79. Veremli Hasta İçin	76
3.1.80. Yara İçin.....	76
3.1.81. Yüksek Tansiyon.....	77
3.1.82. Yanık.....	77
3.1.83. Zatürre.....	77
3.1.84. Zehirlenme	77
3.2. OCAK TEDAVİLERİ	77
3.2.1. Bulgur Püskürtmesi.....	78
3.2.2. Bezenme Ocağı	79
3.2.3. Bakır Basması	79
3.2.4. Bademcik Ocağı.....	79
3.2.5. Demra.....	80
3.2.6. Felç Ocağı	81
3.2.7. Kösnü	81
3.2.8. Göz Ocağı	81
3.2.9. Kulunç Ocağı	82
3.2.10. Kızılyörük	82
3.2.11. Yılcık Ocağı	82
3.2.12. Yara Ocağı	82
3.3. TÜRBELER.....	82
3.3.1. Çam Değirmen Dedesi	83
3.3.2. Elvan Çelebi Türbesi.....	84
3.3.3. Hamza Dede Türbesi.....	86
3.3.4. Şeyh Seyyid Murad Türbesi.....	86

3.3.5. Arap Dede Türbesi	88
3.3.6. Yeşil Direk	90
3.3.7. Nurul Hüda Türbesi	90
3.3.8. Koyun Baba Türbesi	91
3.3.9. Kum Baba	94
3.3.10. Dud Dede Türbesi	94
3.3.11. Hamit Dede Türbesi	95
3.3.12. Yusuf Bahri Efendi Türbesi	96
3.3.13. Nesimi Keşlik Türbesi	97
3.3.14. Miyane Sultan	100
3.3.15. Balım Sultan.....	101
3.3.16. Modana Türbesi	102
3.3.17. Hüseyin Gazi Türbesi.....	103
3.3.18. Teslim Abdal Türbesi.....	105
3.3.19. Hasan Fakih Türbesi	105
3.3.20. Erzurum Dede Türbesi	106
3.3.21. İsa Halife Türbesi.....	107
3.3.22. Lenduha Sultan ve Yetik Dede Türbesi	108
3.3.23. Kan Dede Türbesi	109
3.3.24. Kerebi Gazi Türbesi	110
3.3.25. Suheyb-i Rumi Türbesi	113
3.3.26. Şeyh Yavsi Türbesi	113
3.3.27. Sarılık Dede Türbesi	114
3.3.28. Karadonlu Can Baba	114
3.3.29. Arap Dede Türbesi	118
3.3.30. Safar Dede Türbesi.....	118
3.3.31. Garip Dede Türbesi (Sabır Tekke).....	119
3.3.32. Bun Dede Türbesi	120
3.3.33. Demirşeyh Türbesi.....	121
3.3.34. Arif Dede Türbesi	122
3.3.35. Ergülü Baba Türbesi	123
3.3.36. Vahit Paşa Türbesi	124
3.3.37. Seydi Vakkas Türbesi	125

3.3.39. Ecir Dede	126
3.3.40. Evliyaullahtan Aziz Sultan.....	127
3.3.41. Nur Gazi Dede Türbesi (Kapaklı Dede).....	127
3.3.42. Şeyh Hasan Baba Türbesi	128
3.3.43. Hüssem Dede Türbesi	128
3.3.44. Ahmet Dede Türbesi	129
SONUÇ	130
KAYNAK ŞAHISLAR TABLOSU	132
KAYNAKÇA.....	135

KISALTMALAR

- Age. : Adı geçen eser
- C. : Cilt
- DSİ. : Devlet Su İşleri
- İ.A. : İslam Ansiklopedisi
- km : kilometre
- K.K. : kaynak kişi
- m : metre
- MEB : Milli Eğitim basım evi
- s. : sayfa
- TTK : Türk Tarih Kurumu
- T.S. : Türkçe Sözlük
- n. : niversitesi
- vb. : ve benzeri

ÖZET

Halk inançları, toplumun genel olarak kabul ettiği din dışında halk arasında yaygın olarak görülen, değer verilen sonraki nesle aktarılan inanışlardır. Halk inançları değişmez kuralları olan din değildir, fakat dinle yakın temas halindedir.

İnsan hayatında doğum, evlenme ve ölüm gibi çeşitli evreler bulunmaktadır. Bu evrelere “geçiş dönemleri” denilmektedir. İnsan çeşitli inanç ve uygulamalarla bu geçiş dönemine hazırlanmaktadır. Bir toplumu tanımak için o toplumun bu geçiş dönemlerinde neler yaptıklarını bilmek gerekmektedir. Kutladıkları günlerde yaptıkları uygulamalar, yas törenlerindeki uygulamalar bize o toplum hakkında bilgiler vermektedir.

Çorum yöresinde merkez ilçede yoğun olarak görülmesine de merkez köylerde ve ilçelerde bu geçiş dönemleriyle ilgili çeşitli inanç ve pratikler uygulanmaktadır. Evlenme, hamilelik, doğum ve sonrası, ölüm gibi pek çok konuyla ilgili inançlar ve pratikler uygulanmaktadır.

Çorum yöresinde halk hekimliğinin yaygın olarak yapıldığı görülmektedir. Evde yapılan bitkisel uygulamalar, ocak tedavileri ve türbelerle ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır.

Çorum yöresinde Hitit kültürü, eski Türk kültürü ve İslamiyet'ten sonraki kültürün iç içe geçmiş olarak uygulandığı görülmektedir. İnançlar yoğun olarak Türk-İslam Kültüründedir ancak diğer kültürlerin etkisindeki uygulamaların da devam ettiği görülmektedir.

SUMMARY

Folk beliefs are beliefs that are non-religious, are accepted by the society as a whole and passes on to next generation. Folk beliefs are not a religion, which has constant rules, but it is in close contact with religion.

There are various stages in human life such as birth, marriage and death. This phase is called “transition periods”. People are preparing for this transition period with various beliefs and practices. To know a society, it is necessary to know what they are doing in these transition periods. The practices they perform in the days they celebrate, the practices in the mourning ceremonies, give us information about that community.

Various beliefs and practices related to these transition periods are applied in the central villages and districts, although they are not intense in the central district in Çorum region. Beliefs and practices which are related to marriage, pregnancy, birth and after, death and after, so on, are carried out.

It is seen in Çorum region that folk medicine is extensively performed. There are several practices about home-made herbal cures, traditional-private treatments and tombs.

It is observed that Hitit Culture, Old Turkish Culture and Post-Islam Culture are performed one inside the other. Beliefs are heavily concentrated in the Turkish-Islamic culture, but the practices under influence of other cultures are also seen to continue.

GİRİŞ

Konunun Seçimi

Türk kültürünün araştırılmasında ve gelişmesinde, Çorum ilinin tarihi zenginliği araştırmacıların dikkatini üzerine çekmektedir. Çorum ilinin tarihinde Hitit İmparatorluğu'nun bulunması, inanmalarla ilgili büyük bir zenginlik teşkil etmektedir. Çorum ilindeki insanların yaşamında hem Hitit kültürünün hem İslamiyet'ten önceki Türk kültürünün hem de İslamiyet'ten sonraki Türk kültürünün etkileri görülmektedir.

“Çorum İli Halk İnançları ve Halk Hekimliği” adı altında konu seçilirken yörenin halk kültürü zenginliği ve bu zenginliğin ne kadar değerlendirilebildiği göz önüne alınarak hareket edildi; yörede yaşayan halk kültürü, inanmalar ve halk hekimliği bağlamında değerlendirilmeye çalışıldı.

Konunun Amacı

Çorum ve çevresinde yapılan çalışmada, Çorum halkının hayatında inançların büyük yer tuttuğu gözlemlenmektedir. Çorum'daki inançlar, Hititlerin uyguladığı pratiklerle ve Şaman adetleriyle paralellik göstermektedir. Çalışmamızdaki amaç da bu inançların eski Türk ve Hitit inançları ile ilgili benzerliklerini ortaya koymakla birlikte devamlı olup olmadığının tespit edilmesidir.

Araştırma Metodu

Konu seçiminden sonra, Çorum'daki batıl inançlarla ilgili bilgimizi zenginleştirmek için ön çalışmalara kaynak olabilecek eserler okundu. Çalışılacak olan il hakkında daha önce yayımlanmış çalışmaların bibliyografyası hazırlanıp bu çalışmalar gözden geçirildi. Konu ile ilgili çalışmaların yapılmasının ardından kaynak kişiler ve adresleri tespit edildi.

Alan çalışması yapılırken mülakat, gözlem, katılım metodu kullanıldı. Elde edilen bilgiler bazen not defterine yazıldı bazen teyp vasıtasıyla kayda geçirildi. Elde edilen bilgilerin daha iyi anlaşılabilmesi için mekânlar fotoğraflarıyla birlikte tespit edildi.

Çorum İlinin İnanç Yapısı

Mezhepler ve tasavvufî oluşumlar din değildir, dinin anlaşma biçimleridir. Aleviliğin özgün halini görmek, anlamak isteyenler için Çorum bölgesi kelimenin tam

anlamıyla bir laboratuvar görevi görmektedir. Çorum Alevileri Kızılbaş ve Bektaşî Alevileri olarak ikiye ayrılmaktadır. Bektaşî Alevilerinin kökeni Ahmet Yesevî'ye dayanmaktadır. Kızılbaş Alevilerinin kökeni ise Safevî Devleti'ne dayanmaktadır. Şah İsmail'in babası Haydar, müritlerine on iki dilimli kızıl taç giydirir. Kızılbaşlık adı buradan gelmektedir (Onat, 2007: 1083-1091). Çorum ilinde nüfusun yarı yarıya Alevi ve Sünni vatandaşlardan oluştuğu gözlemlenmektedir. Hatta bazı köylerde yukarı mahalle Alevi iken aşağı mahalle Sünni olabilmektedir. Eskiden birbirlerinden kız alıp vermezken günümüzde böyle bir duruma rastlanmamaktadır.

Halk Hekimliği ve İnançlar

Çorum imparatorluklara başkentlik yapan köklü bir tarihe sahiptir. Bu imparatorluklardan en önemlilerinden birisi de Hitit İmparatorluğu'dur. Hititler son derece esnek ve hoşgörülü bir düşünce yapısına sahiptiler. Bu nedenle ele geçirdikleri bölge halkının tanrılarını da kendi tanrılarıyla birlikte kabul etmişlerdir. Tarih sahnesinde yaklaşık on bir asır kalmışlardır. Yaklaşık 1000 tanrıya tapmışlardır. (İlca, Kızıl, 2010) Hititlerin ekonomik hayatı daha çok tarıma ve hayvancılığa dayanmaktadır. Hititler yağmurun yağması, felaketlerin geçmesi için tanrılarına dualar etmişler, dualar ederken de çeşitli seremoniler gerçekleştirmişlerdir. Çorum'da uygulanan halk hekimliğinde ve halk inançlarında Hititlerden kalan inançlarla benzerlik görülmektedir.

Çorum'da kuraklığın yaşandığı vakitlerde halk tarafından yağmur duasına çıkılmaktadır. Dua edilirken çeşitli seremoniler gerçekleştirilmektedir. MÖ 2. yüzyılda Hititlerde de bu tür uygulamalara rastlanmaktadır.

“BIBRU kaplarını doldururlar. İçki kadehlerini parçalarlar ve bira dolu bir kabı tamamen yere dökerler ve şu sözü söylerler: “Ey benim Fırtına Tanrım! Yağmurları bolca yağdır! Kara toprağın susuzluğunu gider ve böylece Fırtına Tanrısının kurban ekmeği çoğalsın.” (Sirgavaz, 2014: 17).

Hititlerde III. Hattuşili döneminde Nerik'te yapılan yağmur yağdırma törenlerinde bir pınara çeşitli içecekler ve çeşitli hayvanlar kurban edilerek yağmur yağacağına inanılmaktadır. Günümüzde de yağmur duaları yapılırken kurban kesilip duaya katılan insanlarla birlikte yenilmektedir.

Günümüzde kutsal mekânlara girerken abdest alınarak temizlenme işlemi uygulanmaktadır. Hititlerde de kutsal mekânlara girerken arınma işlemi

uygulanmaktadır. *“Kral ve kraliçe tapınağın iç avlusuna girdiklerinde dansöz kralın önünde bir defa döner. İki saray oğlanı kral ve kraliçeye el yıkama suyunu getirirler. Kral ve kraliçe ellerini yıkarlar. Saray oğlanlarının başı havluyu uzatır ve ellerini kurularlar. Kral ve kraliçe tapınağın içine girerler ve tanrının huzurunda bir kez eğilirler.”* (Sırgavaz, 2014: 19).

Günümüzde bazı hastalıklardan, belalardan kurtulmak için çeşitli dualar edilmektedir. Hititlerde dualar tapınağın mukaddes bir bölümünde, Tanrı heykeli veya tasvirinin önünde yapılmaktadır. Kalabalık içerisinde bulunan topluluk *“âmin”* anlamına gelen *“öyle olsun”* şeklinde bağırırlardı (Ilıca, Kızıl, 2010: 54). Hititlerde de çeşitli afetlerden ve hastalıklardan kurtulmak için dua ettiklerine rastlanılmaktadır. Veba salgınından kurtulmak için dua edildiği görülmektedir.

“Tanrılar, efendiler; böyle oluyor, günah işleniyor. Babam da günah işledi. Efendim Fırtına Tanrısının sözüne uymadı. Ben ise hiçbir günah işlemedim. Böyle oluyor, babanın günahı oğula geçiyor. Babamın günahı da bana geçti. İşte ben onu ülkenin Fırtına Tanrısına ve efendilerim tanrılara itiraf ettim. O oldu, onu yaptık. Babamın suçunu itiraf ettiğimden, efendim Fırtına Tanrısının içi tekrar yumuşasın. Bana tekrar acıyın ve salgını Hattuşa ülkesinden kovun.” (Brandau, Schickert. 2011: 202).

Levirat, kocasını kaybeden dul bir kadının, kocasının erkek kardeşiyle evlenmesi ya da evlendirilmesi anlamına gelmektedir (Bozkurt, 2010:131). Bu evlilik türü günümüzde hala uygulama alanı bulmaktadır. Hititlerde levirat soyun devamı için önem arz etmektedir. Günümüzde hem soyun devamı hem de özellikle köylerde, malın bölünmemesi için uygulanmaktadır.

“Eski Ahit’ten tanıdığımız levirat evlilik sistemini andıran, ancak çok farklı uygulanan bir geleneğe göre, Hititlerde de dul kalan kadın kayınbiraderi, kayınpederi ya da ölen kocasının akrabaları ile evlendirilirdi. İlk bakışta yine kadını erkeğin mülkiyeti olarak gören erkek egemen bir sistem izlemine verse de bu gelenek bir bakıma kocasının ailesi tarafından dul kadına sağlanan bir yaşlılık güvencesiydi ve kural olarak çocuksuz kadınlara tanınan bir olanaktı.” (Brandau, Schickert, 2011: 91).

Çorum’da ve Anadolu’nun pek çok ilinde erkek tarafı kız evine gittiklerinde *“Allah’ın emri Peygamber’in kavliyle kızınızı oğlumza istiyoruz.”* demektedirler. Hitit

devri krallarından 3.Hattuşili'nin otobiyografisine bakıldığında kız isteme merasiminde buna benzer ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. “*Tanrının emriyle, Rahip Bentipsarrı'nın kızı Puduhepa'yı zevceliğe aldım.*” (Ertem, 2003: 48).

Hititlerden günümüze kadar gelen geleneklerden birisi de akşam ezanından sonra sokağa çıkılmamasıdır. Büyükler çocuklarına “*Yer gök mühürlendi.*” diyerek çocuklarının dışarı çıkmalarına izin vermemektedirler. Böylece giriş çıkış yapılmayarak güvende kalınmaktadır. Hititlerde çivi yazılı metinlerde şehir kapılarının akşam olunca mühürlendiğini, sabah ise mühürlerin kaldırıldığı görülmektedir (Sirgavaz 2014: 20).

Hatti dönemine ait güneş kursları bronzdan yapılmaktadır. Bazı kısımları altın ve gümüş bezemelidir. Bir çift öküz boynuzu üzerinde görülen, çeşitli hayvan, çiçek ve geometrik motiflerin yer aldığı bu güneş kursları o dönemde algılanamayan doğa olaylarının kutsallaştırılmış halidir (Ertem, 2003: 54). Deprem olduğunda büyüklerimizin “*Dünya öküzün boynuzlarının üzerindedir, öküz başını salladıkça deprem olur.*” ifadesi buradan gelmektedir.

Günümüzde türbelerde yeşil renk kullanılmaktadır. Yatırların üzeri yeşil bir örtüyle örtülmektedir. Bazı türbelerde bu yeşil örtüler dileği olanlar tarafından türbeye bırakılmaktadır. Diğer ziyaretçiler tarafından bu örtüden bir parça kesilip türbe yakınındaki ağaca bağlanmaktadır. Böylece isteklerinin kabul olacağına inanılmaktadır. Hititlerde de buna benzer uygulamalar dikkat çekmektedir. Hititlerde bulunan tapınakların içi koyu yeşil gabrodon denilen taşla işlenmektedir. Büyük bir tapınakta da nefrit benzeri bir taştan yapılmış bir monolit bulunmaktadır. Söylenceye göre o taş dokunanın çocuk sahibi olacağına inanılmaktadır (Brandau, Schickert, 2011: 185).

Günümüzde uygulanan ritüellerden bir tanesi de “*mum dikme*” âdetidir. Türbe ziyaretlerinde türbelerin etrafının erimiş mumlarla dolu olduğu gözlemlenmektedir. Müftülük tarafından bu uygulamanın önüne geçmek için bazı türbelere levhalar asılmaktadır, ancak pek işe yaradığı söylenememektedir. Mum dikme âdetinin temeli Orta Asya Şamanlarına dayanmaktadır. Orta Asya Şaman ritüellerinde, aleve bakarak konsantre olan ve bu metotla transa giren Şamanlar tarafından geleceğe ilişkin kehanetlerde bulunmaktadır. Mum dikme âdeti majik bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bir dilek aynı zamanda bir isteğin göstergesi olmaktadır. Her isteğimizle birlikte mumu tuttuğumuzda, isteğimizle ilgili olan enerji muma aktarılmış

olmaktadır. Mum yandıkça yüklediğimiz tesirler alevle temasa geçmektedir. Böylece istekler daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiş olmaktadır. Ateşin fiziksel özelliğiyle de arındırma fonksiyonu gördüğü bilinilmektedir. Bu konuyu “*Nâra giren nur olur.*” sözü çok güzel özetlemektedir.

Türbelerde kurban kesme, adak adama, bez bağlama işlemlerinin yapılaş amacının altında, orada bulunan yatırdan ruhsal yardım talep etmek gelmektedir. Bu inancın altında Atalar Kültü bulunmaktadır (E. Candan, 2006: 459). Atalar Kültü; “*Dünyada yaşarken ruhsal yönden kudretli kişilerin öldükten sonra da, ailelerini ve toplumlarını korumaya devam edeceği.*” inancına dayanmaktadır. Eski Türklere göre ruhsal kimlik ölümle yok olmamaktadır, varlığını ölümden sonra da devam ettirmektedir (Candan, 2006: 30-31).

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMA ALANI

1.1. ÇORUM ADININ ORTAYA ÇIKIŞI

Çorum adının ortaya çıkışı kaynaklarda farklı şekillerde geçmektedir. Bu görüşler şunlardır:

1- MÖ 3. yüzyılda Avrupa'dan Anadolu'ya geçen Galat toplulukları, batıda Bitinya'nın doğu kesimleri, doğuda Kapadokya'nın batı kesimleri (Çorum-Sivas-Yozgat). arasında yer alan geniş bir alana yerleşmişlerdi. Bu topluluklardan Trokmu Oymağı, Hattuş (Boğazköy) yöresine yerleşmiştir. Trokmu sözcüğü zamanla "Toromku"ya, sonra da Çorumluya dönüşmüştür (Korkmaz, 2008:113).

2- MÖ 90-80 yılları arasında Pontus Krallığı'na bağlı olarak Kapadokya Valiliği yapan Gordios'un yönetimi sırasında ve sonrasında Gordiana bu bölge, uzun süre aynı adı taşımıştır. Zamanla Gordiana'nın "Gordum" biçimini almış daha sonra da Çorum'a dönüşmüştür (Korkmaz, 2008:113)

3- Çorum'un Türkler tarafından fethini anlatan Danişmentname'ye göre fetih sırasında şehir tamamen yıkılmıştır. Halk, önce İslamiyet'i kabul edip, sonra Ahmet Gazi aleyhine tuzak kurmuştur. Halkın kötü niyetinden dolayı şehre "Cürümlü" adı verilmiştir zamanla bu kelime Çorumlu'ya dönüşmüştür (Korkmaz, 2008:113)

4- Evliya Çelebi'ye göre, Çorum şehrinin havasının ve suyunun güzelliğinden Selçuklu Sultanı Kılıçaslan çorlu hastası olan oğlu Yakup Mirza'yı ve yüzlerce hastayı Çorum'a göndermiş ve hastalar burada iyileşmiştir. Çorlu hastaları iyileştiğinden şehre Çorum adı verilmiştir (Korkmaz, 2008:113)

5- Bir halk rivayetine göre şehrin etrafı küçük dağ ve tepelerle kuşatıldığı için "Çevrim" denilmiş, bu kelime zamanla Çorum haline gelmiştir (Korkmaz, 2008:113).

6- Kaynak kişilerin anlatışına göre eskiden Çorum ilinde çok fazla Rum yaşamaktadır. Çorum' da yaşayanlar için "çoğu Rum" ifadesi kullanılırken zamanla Çorum şekline dönüştüğü söylenilmektedir.

1.2. ÇORUM İLİNİN TARİHİ SEYRİ

1.2.1. Tarih Öncesi ve Hitit Dönemi

Çorum bölgesi, tarih öncesi ve tarih çağlarında önemli medeniyetlere sahne olmaktadır. Bölge maden yatakları bakımından zengindir. Bu zenginlik özellikle tarih öncesinde yerleşmelerin yörede yoğunlaşmasının başlıca nedenidir.

Çorum ve yöresinin yazılı tarih öncesi dönemleri Prehistorya biliminde “Kalkolitik Dönem” denen evreden başlamaktadır. Yörede yapılan kazılarda Kalkolitik Çağa ait kap kacak, bakırdan yapılmış malzemeler elde edilmektedir.

Çorum ilinin antik tarihinde en önemli dönem, Tunç Çağ’dır (MÖ 3000-1200). Eski Asur kaynaklarından edinilen bilgilerle MÖ 3000 yıllarında Anadolu’da etrafı surlarla çevrili en az on yedi şehir devletinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Çorum yöresinde Tunç Çağı yerleşmelerinin başında Boğazköy, Eskişehir, Pazarlı, ve Alacahöyük gelmektedir.

Erken Tunç’un son safhalarında yaşamış olan Hattiler Anadolu’nun ismi ile bilinen en eski yerli kavmi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hititler egemenlikleri altına aldıkları topraklardan söz ederken Hatti kelimesini kullanmışlardır. Hattiler kendilerine özgü bir dil kullanan yerli bir kavimdir. Hattiler yüksek uygarlık düzeyine eriştikleri halde Hititlere yenilmekten kurtulamamışlardır. Büyük Hitit Kralı Hattuşil eski Hattuş’u kendine başkent yaparak eski Hitit Krallığı’nın temelini attı. Eski Hitit Krallığı’nın yükseliş dönemi Orta Tunç Çağ’ının sonudur. Hitit İmparatorluğu yaklaşık MÖ 1200 tarihlerinde seri akımlarla yıkılmıştır. Başkent Hattuşaş’ın Alacahöyük’ün ve Alişar’ın yağma edildikten sonra günlerce süren yangınlara sahne olduğu yapılan arkeolojik kazılardan öğrenilmektedir (Korkmaz, 2008:115, 116, 117).

1.2.2. Roma ve Bizans Dönemi

Roma devleti, MÖ 133 yılında ölen Bergama Kralı III. Attaitos’un vasiyetinde topraklarını Roma’ya bırakmasıyla Anadolu’ya ilk adımını atmış ve bu topraklar üzerinde kendisine bağlı Asya eyaletini kurmuştur.

MÖ 25 yılında Agustus Anadolu’da kendisine bağlı Galatya eyaletini kurmuştur. Antakya Yalvaç’ta bulunan ve 1. yüzyıla tarihlendirilen bir kitabede Galatya eyaletinin sınırları hakkında bilgi verilmektedir; Küçük Asya’nın ortasındaki topraklar üzerinde,

kuzeyinde Pafloganya Dağları'ndan, güneyde Toros Dağları'nın kuzey yamaçlarına kadar uzanan Likonya, Asya eyaletine bağlı Isaura ve Pamfilya'yı içine almaktadır (Keskin, 2008:118).

Galatya eyaletinin kuzeyinde yer alan Pafloganya eyaleti MÖ 6-5. yılında ve Pontus eyaleti MÖ 3-2. yılında Galatya topraklarına eklenmektedir (Kaya, 1996: 155). Pafloganya ve Pontus eyaletleri arasında Kızılırmak nehri doğal sınır oluşturmaktadır. Bugünkü Çorum iline bağlı toprakların Kızılırmak'ın batısında kalanların Pafloganya, doğusunda kalan yerlerin ise Pontus olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Pontus ve Pafloganya sınırındaki Pimolisa'da (Çorum-Osmancık) bulunan Pontus krallarına ait bir kalenin, Strabon zamanında tahrip edilmiş olduğu bilinmektedir.

İmparator Theodosios MS 395 yılında Roma imparatorluğunu doğu ve batı olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Doğu bölümünü Konstantinopolis (İstanbul) batı bölümünü ise Bizans olarak adlandırmaktadır.

Çorum ilinin Beyözü (Avkat, Euchaita) köyü ve Elvan Çelebi köyünün Bizans döneminde yerleşim yeri olduğu bilinmektedir. Elvan Çelebi Türbesinin Bizans dönemine ait olduğu bilinmektedir. Türbenin çevresinde Bizans döneminden kalma birçok taş eser bulunmaktadır (Eyice, s. 15: 233).

1.2.3. Selçuklular Dönemi

Malazgirt Savaşı'ndan sonra akıncı grupları Anadolu'ya yerleşmeye başlamaktadır. Kızılırmak ve Yeşilirmak vadilerinde 11. yüzyıl ortalarından sonra Türk gazilerinin akınları başlamaktadır. 1054, 1057, 1058 yıllarında yapılan bu ilk akınlar gelip geçici de olsa Amasya, Çankırı, Kastamonu yörelerinde yaşayan halkı etkilemektedir böylece halk sur ya da kalesi olan kentlere yerleşmeye başlamaktadır. Danişmentname'ye göre Alparslan ümerasından Emir Danişment Ahmet Gazi, 1071' de Sivas, Kayseri ve Malatya'yı 1073 tarihinde de Tokat ve Zile'yi alıp buradan da Niksar, Amasya, Çorum, Çankırı, İskilip ve Elbistan'a ilerlemektedir. Amasya'nın fethi için 1075 tarihi verilmektedir. Çorum'un Amasya'dan sonra aynı yılın yazı ya da sonbaharında fethedildiği ileri sürülmektedir (Yınanç, 1945: 468; Turan, 1965: 17-19; Bakırer, 2015:71).

Çorum yöresinin fethi konusunda ikinci görüş, bu bölgenin Emir Danişment Ahmet Gazi tarafından fethinin imkânsız olduğu gerekçesiyle Emir Tutak ya da Emir

Artuk tarafından fethedildiği şeklindedir. Melikşah'ın ümerasından olan bu iki kişinin 1072'den başlamak üzere bütün Orta Anadolu'yu fethettikleri ve Emir Artak'un Emir Danişment Gazi'ye atfedilen bölgeyi fethettikten sonra yine fütihat için Bağdat'a tayin edildiği ve Ahmet Gazi'nin bundan sonra bu bölgeye emir tayin edildiği şeklindedir (Bakırer, 2015: 59).

Danişmentliler Anadolu Selçukluları'na bağlı olarak yaklaşık 1095'ten 1175 yıllarına kadar hüküm sürmektedirler. Esas olarak Sivas, Tokat, Amasya çevresinde kurulan beylik, 1127-1142 yılları arasında genişleyerek Ankara, Çankırı, Kastamonu, Çorum ve Yozgat çevrelerini de içine almaktadır. Çorum ve yöresinde Danişment hâkimiyetinin en önemli olayları yeni yurtlarını batıdan gelen Haçlı seferlerine karşı savunmak zorunda kalmalarıdır (Bakırer, 2015: 60).

Danişment Beyliği Anadolu Selçuklu Devleti'ne II. Kılıçarslan (1156-1192) döneminde bağlanmaktadır.

1.2.4. Beylikler Dönemi

Moğollar Anadolu'yu bölgelere ayırarak bazı bölgeleri bağımsız beylikler haline getirmektedirler. Buna karşılık Kayseri, Niğde, Aksaray, Çankırı, Çorum, Tokat ve Amasya'yı çevrelerindeki yerleşmelerle birlikte, "*Rum Vilayeti*" olarak isimlendirip umumi valilerle idare etmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1981: 2034).

1243 yılında Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu Selçuklu Devleti İlhanlı egemenliği altına girmektedir. Anadolu'yu hemen bütünüyle kendilerine bağlayan İlhanlılar, yönetimlerini, atadıkları genel valilerle sürdürmektedir. Bu valilerden en ünlüsü Emir Çoban'ın oğlu Demirtaş olup, valiliği döneminde babasının İlhanlı Devleti içindeki yerine ve gücüne güvenerek bağımsızlığını ilan etmek istemişse de başarılı olamamaktadır. 1328'de Mısır'a kaçınca, komutanlarından Eretna, İlhanlılar adına Anadolu'yu yönetmeye başlamaktadır (Uzunçarşılı, 1968: 161-191). 1341'de Moğol emirlerinden Alaaddin Eretna tarafından Eretna Beyliği kurulmaktadır. Eretna'nın hâkimiyetinde Aksaray, Bayburt, Çorum, Canik, Harput, Niksar, Samsun, Konya, Kırşehir gibi iller ve bu illere bağlı yerler bulunmaktadır (Göde, 1994: 68-69).

Çorum yöresi 1360'larda yeni bir yönetim değişikliği ile Amasya Hükümdarı Şadgeldi Paşa'nın beyliğine bağlanmaktadır.

Kadı Burhaneddin Ahmet, 14. yüzyılın ikinci yarısında bir fikir adamı olarak ün yapmaktadır. Gerek Eretna Beyliği, gerekse Karamanoğulları ile uzun süren uyuşmazlıklardan sonra Eretna Beyliği topraklarını ele geçirerek 1380’de bu bölgedeki hükümdarlığına başlamaktadır (Uzunçarşılı, 1968: 191-245). Kadı Burhaneddin’in bu bölgeyi ele geçirmesi Anadolu’daki siyasi dengeyi Osmanlılar aleyhine bozmaktadır (Bakırer, 2015: 63).

1.2.5. Osmanlı Devleti Dönemi

Kadı Burhaneddin 18 yıl süren egemenlik döneminde, kendisine karşı çıkan Eretna Bey’inin akrabaları ve Osmanlı devleti ile savaşmaktadır. Yıldırım Bayezid, Kadı Burhaneddin’in üzerine oğlu Ertuğrul yönetiminde bir ordu göndermektedir. 1392’de Çorum yakınlarındaki Kırkdilim Kalesi önündeki savaşta, Osmanlı ordusu yenilgiye uğrayıp Şehzade Ertuğrul öldürülmektedir. İki tarafın orduları Çorum Ovası’nda üç gün süren savaşa girişmektedirler. Bu savaşta Osmanlı Ordusu yenilmektedir. Camiü’l Düvel’de bu savaştan hiç bahsedilmemektedir. Bayezid’in 1391-1392’de Tokat, Sivas, Kayseri ve civarını Kadı Burhaneddin’in elinden almak üzere hareket ettiği, daha bölgeye varmadan Kara Osman Bayındırı’nin, Kadı Burhaneddin’in işini bitirdiği, buraların savaş olmadan alındığı yazılmaktadır (Yurt Ansiklopedisi, 1981: 2034).

Kadı Burhaneddin İskilip, Ankara, Kalecik ve Sivrihisar çevrelerini Moğollara yağma ettirmektedir. Daha sonra ikinci bir Osmanlı kuvveti Kastamonu, Osmancık, Çorum, Merzifon ve Amasya çevrelerini almaktadır (Yücel, 1973: 159-181). Kadı Burhaneddin, 1398’de Akkoyunlular’la giriştiği savaşta öldürülmektedir. Yerine oğlu geçmektedir ama yaklaşan Timur tehlikesinden dolayı beyliğin ileri gelenleri Osmanlıdan yardım istemektedir. Çorum Osmanlı hâkimiyetine girmektedir. Çorum Amasya’da bulunan Şehzade Çelebi Mehmet’in yönetimine girmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1981: 2034).

Çelebi Mehmet’ in devleti yeniden derleyip toparlamasından sonra Çorum bölgesi Eyalet-i Rum’daki yerini almaktadır. Çorum’un Eyalet-i Rum’a kesin olarak dâhil edilmesi 1427’de Yörgüç Paşa’nın Amasya Valiliği sırasında olmaktadır (Hüsamaddin, 1329: 191).

16. yüzyılda Çorum pek çok isyana sahne olmaktadır. İlkini Şah İsmail'in uyguladığı, On iki İmam Şiiliğine dayalı propoganda oluşturmaktadır. Daha sonra medrese öğrencilerinin medrese eğitimini tamamladıktan sonra iş bulamayıp bunalıma girerek oluşturdukları isyanlar gelmektedir. Celali ayaklanmaları da Çorum'da yoğun bir şekilde görülmektedir.

17. yüzyıl da Çorum' da eşkıyalıklar ve isyanlarla geçmektedir. 18. yüzyılda mahalli güçler artmaktadır, ayanlık oluşmaktadır. 1827'de Çorum ve çevresi eşkıyalardan temizlenmektedir.

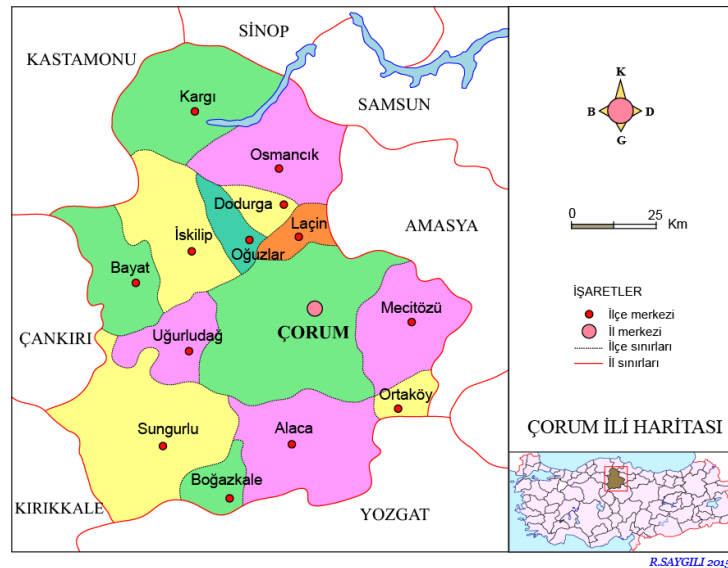
Tanzimat döneminde şehirde asayiş bozan suçların azaldığı görülmektedir. 1893 yılında Çorum ve Yozgat'ta Ermeni ayaklanmaları görülmektedir.

İkinci Meşrutiyet'in ardından da Çorum'da "Kürt Mustafa Ayaklanması" görülmektedir. 1910 yılında Kürt Mustafa ve arkadaşları yakalanmaktadır.

1.3. ÇORUM İLİNİN ÖZELLİKLERİ

1.3.1. Coğrafi Konum

Çorum ili; Orta Karadeniz Bölümü'nün iç kısmında yer almaktadır. Doğuda Amasya, güneyde Yozgat, batıda Çankırı, kuzeyde Sinop, kuzeydoğuda Samsun, güneybatıda Kırıkkale ile çevrili bulunmaktadır. Yüzölçümü 12.820 km² dir.

Şekil 1. Çorum Haritası

Enlem ve boylam değerlerine göre ise 34 derece 04 dk. 28 sn. doğu boylamları ile 39 derece 54 dk.20 sn. kuzey enlemleri arasında yer almaktadır.

Deniz seviyesinden ortalama yüksekliği (rakımı). 801 m`dir.

İlçelerin İl merkezine uzaklıkları şöyledir; Alaca 52, Bayat 83, Boğazkale 87, Dodurga 42, İskilip 56, Kargı 106, Laçın 29, Mecitözü 37, Oğuzlar 68, Ortaköy 57, Osmancık 59, Sungurlu 72 ve Uğurludağ 66 km`dir (Sevinç, Yalçınkaya, 2011: 2).

1.3.2. Dağlar

İl sınırları içerisinde bulunan dağlar, genel olarak yüksek sayılmayacak niteliktedir. Ortalama yükseltileri 1500 metreyi bulmaktadır. Bunlar Orta Karadeniz Bölümü`ndeki Canik Dağları ile Ilgaz ve Küre Dağlarının başlangıç noktalarını teşkil eden silsileler şeklinde güneye doğru (Bozok Yaylasına) gittikçe alçalmaktadır. Yükseklikleri 1000-2000 m arasında değişen tepeleri ile bir taraftan Kızılırmak vadisi kıyılarında, diğer taraftan Yeşilirmak`ın Çekerek Suyu kıyılarında uzayıp gitmektedir. Çorum dağlarının yüksek kısımları İskilip-Osmancık ve Kargı ilçeleri toprakları üzerinde bulunmaktadır.

Merkez ilçenin kuzeyinde Eğerci Dağ sıraları, Batı yönde Alagöz ve Köseadağları yer almaktadır. Bu iki dağ sıraları arasında Kırkdilim Boğazı bulunmaktadır. Güneyde uzanan Dört Tepe silsileleri güneydoğuya doğru uzanarak Mecitözü ve Ortaköy ilçesindeki Karadağ silsileleri ile birleşmektedir. Aynı şekilde ilçenin güneyinde ve güney batısında uzanan dağ sıraları, Sungurlu ilçesi içindeki Kartal Dağlarına kadar uzanmaktadır.

Osmancık ilçesindeki Kızılırmak Vadisi boyunca uzanan Çal ve Ada Dağları; Kargı ilçesi sınırları içinde devam ederek Çorum`un en yüksek dağlarından olan Kös Dağları`ndaki Erenler Tepesi`ne (2097 m) ulaşmaktadır.

Aynı dağ sıralarının güneyinde İskilip ilçesinin Teke Dağı, Kavak Dağı, Göl ve Deveci Dağları ile Çakarözü Dağlarını meydana getirdiği görülmektedir (<http://www.corumkulturturizm.gov.tr/TR,58672/daglar.html>, 15 Şubat 2017 tarihinde erişildi.)

Çorum İlinde Yüksekliği 1.700 m.yi Aşan Dağlar:

Erenler Tepesi (Kargı'da Kös Dağı Üzerinde)	2097 m.
Türbe Tepe (Kargı'da).	1981 m.
Kara Tepe (Mecitözü'nde).	1846 m.
Kırklar Dağı (Mecitözü'nde).	1791 m.
Köse Dağı (Çorum'da).	1750 m.
Dede Çal (Osmancık'ta).	1730 m.
Kartal Tepe (Sungurlu'da).	1700 m.
Teke Dağı (İskilip'te).	1700 m.

1.3.3. Ovalar

Çorum Ovası: Merkez İlçenin üzerinde, 780-800 m. yüksekliğini bulmaktadır. Üzerinde Bayat-Ömerbey-Deliler-Gürcü-Elemin-Sarmaşa-Buluz-Celilkırı ve Yaydığın köyü toprakları bulunmaktadır. Ovanın doğu ve kuzey yönlerinde fay hatları bulunmaktadır.

Bozboğa Ovası: Merkez ilçeye bağlı Bozbuğa-Yenice-Çayhatap-Sarimbey-Kadıkırı-Ahilyas-Harzadın-Abdalata-Bügdüz köyleri bulunmaktadır. 800-820 m yüksekliğini bulmaktadır.

Ovasaray Ovası: Çorum'a 10-12 km. uzaklıkta, Ovasaray-Kayı-Boğabağı-Maza-Sarta-Üyük-Karapınar ve Karacaköy toprakları vardır. 700-800 m yüksekliğinde bulunmaktadır.

Seydim Ovası: Çorum'a 15 km uzaklıkta, 950 m yüksekliğinde, küçük bir ova özelliği göstermektedir.

Hüseyin Ovası: Alaca ilçesini ve çevresini oluşturur. 725-875 m yüksekliğinde olduğu bilinmektedir.

Dedesli Ovası: Merkez ilçe'ye bağlı Dereköy-Eskiören-İğdeli ve İskilip ilçesine bağlı Tombuşoğlu Çiftliği bölgelerinden oluşmaktadır.

İrmak Ovası: Merkez ilçe ile İskilip arasında Kızılırmak'ın doğusundan batısına doğru, 500-550 m yüksekliğinde bulunmaktadır.

Taybı Ovası: İskilip-Sungurlu arasında 550-560 m yüksekliğinde bulunmaktadır.

Mecitözü Ovası: Mecitözü ilçesi ve civar köylerinin olduğu, 950 m yüksekliğinde bulunmaktadır.

Osmancık Ovası: Osmancık ilçe merkezinin bulunduğu Kızılırmak'ın iki yakasında, 300-350 m yüksekliğinde bulunmaktadır.

Düvenci Ovası: Çorum-Merzifon yolu boyunca uzanan 900 m yüksekliğinde bulunmaktadır.

Hamamözü Ovası: İl merkezine 30 km uzaklıkta, 450-500 m yükseklikte, üzerinde Osmancık'a ait köylerin bulunduğu bir ova özelliğini göstermektedir.

Budaközü Ovası: Sungurlu yakınlarında, 550-580 m yüksekliğinde bulunmaktadır.

Delice Ovası: Sungurlu ilçesi güneyinde yer almaktadır (Sevinç, Yalçinkaya, 2011: 3).

1.3.4. Vadiler

Kızılırmak, Yeşilirmak ve kolları, Çorum ilinden geçerken birçok vadiler oluşturmaktadırlar. Başlıcaları şunlardır;

Sıklık Boğazı: Çorum-Samsun yolu üzerinde, 7 km uzunluğunda bulunmaktadır.

Hatap Vadisi: Hatap Çayı'nın geçtiği yerde, 16 km'dir.

Harami Vadisi, Dana Boğazı: Seydim Ovası ile Dedesli Ovasını birleştirir. 6,5 km'dir.

Kırkdilim Vadisi: Çorum-Osmancık-Kargı bağlantısı konumunda bulunmaktadır.

Sacayak Vadisi: Çorum Çat Suyunun Cemilbey'e geçtiği yerde bulunmaktadır.

Hışır Vadisi: Alaca Suyunun Çat Suyuna karıştığı yerde yer almaktadır (<http://www.cizgidiyari.com/forum/corum/13765-corum.html>, 22 Şubat 2017 tarihinde erişildi).

1.3.5. Akarsular

Çorum ilindeki akarsular, sularını ülkemizin iki önemli akarsuyu olan Kızılırmak ve Yeşilirmak Havzalarına boşaltmaktadırlar.

Kızılırmak Havzası: Kızılırmak'ın Çorum ilinden geçen kısmı 182 km olarak bilinmektedir. Bu geçiş yerleri Bayat, İskilip, Merkez ilçe, Osmaniye, Kargı ilçeleri ve köyleridir.

Yeşilirmak Havzası: Çorum Merkez ilçenin büyük bir kısmı, Alaca ilçesi, Mecitözü ve Ortaköy ilçelerindeki çay ve dereler, Yeşilirmak'ın önemli bir kolu olan Çekerek Irmağı'na bu havzada dökülmektedir.

Çorum Çat Suyu (82 km): Derinçay adını da alan bu su, Eğerci Dağı'ndan ve Köse Dağı'ndan inen dere ve çayların birleşmesinden oluşmaktadır. Çomarbaşı ve Sıklık Derelerini de alarak il merkezinin 3 km batısından geçmektedir. Güneyde Yılginözü ve Hatap Deresi ile birleşmektedir, Ahilyas derelerini de alır ve bundan sonra Çorum Suyu olmaktadır. Alaca'dan gelen Budaközü ile birleşince de Çorum Çat suyu olmaktadır. Mecitözü İlçesi ve köylerinden geçerek, Amasya ili sınırlarında Çekerek'le birleşmektedir.

Mecitözü Çayı: Kırklar Dağından doğmaktadır, ilçe merkezine yakın olarak (1-1,5 km) geçtikten sonra Amasya topraklarında Çorum Çat Suyu ile birleşmektedir.

Çekerek Irmağı: Ortaköy İlçesi ve topraklarının az bir kısmını sulamaktadır, Amasya İli sınırlarına geçmektedir (Sevinç, Yalçınkaya, 2011: 4).

1.3.6. Göller

İl sınırları içerisinde önemli bir göl bulunmamaktadır. Merkez ilçede Eymir (Gölünyazı) Gölü olup, yazın suları çok azalan bir sazlık ve bataklıktır. İlkbahar aylarında ayrıca merkez ilçede Uyuz Gölü ve Kırkgöz adı verilen küçük gölcüklerde oluşmaktadır (Sevinç, Yalçınkaya, 2011: 4).

1.3.7. D.S.İ Tarafından Hizmete Açılmış Baraj ve Göletler

Çomar Barajı: Merkez ilçede 1974'de başlanıp 1979'da tamamlanmıştır, önce sulama amaçlı düşünülüp, sonra içme suyu temini için de kullanıma açılmaktadır, ayrıca mesire yeri özelliği göstermektedir.

Alaca Barajı: Alaca Büyük Söğütözü köyünde, 1984'de yapılmıştır, 1500 ha Sulama kapasitesine sahiptir.

Yenihayat Barajı: Çorum – Ankara karayolu üzerindeki Yenihayat köyünde, Çorum’ a içme suyu temini amacıyla 2000 yılında yapılmıştır.

Ahmetoğlan Göleti: Merkeze bağlı Ahmetoğlan köyünde 1962 yılında yapılmıştır, 30 ha Sulama kapasitesine sahiptir.

Evcı Yeni Kışla Göleti: 1970 yılında yapılmıştır, 53 ha Sulama kapasitesine sahiptir.

Seydim-1, Seydim-2 Göletleri: Seydim köyünde 1973 –1976 yıllarında yapılmış içme suyu amaçlı kullanılmaktadır.

İnegazili Göleti: Sungurlu İnegazili köyünde 1975 yılında yapılmıştır.

Alacahöyük Göleti: 1976 yılında yapılmıştır, 35 ha sulama kapasitesine sahiptir.

Pınarlı Göleti: Ortaköy Pınarlı köyünde 1977 yılında yapılmıştır, 50 ha sulama kapasitesine sahiptir.

Geven Göleti: Alaca Geven köyünde 1975’ te yapılmıştır, 23 ha sulama kapasitesine sahiptir.

Aksu Göleti: Kargı Gölköy civarında, 1983’te yapılmıştır, 39 ha sulama kapasitesine sahiptir (Sevinç, Yalçınkaya, 2011: 5).

1.3.8. Bitki Örtüsü

Çorum ilinin güney bölgesinin doğal bitki örtüsü bozkır (step) olarak bilinmektedir. İlkbahar yağışları ile birlikte yeşerip, sonbaharda kurumaktadırlar. Bunlara örnek: papatya, gelincik, deve dikenini, köy göçeren dikenini, çakırdikenini, kangal otu, sığırkuyruğu, yavşan otu, geniş yayılma alanı bulmaktadır. Akarsu boylarında ise söğüt ve kavak çeşitlerine rastlanılmaktadır.

Alaca, Sungurlu, Ortaköy ve Mecitözü’nün yüksek kesimlerinde meşe, ardıç ve karaçam ağaçlarına rastlanılmaktadır. İlkbahar ile birlikte çiğdem, yabani sümbül, yabani lale çiçekleri de görülmektedir. İlin kuzeyindeki ilçelerde ise meşe ormanları ve iğne yapraklı ormanlara rastlanılmaktadır.

Deniz seviyesinden 1000-1200 m yüksek olan bölgelerde meşe, kızılıçık, yabani erik, elma, alıç, yabani gül yaygın olarak görülmektedir. Hacıhamza çevresinde seyrek olarak ıhlamur ağaçlarına rastlanılmaktadır.

Kargı, İskilip, Osmancık, Bayat ilçelerinde sarıçam, karaçam, köknar, kızılçam ağaçları görülmektedir. Toplam ormanlık ve fundalık alan 365.208 ha olup il yüzölçümünün % 28'ini oluşturduğu bilinmektedir(<http://www.turksitesi.net/cografyasi-bitki-ortusu/corumun-cografi-ozellikleri.html>, 18 Ocak 2017 tarihinde erişildi.).

1.3.9. Yağış ve Sıcaklık

Çorum ili, Karadeniz ikliminden İç Anadolu iklimine geçiş bölgesinde bulunmaktadır. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. İlin kuzey bölgesinde yer alan Kargı, Osmancık, İskilip, Laçın, Dodurga, Oğuzlar ve Bayat ilçeleri İç Karadeniz geçiş ikliminin etkisinde kalmaktadır. Çorum Merkez İlçe, Sungurlu, Alaca, Boğazkale, Ortaköy, Mecitözü ve Uğurludağ ilçeleri İç Anadolu step iklimi özelliklerini göstermektedir.

İl merkezinin yıllık ortalama sıcaklığı 10,7 derecedir. En yüksek sıcaklık 2000 yılının Temmuz ayında 42,7 C°, en düşük sıcaklık 1985 yılının Şubat ayında -27,2 C° olarak ölçülmektedir. Temmuz ve Ağustos ayları en sıcak ay olarak kendini göstermektedir (<http://www.corumkulturturizm.gov.tr/TR,58671/cografya.html>, 15 Şubat tarihinde erişildi.).

1.3.10. Rüzgârlar

İl genelinde yaz mevsiminde öğleden sonra başlayarak gece saat 22' ye kadar esen Poyraz etkili olmaktadır. Bazen ters yel de denen sıcak ve kavurucu bu rüzgâr tarım alanları için zararlı olabilmektedir. Kışın kuzeyden yıldız rüzgârı, ilkbaharda güneybatıdan lodos rüzgârı esmektedir. Bu rüzgârlar bol yağış ve kimi zaman da dolu yağmasına neden olmaktadır. Sonbaharda genellikle sakin bir hava gözlenmektedir. Halk arasında bu aylara “*Sağır Aylar*” adı verilmektedir (<http://www.corumkulturturizm.gov.tr/TR,58671/cografya.html>, 15 Şubat tarihinde erişildi.).

2. BÖLÜM: HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALARI

2.1. ÇORUM HALK İNANÇLARI

Folklor, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen ve bunları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, yorumlayan, son aşamada da bir birleşmeye vardırılmayı amaçlayan bilim dalıdır.

İnanç kelimesi psikolojik açıdan ele alındığında “*Dış dünyayı idrak etme sonucunda zihninizde oluşan anlayış biçimi.*” olarak tanımlanabilir. Bir şeyin varlığının farkına varılması da dış dünya ile insan zihni arasında bir etkileşim sonucunda ortaya çıkar. Sosyolojik açıdan ise bütün değerlere ait olan görgü ve bilgi alanını aşan kabullenıştır. Kur’an-ı Kerim’de inanç kelimesi, iman kelimesi ile açıklanmaktadır.

Halk inançları ise toplum tarafından kabul edilmiş, dinin bilinen kuralları dışında kalan, halk içinde değer gören ve nesiller boyu devam eden inanmalardır (Bahadır, 2015: 13).

2.1.1. ÖZEL GÜNLERLE İLGİLİ İNANÇLAR

2.1.1.1. Hıdrellez

Hızır ve İlyas peygamberlerin her yıl buluştuklarına inanılan 6 Mayıs günüdür ve bu gün her yıl bayram olarak kutlanmaktadır (TDK Türkçe Sözlük, 1998: 986). Hıdrellez günü Anadolu’nun hemen her yerinde önem verilen makbul bir gün olarak kabul edilmektedir.

Hıdrellez günü Hızır Aleyhisselamın insan kılığında gelip yardım istediğine inanılmaktadır. O yüzden Hıdrellez günü kapıya gelen kişi asla boş çevrilmemektedir. Yardım yaptıkları kişi Hızır Aleyhisselam ise mallarına bereket geleceğine inanılmaktadır. Malları çoğalsın artsın anlamında da “*Hızır uğrasın.*” deyimini kullanılmaktadır.

İnsanlar bereketli olması için o gün evlerine erzak almaktadırlar (K. 65,70).

Evlerdeki un çuvallarının, yiyecek içeceklerin üzeri açık bırakılmaktadır, bu uygulama Hızır uğrasın bolluk bereket versin diye yapılmaktadır (K. 3, 9, 16).

Hidrellez günü genç kızlar rüyaya yatarlar, o gece rüyasında kimi görürse onunla evleneceğine inanmaktadırlar (K. 22, 25).

Hidrellez günü yeşile zarar verilmez ot bile koparılmaz bunun günah olduğuna inanılmaktadır (K. 32, 45, 60).

Hidrellez günü yoğurt mayalanmaktadır, bazı evlerde süte maya katmadan yoğurt yapılmaktadır (K. 9, 16,22).

Evlenecek olan nişanlı kızlara hidrellez yapılmaktadır. Gelinin akrabaları ve erkek tarafının akrabaları birlikte pikniğe gitmektedir, sabah başlayan piknik akşama kadar devam etmektedir. Gelin kıza hediyeler verilmektedir. Ateş yakılıp sinsin denen oyun oynanmaktadır. Bazen davul zurna da olur halaylar çekilir o gün eğlenceli bir şekilde geçirilmektedir (K. 16,22).

Hidrellez günü gül ağacına dilekler asılmaktadır. Ev isteyenler ev resmi, araba isteyenler araba resmi çizmektedir. Bebek, kısmet gibi istekleri olanlar kâğıda isteklerini yazmaktadır ve gül ağacının dalına asmaktadırlar. Hızır Aleyhisselam'ın dileklerini gerçekleştireceğine inanılmaktadır (K. 16, 20,25,65).

2.1.1.2. Aşure Günü

İslam geleneğine göre Nuh Tufanı'nın bittiği gündür. Nuh Peygamber'in gemisi bu tarihte karaya ulaşabilmektedir. O gün gemideki kuru bakliyat ve meyvelerden bir aş pişirilmektedir. Günümüzde de o günü yaşatmaya yönelik olarak aşure günü, Muharrem ayının 10'unda "Aşure" adı verilen bir tatlı yapılarak kutlanmaktadır. Bu tatlı akrabalara ve komşulara dağıtılmaktadır. İçerisinde en az yedi çeşit bulunmaktadır. O gün bütün günahlardan arınmak için gusül abdesti alınmaktadır, "Aşure günü, zerre kadar sadaka veren, Uhud Dağı kadar sevaba kavuşur." hadisi bulunduğu için sadaka verilmektedir. "Sıla-i rahmi terk eden, aşûre günü akrabasını ziyaret ederse, Yahya ve İsa'nın sevabı kadar ecre kavuşur." hadis-i şeriften yola çıkılarak akrabalar ziyaret edilmektedir. "Bu mübarek günde oruç tutan, melekler, peygamberler, şehitler ve salihlerin ibadetleri kadar sevaba kavuşur." hadisinden dolayı oruç tutulmaktadır. Çocuklar sevindirilmektedir, "Aşûre günü on Müslümana selam veren, bütün Müslümanlara selam vermiş gibi sevaba kavuşur." hadisinden dolayı insanlara selam verilmektedir (K. 5, 13, 15, 33).

Aşure günü bereket ve günahlardan arınma olarak algılanmaktadır (K. 70, 3, 5).

2.1.1.3. Nevruz

Nevruz, eski takvimlere göre martın yirmi birine rastlayan baharın ilk günüdür (TDK, 1998: 1650). Uyanışı simgeleyen, baharın gelişinin kutlandığı bir bayramdır. Nevruz günü ateşler yakılmaktadır. Sinsin denilen oyun oynanmaktadır. Yakılan ateşin üzerinden atlanmaktadır. Ateş yakılmasının sebebi arınmaktır. Nevruz günü köylerde harmanlarda toplanıp halay çekilmektedir; bazen gençler manilerle halay çekmektedir bazen de halaya davul zurna eşlik etmektedir. Birlik ve beraberliğin yaşandığı, hep beraber eğlenildiği bir gün olarak kutlanmaktadır. Kutlamalarla bereketli bir yıl geçirileceğine inanılmaktadır (K. 16, 55, 22).

2.1.2.BELİRLİ ZAMANLARLA İLGİLİ UYGULAMALAR

2.1.2.1. Çiğdem Gezme

Çiğdem gezme, bahar mevsiminin başlangıcında çiğdemlerin çıktığı zaman çocuklar tarafından gerçekleştirilen bir eğlence türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Mart–nisan aylarında bir nevi baharı karşılama töreni olarak da adlandırılmaktadır.

Çocuklar çiğdemleri topladıktan sonra bir çalıya dizip, mani söyleyerek ev ev gezmektedirler. Gezdikleri evlerden bulgur toplanılmaktadır. Toplanan çiğdemlerde içine katılarak pişirilmektedir. Orada bulunan herkes tarafından pişirilen aş yenilmektedir (K. 10, 11, 48).

Çiğdem çiğdem çiçekcik

İçi dolu tefecik

Verenin oğlu olsun

Vermeyenin kaynanası ölsün

Maniyi baştan söyle

Kalemi kaştan söyle

Karnının açlığını

Ekmekten aştan söyle

Çalı dibinde yaslandım
Çiğdem çıktı topladım
Mahallenin hanımlarından
Bir tabak bulgur topladım

Çalı dibi çiğdemli
Çiğdeme bulgur yetmeli
Topladığım çiğdemler
Arkadaşlara yetmeli

Çalı dibinde kuyu
Uyu sevdiğim uyu
Ne çabuk sarhoş oldun
İçtiğin hoşaf suyu

Çiğdem topladım yaz idi
Aşı pişirdim kış idi
Daha yiyecektik
Bulgurumuz yetmedi

Karşıda kara çalı
Kararıp durma çalı
Ben sana varır mıyım
Sümüklü sıracalı

Çiğdemleri sökene
Gül sarılmış dikene
Mevlam sabırlar versin
Senin aşını yiyene

Bir kız sevdim gül gibi
Yanakları bal gibi
Hele bir gözleri var
Yakıyor beni kül gibi

Çay aşağı inerim
Çiğdemleri sökerim
Al arkadaş çiğdemi
Ben anneme giderim

Hoca çiğdem topluyor
Çorapları kokuyor
Benim sevdiğim kız
Bulgur alacağım evden bakıyor

Şu karşiki yazıda
Yılan oynar çalıda
Benim toplayacağım çiğdem
Şu karşiki dağlarda

Çiğdem topladım terledim

Güne çıktım parladım

Ben arkadaşları görünce

Çiğdemleri salladım

Tuğla tuğla gezerim

Ben senden güzelim

Senin gibi çiğdemciyi

Kemerime dizerim (K. 11, 22, 31, 42).

2.1.2.2. April Beşi

April beşi, miladi takvime göre 18 Nisan tarihine denk gelmektedir. April beşi, 18 Nisan'daki soğuk havayı kastetmek için kullanılmaktadır. Havalar nisanın gelişiyle ısınmaya başlamaktadır. Yöre halkı bu sıcaklara aldanılmaması gerektiğini vurgulayıp april beşi çıkmadan havanın tekrar soğuyacağına vurgu yapmaktadır.

April beşinde tarlalardan köstebek toprağı getirilerek evlere saçılmaktadır. Böylece evlerde böcek olmayacağına inanılmaktadır.

Köylerde soğan kabuğuyla yumurta renklendirilip çocuklara verilmektedir.

Bir bacanın dibine herkes kendisi için bir taş bırakmaktadır. Bir gün sonra da gidip taşların altına bakılmaktadır. Kimin taşının altından böcek çıkarsa o kişinin yılının iyi geçeceğine inanılmaktadır (K. 11, K. 34, K35).

2.1.2.3. Yağmur Duası

Doğa olaylarına büyü ve enerji ile müdahalede bulunmak Orta Asya'daki Türkler arasında yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kaşgarlı Mahmut, “*Divanü Lügat-it Türk*” adlı eserinde konuyla ilgili kendisinin şahit olduğu bir olayı şöyle anlatmaktadır:

“Belli taşlarla yapılan birtakım ritüellerde rüzgâr estirilir, yağmur yağdırılırdı. Bu, Türkler arasında tanınan bir şeydir. Ben buna gözümle şahit oldum. Orada bir yangın olmuştu. Mevsim yaz idi. Ve bu uygulamayla kar yağdırılırdı ve yangın söndürülürdü.” (Candan, 2006:460).

Günümüzde yağmur yağdırma İslami uygulamalara büründürülmüş şekliyle devam ettirilmektedir.

Yağmur duaları, bazı hazırlıklar gerektirdiği için muhtar ve köy halkı tarafından önceden bir organizasyon yapılmaktadır. Köyden bir kişi görevlendirilerek bu hazırlıklar için para toplatılmaktadır. Toplanan bu parayla kurban alınmaktadır, bulgur ya da pirinç alınmaktadır. Yağmur duası öncesinde alınan erzaklar yemek haline getirilip, yağmur duasına katılan herkesle birlikte yemek yenilmek için hazır hale getirilmeye başlanmaktadır. Yemekte genellikle et, pilav, çorba, tatlı, ayran bulunmaktadır.

Yağmur dualarında Sünnî köylerinde hocanın önderliğinde, alevi köylerinde ise Dede'nin önderliğinde yağmur duasına çıkılmaktadır. Genellikle yağmur duaları köyün dışında belirlenen bir alanda yapılmaktadır. Yağmur duasında öncelikle iki rekât namaz kılınmaktadır. Namaz öğle namazından öncesine denk getirilmektedir. Toplu halde öğle namazı da kılındıktan sonra dua bölümüne geçilmektedir. Dua bölümünde ise Şura Suresinin yağmurla ilgili ayetleri ve on dört tane secde ayeti okunmaktadır. Dua kısmında eller her zamankinin aksine aşağıya çevrilmektedir. Sanki yağmurun yağışının taklit edercesine parmaklar aşağıya sallanmaktadır. Hoca vaaz verirken ya da dua ederken yüksek sesle âmin diye bağırlanmaktadır.

Dua bölümünün ardından hocanın veya dedenin üzerindeki ceketini ters çevirmesiyle orada bulunan herkes tarafından ceketleri ters çevrilmektedir.

Yağmur yağdırmak için dualar dışında bazı işlemlerde yapılmaktadır.

Koyunlar ve kuzular birbirinden ayrılarak meleştirildikten sonra kavuşturulmaktadır. Böylece Allah'ın onların feryatlarını duyacağına ve yağmuru vereceğine inanılmaktadır (K. 39, 40, 41).

Kargı'da 70 bin taş toplanıp, taşların üzerine Şura Suresinden ayetler okunmaktadır. Taşlar dile değdirildikten sonra bir çuvalda biriktirilip bu çuval akarsuya

koyulmaktadır. Yağmurun yeterince yağdığına kanaat getirilince çuval koyulduğu yerden alınmaktadır (K. 66, 67).

Osmançık ilçesinde yağmur duasında at kesilmektedir. Kesilen atın bolluk bereket getireceğine inanılmaktadır. At kafası kesildikten sonra bölgede bırakılmaktadır (K. 42, K. 43).

Oğuzlar ilçesinde yılan öldürülüp yakılırsa yağmurun yağacağına inanılmaktadır (K. 56, 16).

Mecitözü ilçesinde kaplumbağa ters çevrilip üzerine taş koyularak bekletilir, bu süre içerisinde kaplumbağanın Allah'a yağmurun yağması için dua ettiğine inanılmaktadır (K. 51, 55, 56).

Laçın ilçesinde kadınlar en güzel kıyafetlerini giyip belirlenen bir yerde toplanmaktadırlar. Kadınlardan birinin başının üzerinde bir kalbur bulunmaktadır. Kalburun içinde bir iki tane kurbağa bulunmaktadır. Kadınlar ev ev gezip yiyecek toplamaktadırlar, gezdikleri evdeki kişiler kalburun içindeki kurbağalara bir tas su dökmektedirler. Su döküldükçe kurbağalar ötmektedir, onların Allah'a yalvardığına inanılmaktadır. Böylece Allah'ın kurbağalara acıyarak yağmur yağdıracağına inanılmaktadır. Kalburu tutan kadın bu işlem sırasında epeyce ıslanmaktadır (K. 42, 41).

Çorum merkez ilçede kadınlar tarafından eşeği gelin etme uygulaması yapılmaktadır. Eşeğe kıyafet giydirilip, eşek süslenilmektedir. Kapa kapı dolaşım yiyecek istenmektedir. Eşek gezdirilirken mani söylenilmektedir (K. 53, 56).

“Eşek gelin olur mu

Yer yağmursuz olur mu

Ver Allah'ım ver, selli sulu yağmur

Teknede hamur tarlada çamur

Ver Allah'ım ver selli sulu yağmur” (Asılhak, 1998: 26).

2.1.2.4. Koç Katımı

Koç katımı uygulaması Anadolu'nun pek çok ilinde uygulanmaktadır. Koç katımının amacı, koyunların yavrularını uygun bir zamana denk getirilmek istenilmesidir. Kışa denk gelirse yavruları soğuktan korumanın ve doyurmanın zor

olacağı düşünülmektedir. Koç katımında koyunlar ve koçlar ayrı bir yerde bekletilmektedir. Uygun zaman geldiğinde koyunlar ve damızlık koçlar birleştirilmektedir. Koç katımında bulunan koçlar kırmızı, yeşil gibi renklere boyanmaktadır, boynuzlarına elma takılmaktadır, koçlara kına yakılmaktadır, koçlar nazar boncuklarıyla süslenilmektedirler. Davul zurna eşliğinde yapılan şenliklerle koç katımı gerçekleştirilmektedir. Koç katımı sırasında helva çörek gibi yiyecekler de yenilmektedir (K. 11, 55).

Koç katımı genellikle ekim ayı sonunda yapılmaktadır. Yavrularda mart ayında dünyaya gelmektedir. Koç katımı sırasında yağın kara “*koç karı*” halk arasında “*goç garı*” denilmektedir (K. 55, 16).

Koç katımı sırasında koçun üzerine erkek çocuğu bindirilirse yavrunun erkek, kız çocuğu bindirilirse yavrunun kız olacağına inanılmaktadır (K. 8, 12).

Koç katımı sonrasında çobanın gusül abdesti alması gerekmektedir, çoban abdestsiz sürünün içinde gezerse kuzuların sakat olacağına inanılmaktadır (K. 6, 8).

Koç katımı sırasında sürünün içinde boş kovayla dolaşılırsa kuzulayacak koyunların sütlerinin az olacağına inanılmaktadır (K. 7, 6, 15).

2.1.3. GEÇİŞ DÖNEMLERİNE DAİR UYGULAMALAR

2.1.3.1. DOĞUM

2.1.3.1.1. Doğum ve Çocuklarla İlgili Uygulamalar

Dünyaya geldiğimiz gün; bir yandan yaşamaya, bir yandan ölmeye başlarız (Montaigne, 2006: 110) dolayısıyla doğum hayatımızın en önemli üç evresinden ilkinin oluşturmaktadır. Yeni doğan bir bebek ailenin soyun sopun devamı demektir.

2.1.3.1.2. Hamile Kalmak İçin Yapılan Uygulamalar

Bebeğin olması için yapılan uygulamalar daha çok kadına yapılan tedaviler şeklindedir, çünkü çocuk olmuyorsa kadındandır, şeklinde düşünülmektedir. Çocuğu olmayan kadına kısır denilmektedir ve toplum tarafından horlanmaktadır. Gelin kızların kınası yaktırılmaz, nikâhta olması pek istenilmez çünkü kişiye kısmetsizliğinin bulaştırması istenilmemektedir.

Hamile kalmak isteyen kişiler türbelere giderek adaklar adamaktadırlar. Çocuğu olmasını isteyen kişi türbenin etrafını üç kez dolaşıp dua etmektedir (K. 35, 36).

Bebeği türbeye satmaktadırlar bu yüzden bebek doğduğunda adını Satılmış ya da Satı koymaktadırlar (K. 34, 42, 66).

“Bizim burada bu Dereköy’ün yukarısında Arap Dede Türbesi vardır. Çocuğu olmayanlar gelirler türbeye, dua ederler, adak adarlar, türbenin kenarında bi delik var, bebeği olmasını isteyen kişi o deliğe elini sokar, oradaki ne varsa artık tutar çeker bunu üç kez yapar üçüncüde eline ne gelirse onu yer. Bazen karınca, bazen böcek gelir onu yerler. Bebekleri olunca da gelip kurban keserler. Kurban kesmezlerse, bebeğe bir şey olursa kurbanını kesmediğimizden oldu, derler.” (K. 18, 23, 52).

Çocuğu olmayan kadınlar buğulara oturtulmaktadır. Kömeç köküyle kaynatılıp buğusuna oturtulmaktadır (K. 31, 35, 52).

Çeşitli bitkiler kaynatılıp suları içilmektedir (K. 42, 46, 52).

Kırk evden kırk kumaş parçası alınmaktadır. Alınan parçalarla zıbın dikilmektedir. Elvan Çelebi’nin türbesine bebek satılmaktadır. Bebek doğduktan sonra bu zıbın bebeğe giydirilmektedir (K. 52, 53, 55).

2.1.3.1.3. Hamilelikte Yapılan Uygulamalar

Kadın hamileyken sakız çiğnememektedir, çiğnerse çocuğun pis (b.klu) olacak denilmektedir (K. 58, 1).

Hamile kadına kelle paça türü yemekler yedirilmemektedir aksi halde bebeğin kıllı olacağına inanılmaktadır (K. 41, 8).

Hamile kadın türbeye gitmemektedir, tekkenin ona mühür koyacağına inanılmaktadır (K. 9, 58).

Çok acı ve çok ekşi yedirilmemektedir, yoksa çocuğun edepsiz olacağına inanılmaktadır (K.11, 15, 50).

Kadın hamileyken kadına ayva yedirilmektedir böylece çocuğunun gamzeli olacağına inanılmaktadır (K. 54, 65).

Hamile kadın saç kestirmemektedir, kestirirse o saçların bebeğe dolanacağına inanılmaktadır (K. 26, 32).

Kapıya gelen dilenciye eteğiyle öteberi vermektedir, doğumu kolay olacağına inanılmaktadır (K. 29,34, 38).

Hamile kadın yılanı bakarsa bebeğin çilli olacağına inanılmaktadır (K. 32, 45).

Hamile kadın tavşana bakarsa bebeğin dudağının yarık olacağına inanılmaktadır (K. 32,44).

Hamile kadına mal dili yedirilmemektedir, yoksa bebeğin ahraz olacağına inanılmaktadır (K. 2, 3, 41).

2.1.3.1.4. Çocuk Yaşasın Diye Yapılan Uygulamalar

Hamile kadın tekkelere götürülür. Orada kadın dua edip adak adamaktadır (K. 9, 11).

Küçükgülücek köyünde hamileyken bebeği düşen kadınların karnı, “*ıvga*” taşı ile ovulmaktadır. Bu taş köyde birisinde bulunmaktadır (Küçükgülücek köyü) (K. 8, 18).

Doğum yapıp çocukları durmayanların çocukları yaşasın diye çocuğun babasının adı çocuğa verilmektedir (K. 29, 36).

“Bebek doğup biraz palazlandıktan sonra ölüyordu bizim bir arkadaşın. Çocuğa eşek sütü içire içire çocuk büyüdü, ölmedi.” (K. 40, 41, 42).

Çok zayıf cılız öleceği düşünülen çocuklar mezarlığa götürülüp bırakılmaktadır, eğer çocuk yaşayacaksa koşarak mezarlıktan çıkmaktadır eğer ölecekse orada kalmaktadır. Çocuk bırakılırken *“Ya sen al ya da iyileşmiş olarak bana ver.”* denilmektedir (K. 57, 65,70).

2.1.3.1.5. Bebeğin Cinsiyetini Anlamaya Yönelik Yapılan Uygulamalar

Çorum’da eskiden kadın hamile kaldığında erkek bebek doğurması istenmektedir çünkü soyun devamı olarak görülmektedir. Erkek çocuk sahibi olmayan insanlar kendilerini dışlanmış hissetmektedirler. Oğulları olması için adaklar adayanlar, karısının üzerine evlenenler görülmektedir. Ancak günümüzde bu tabu yıkılmaktadır hatta kız çocuğu daha makbul görülmektedir.

Hamile kadının canı ekşi çekerse bebeğin kız olacağına, tatlı çekerse erkek olacağına inanılmaktadır. Bununla ilgili *“Ye ekşiyi çıkar Ayşe’yi, ye tathıyı çıkar Hakkı’yi (atlıyı).”* denilmektedir (K. 58, 59,63).

İkiz bebek olup olmadığını anlamak için hamile kadının karnına bakılır eğer karnında iki çizgi varsa bebeğin biri bir tarafta diğzerinin bir tarafta durduğuna inanılmaktadır (K. 58, 45, 68).

Kelleyi açarlar iplikli taraf çıkarsa kız olacağına, ipliksiz taraf çıkarsa oğlan olacağına inanılmaktadır (K. 59, 60).

Hamile kadının haberi yokken yüzüne tuz serpilir eğer kadın önce burnunu tutarsa kız, ağzını tutarsa erkek olacağına inanılmaktadır (K. 4, 8,38).

Kadın aş erirken ete düşkün olursa oğlunun, ota düşkün olursa kızının olacağına inanılmaktadır (K. 1, 5,59).

Gelinin oğlu olsun istenirse gelin evine ilk geldiğinde kucağına erkek bebek verilmektedir, yatağında erkek bebek yuvarlanmaktadır (K. 15,59).

Kadın kocasıyla birlikte olduktan sonra birdenbire sola dönerse kız, sağa dönerse erkek bebeğinin olacağına inanılmaktadır (K. 22, 58).

Kadın kız doğuracaksa göğsünün etrafındaki halkanın rengi koyulaşmaktadır (siyahlaşır) kız doğuracaksa, halkanın rengi pembeleşmektedir (K. 34,14).

Erkek bebek doğuracak hamile bayanın karnı sivri olmaktadır, kız bebek doğuracak bayanın karnı yayvan, kalçaları geniş olmaktadır (K. 23,39, 58).

Oğlan doğuracak kadın güzelleşmektedir, kız doğuracak kadın çirkinleşmektedir. Kızı olacak kadının yüzüne is çökmektedir, bununla ilgili “ *Kız anasının güzelliğini aldı.*” denilmektedir (K. 3, 5, 59).

Oğlanın doğum sancısı belden, kızın doğum sancısı bacadan gelmektedir (K. 59, 16, 23).

Oğlan çabuk belirginleşmektedir. Kırk günde her yeri belli olmaktadır, kız et parçası gibidir üç ayda belirginleşmektedir (K. 9, 5, 58).

2.1.3.1.6. Kolay Doğum Yapılması İçin Yapılan Uygulamalar

Dereköy’de kadının doğum vakti geldiği zaman önce biraz gezdirilmektedir daha sonra kaynanası ile geçimi yoksa kaynanasının elinin kirli suyu geline içirilmektedir, kocasına dikleniyorsa kocasının elinin kirli suyu içirilmektedir (K. 18, 22).

Kadın kolay doğum yapması için örgülü olan saçları açılmaktadır (K. 40, 42, 44).

Bebek doğmuyorsa bebeğin kasıkta kaldığı düşünölmektedir bu yüzden kadın ayaklarından tavana asılmaktadır, biraz sallandırılıp tekrar indirilmektedir (K. 41, 45, 46).

Kadın doğuramıyorsa kapıya tekme attırılmaktadır (K. 35, 36, 37).

Bebeğin kasıkta kaldığı düşünölerek kadın sırtta alınmakta ve sallandırılmaktadır böylece kolay doğuracağı düşünölmektedir (K. 36, 42).

İskilip'te kolay doğum yapan birinin elinden su içirilmektedir (K. 60, 61).

Doğum kolay olsun diye kadın kollarından tutularak gezdirilmektedir. Kadın kollarından tutulup üç kez kaldırılıp kadının ayaklarını yere vurması sağlanmaktadır (K. 60, 62).

2.1.3.1.7. Göbek Kesilmesi ve Göbekte İlgili Uygulamalar

Dereköy'de göbek bağı kesildikten sonra bebeğin dudakları ve yanakları kırmızı olması için göbeğin kanından bebeğin yanaklarına ve dudaklarına sürölmektedir. Göbek bağı bir haftada düşmektedir. Düşen göbeğin yerine yağ sürölmektedir (K. 11,18).

Yeni doğan bebeğin düşen göbek bağı, ileride bebeğin hangi mesleği seçmesi isteniliyorsa oraya gömölmemektedir. Öğretmen olması isteniliyorsa okul bahçesine, doktor olması isteniliyorsa hastane bahçesine gibi yerlere gömölmemektedir (K. 25, 54).

Göbek bağı uzun kesildiği zaman bebeğin sesinin güzel olacağına inanılmaktadır (K. 42, 53, 64).

Göbek bağı düştükten sonra çaput yakılarak karası göbeğe basılmaktadır, böylece göbek yeri hiç belli olmayacağına inanılmaktadır (K. 14, 17, 42).

Bebek hasta olur ya da huysuz olursa düşen göbek bağı bir suya koyulmakta ve o suyla bebek yıkanmaktadır, böylece bebeğin iyileşeceğine inanılmaktadır (K. 22,30).

Göbek bağı erkek olursa namazlı olması için camii bahçesine gömölmemektedir, kız olursa dışarıda çok gezmemesi için evin bir köşesinde saklanmaktadır (K. 24, 25).

Osmancık'ta düşen göbeğin yerine mikrop kapmaması için kahve basılmaktadır (K. 42, 45).

2.1.3.1.8. Bebek Eşiyle İlgili Uygulamalar

Bebek doğduktan sonra eşi yıkanır kefenlenir ve gömülür, yoksa bebeğin çok gezeceğine inanılmaktadır. Kadın hep kız doğuruyorsa erkeğe dönsün diye eş ters çevrilmiştir. Kadın çok doğuruyorsa bir daha doğurmasın diye eşin gömüldüğü yere ayakla basılmaktadır (K. 40, 44, 46, 56).

2.1.3.1.9. Doğumdan Sonra Yapılan Uygulamalar

Kadın doğum yaptıktan sonra altına “öllük” serilmekte ve kadın öllüğün üzerine yatırılmaktadır. Öllüğün üzerine bez serilmemektedir. Doğumdan sonra kadının yüzündeki doğum lekelerinin geçmesi için süt kaynatılmakta, kadının yüzü buğuya tutularak bir bezle silinmektedir. Kadın zor doğum yaptıysa tuz ve yağ ile yumurta pişirilip kadının yarasına sarılmaktadır. Böylece yaranın çabuk iyileşeceğine inanılmaktadır (K. 22, 26, 20).

Kadının karnı, göbeği kalmasın diye çarşafı sarılmaktadır (K. 15, 65, 58).

Kadına sütü çok olması için çorba ve şerbet içirilmekte, bol bol tatlı yedirilmektedir (K. 43,59).

Kundaktaki bebeğin kaşlarının gür ve kara olması için kaşlarına sürme çekilir (K. 58, 62).

2.1.3.1.10. Bebeği Tuzlama, Pekmezleme, Kınalama

Bebek doğduktan sonra bebek kokmasın diye kınalanmaktadır (K. 9, 10).

Yağ eritilip pekmezle karıştırılmaktadır, bebek bu karışımla ovulmaktadır. O gün akşama kadar bekletilmektedir akşam da yıkanılmaktadır böylece bebeğin pişik olmayacağına inanılmaktadır (K. 9, 46).

Bebeğin terinin kokmaması için bebek tuzlanmaktadır “*Beni tuzlamışlar sarmışlar hemen açmamışlar, tuzdan her yerim pişmiş.*” (K. 45, 55, 61). Bazen de tuzlu suyla bebek yıkanmaktadır (K. 3, 5, 6, 10).

2.1.3.1.11. Kundaklama

Bebekler Çorum yöresinde kundaklanır. Kundaklama işlemi, bebek hem tırnaklarıyla kendi yüzünü çizmemesi için hem de elinin hareketinden korkmaması için yapılmaktadır. Bebek öllük denilen toprağa sarılarak kundaklanmaktadır (K. 1, 57).

“Dışarı az öteye giderdik öllüğü leğene doldurur getirirdik, sonra elerdik, ısıtırdık, bebeği bu toprağa sarardık, ısıcak ısıcak yatarı bebek. Şimdi topraklar hep ılaçlı şimdi yapılmaz o zaman her şey doğaldı.” (K. 1, 3, 6, 16).

2.1.3.1.12. Loğusalık ve Kırk Basması

Yeni doğum yapmış kadına loğusa ya da kırklı denilmektedir. Loğusa kadının kırk gün boyunca evden dışarı çıkması uygun görülmemektedir. “Kırklının mezarı kırk gün açıktır.” inancı kabul görmektedir.

Kırkı çıkana kadar loğusa kadın da bebek de mümkün olduğu sürece dışarı çıkmamaktadır. Loğusa kadının ziyaretine adet görenlerin gelmesi uygun bulunmamaktadır, o kişiden bir hastalık geçeceğine ya da onun uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K. 57, 66, 67).

Loğusa kadının ziyaretine kırkı çıkmamış başka bir loğusa gelemez gelirse bu duruma kırk basması denilmektedir (K. 1, 4, 8, 13).

Karaağaç köyünde kırkı çıkmamış kadınlar karşılaştığında hangisi önce konuşursa onun kırkı diğerini basmaktadır. Kırkı basılan kişinin bebeğinin giderek zayıfladığına ve kötülediğine inanılmaktadır. Bu durumdan kurtulmak için “kırk kesme” işlemi yapılmaktadır. Köyde kırk kesme işi yapan kişinin evine gidilmektedir. Kırk kesecek olan kadın kapıdan içeri girip “Selamün aleyküm kırk kesiyom.” demektedir. Kırkı kesilecek olan kişi oturduğu yerden “Aleyküm selam, var da gel.” demektedir. Bu uygulama üç kez yapılmaktadır. Kırk kesen kadın bir bezin içerisine kurban eti, üç taş, bir de çöp koymaktadır. Kadın bu çıkını hiç açmadan kendi evine getirmektedir, sonra çıkını açıp bu malzemeleri suyla ıslatmaktadır. Bebek üç cuma bu suyla banyo yaptırılmaktadır. Bu işlemden sonra bebek iyileşip gülbüzleşmektedir (K. 1, 6, 11, 27).

2.1.3.1.13. Al Basması

Bazı yeni doğum yapmış kadınlara al basması denilen varlıklar görünmektedir. Bu varlıklar anneye boğulma hissi ve korku vermektedir. Bunu önlemek için annenin yatağının yanına ceket, iğne, ot süpürge koyulmaktadır. Anne kırk gün boyunca yalnız bırakılmamaktadır (K. 2, 9, 36).

Doğum yapan anneye kırmızı şerit veya taç takılmaktadır (K. 21, 22).

Alaca'da yeni doğum yapan kadınlara “Alkız” denilen bir perinin musallat olup onu hastalandığı düşünülür. Kadını ve bebeği bu durumdan kurtarmak için yataklarına kırmızı bir örtü, anne ve bebeğine de kırmızı başörtüsü örtülmektedir. Alkız'ın o evin atlarına bindiği düşünülür. Yakalamak için atın sırtına karasakız (zift) sürülmektedir (K. 29, 33).

Kırkklı kadını al basmaması için kadın ve bebeğinin yastıklarının altına tespah, siyah bıçak ve cevşen koyulmaktadır. Ayrıca kırklı bebeğın koynuna da cin çarpıması için ekmeı koyulmaktadır (K. 58, 66).

“Alaca'da bir komşumuzun ebesi ekmeı yapacakmış, yufka ekmeı. Erkenden hava daha karanlıkken müzenin oradaki çeşmeye gitmiş. Çeşmenin yanındaki kuşburnuna varınca orada güzel, uzun saçlı bir gelin görmüş. Gelin bir türlü kuşburnunun dikenlerinden kurtulamıyormuş. Ebeye yalvarmış beni kurtar diye. Ebe kurtarmış, eve getirmiş, ona hamur yoğurtmuş ama ekmeı bir türlü bitmiyormuş. Alkız beni bırak diye yalvarmış. Ebe seni bırakırsam gider bebeleri, yeni doğum yapmış anaları öldürürsün, demiş. Alkız ebeye beni bırak yedi sülalenin çaputunun vardığı yere varmayacağım, demiş. O günden sonra o sülalenin olduğı evden yeni doğum yapanlara çaput götürülmektedir. Onlar da karşılığında töresini vermektelerler.” (K. 35, 70, 74).

2.1.3.1.14. Kırklama

Loğusa kadına ve bebeğine kırk günlük süreden sonra kırklama işlemi yapılmaktadır. Kırklama işleminden sonra bebek de annesi de temizlenmiş ve artık dışarı çıkabilecek hale gelmiş sayılmaktadır.

Anne ve bebek önce yıkanmaktadır, sonra bir leğenin içine bir gümüş yüzük, kırk tane minik taş ve tespah konulmaktadır. Bu leğenin içindeki sudan anneye dökülmektedir daha sonra bebekte annenin kucağına verilmektedir. Bu sudan bebeğe de dökülmektedir. Dualar eşliğinde annenin de bebeğinde kırkı çıkarılmış olmaktadır. Artık anne de bebek de serbesttir ve dışarı çıkabilmektedir (K. 57, 23).

2.1.3.1.15. Koynuna Yumurta-Ekmeı Koyma

Yeni doğan bebeğe ilk kez gittiğı evlerde, bol kısmetli olması için bebeğın koynuna yumurta koyulmaktadır (K. 3, 7, 12).

Nazar değmemesi ve bereketli olması amacıyla bebeğin koynuna ekmek koyulmaktadır (K. 3, 4, 7).

2.1.3.1.16. Çocuğun Tırnağı ve Saçının Kesilmesi İle İlgili Uygulamalar

Bebeğin tırnağı kırkı çıkmadan kesilmemekte, aksi halde bebeğin hırsız olacağına inanılmaktadır (K. 15, 28, 32).

Bebek üç aylık olduğunda eli babasının cebine sokturulmaktadır. Bebek babasının cebinden para alabilirse tırnakları kesilmekte, kesilen tırnak yakılmakta ya da gömülmektedir (K. 46, 65).

Bebeğin ilk saçına ana saç denilmektedir. Saçları kestirilince o saçın ağırlığınca altın ya da para bir fakire verilmektedir (K. 14, 17).

Bebeğin saçının sık gelmesi için bebeğin saçını sıfıra vurdurulmaktadır (K. 17, 27).

2.1.3.1.17. Bebek Doğduğunda Gül (Leke) Olması

Anne hamileyken türbe ziyaretinde bulunursa bebekte “*dede gülü*” denilen leke meydana gelmektedir. Anne türbeyi ziyaret ederken neresine dokunmuşsa bebeğin de orasının lekeli olduğuna inanılmaktadır. Leke pembemsi ya da morumsu olabilmektedir (K. 58, 59, 66).

2.1.3.1.18. Bebeğe İsim Koyma

Bebeğe isim koyma, bebeğin ömür boyu taşıyacağı kimliği olması nedeniyle önem taşımaktadır.

Bebek doğduktan sonra ailenin en büyük erkek üyesi tarafından bebeğin sağ kulağına ezan okunarak önceden belirlenen isim bebeğin kulağına üç kez söylenmektedir (K. 55, 56, 62).

Bebeğe isim koyulurken, eğer kişinin çocuklarının hepsi kız ya da hepsi erkekse bebeğe Döndü, Döne gibi isimler koyulmaktadır. Kişinin çok çocuğu olmuş ve artık çocuğun olması istenmiyorsa Durdu, Dursun gibi isimler verilmektedir. Kişinin çocuğu ölüyorsa Satılmış, Satı gibi isimler verilmektedir (K. 56, 63, 67, 72).

2.1.3.1.19. Dişle İlgili Yapılan Uygulamalar

Bebeğin ilk dişi çıktığında diş hediği kaynatılmaktadır, bu uygulama bebeğin dişleri rahat çıksın diye yapılmaktadır. Buna “*Diş hediği vurmak.*” denilmektedir.

Hedik ekinin, kuru fasulyenin ve nohutun suda haşlanmasına verilen addır. Hedik vurulduktan sonra, kaplara koyularak akrabalara ve komşulara dağıtılmaktadır. Dağıtılan evler kapları boşaltıp içine bebek için küçük hediyeler koymakta, buna “*töresi*” denmektedir (K. 22, 28,29).

Bebeğin dişinin çıktığını ilk kim görürse o kişi bebeğe hediye almaktadır (K. 22, 32, 55).

İlk dişi çıkan bebeğin üzerine bir örtü koyulmaktadır. Bir tepsinin içerisine makas, kalem, ayna, ip, Kur’an-ı Kerim, koyulmaktadır. Tepsi çocuğun yanına bırakılmaktadır. Çocuk hangi nesneyi seçerse o nesneyle ilgili mesleği yapacağına inanılmaktadır (K. 10, 26).

2.1.3.1.20. Çocuğun Geleceğiyle İlgili Uygulamalar

Yeni doğan bebeğin ağzına, huyu iyi olan birisi tarafından tükürülmemektedir. Huyu kötü olan kişinin bebeğin ağzına tükürmesine izin verilmemekte, aksi halde o kişiye benzeyeceği düşünülmektedir (K. 58, 66).

2.1.3.1.21. Çok Ağlayan Çocukla İlgili Uygulamalar

Çok ağlayan çocuğun ağzına babasının ayakkabısının topuğu ile üç kez vurulmakta, çocuğun ağlaması kesilmektedir (K. 54, 55).

Küçük çocuk babasının peşine çok ağlarsa cuma selâsı okunurken çocuk evin eşiğine yatırılıp babasının ayakkabısıyla ağzına vurulmaktadır (K. 54, 56, 67).

2.1.3.2. EVLENME / DÜĞÜN SIRASINDAKİ İNANIŞLAR

2.1.3.2.1. Çorum Yöresi Evlenmeyle İlgili Uygulamalar

Toplumsal yapının temelini oluşturan aile evlenme ile sağlanabilmektedir. Çorum kültüründe evlenmeyle ilgili uygulamalarda gelenek ve göreneklerin yoğunlaştığı gözlenmektedir. Evlenme yaşının kırsal kesimlerde eskiden 14-16 aralığında olduğu gözlenmektedir. Erken yaşta evlenilmesinin sebepleri olarak ekonomik durum ve iş gücüne duyulan ihtiyaç gösterilmektedir.

Çorum ilinde eskiden büyük kardeş dururken küçüğü verilmemekteymiş aksi halde diğer insanlar tarafından aşağılamalarla karşılaşılmaktaymış. Daha sonra bu

durum “*Yerini bulunca vereceksin.*” haline gelmiştir. Büyük kardeş dururken küçük olan kişi evleneceği zaman büyük olan kardeşten izin almaktadır (K. 12, 13, 15).

2.1.3.2.2. Kısmet Açılması İçin Yapılan Uygulamalar

Evde kalan kızların kısmetlerinin açılması için kızlar hamama götürülmektedir. Hamamdaki bütün kurnaların dibindeki sudan kıza dökülmektedir. Bu işlem hamamcıyla birlikte yapılmaktadır. Hamamcılar bu durumu sevmezler çünkü kızın kısmeti açılırken hamamcının kısmetinin kapandığına inanmaktadırlar. O gün hamamcının işlerinin aksayacağına ve para kazanamayacağına inanılmaktadır (K. 22, 25, 38).

2.1.3.2.3. Görücülük-Dünürcülük

Erkek anneleri, evlenme çağına gelen oğulları için tavsiye üzerine ya da kapı kapı gezerek kız bakmaktadırlar. Kız bakmaya oğlan annesi ve onun uygun gördüğü bir iki kadın daha gitmektedir. Gittikleri eve “*Biz tanrı misafiriyiz, kabul eder misiniz?*” diyerek niyetlerini belli etmektedirler. Kız bakmaya çıktıklarında önce yakın çevreden başlamaktadırlar. Kız tarafı erkek tarafını evine buyur ettiğinde kadınlar arasında kısa bir sohbet geçmektedir. Sohbet ederken oğlan anası ve beraberindekiler evin temizliğine, kızın hizmet etmesine, kızın oturup kalkmasına, kız annesinin haline tavrına bakmaktadırlar. Kız kadar kızın annesi de önem arz etmektedir bununla ilgili “*Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.*” denilmektedir.

Oğlan tarafı kızını beğendiye dünür gitmek için haber göndermektedirler. Kız tarafının da gönlü varsa “*Buyurun gelin.*” demektedir. Kız istemeye oğlan da gidebilmektedir. İlk gün gidildiğinde erkek tarafı tatlı, çerez gibi şeyler götürmektedir. Kız tarafı oğlanı görüp beğenirse götürülen şeyler ikinci gidişlerinde erkek tarafına ikram edilir. Eğer kız tarafının gönlü olmazsa getirilen hediyeler ertesi gün erkek evine ulaştırılır.

Kız genellikle erkek tarafının en yaşlı erkek üyesi tarafından istenmektedir. “*Allah’ın emri peygamberin kavliyle*” diyerek kız istenilmektedir. Kız genellikle ilk seferde verilmemektedir. Bununla ilgili “*Kız evi naz evi, erkek tarafının ayakkabıları biraz eskisin.*” gibi ifadeler kullanılmaktadır (K. 9, 16, 19).

2.1.3.2.4. Söz Kesimi

Kız tarafının oğlan tarafına “Allah yazdıysa bize söz düşmez.” demesi üzerine söz kesilmektedir. Söz kesilme işlemine dua, şerbet de denilmektedir.

Kız ve oğlan yan yana dikilir ailenin büyüğü kız ve oğlana yüzük takıp, iyi dileklerde ve nasihatte bulunmaktadır. Yüzükler kırmızı bir şeritle birbirine bağlı bulunmaktadır. Makas ve yüzükler bir tepsiyle getirilir yüzüğü takan aile büyüğü şeridi keser, kız ve oğlan artık sözlenmiş olmaktadır. Kayınvalide gelinin başına kırmızı bir yazma örtmektedir, ardından orada bulunan hoca dua okumaktadır. Dua bitiminde kız ve oğlan orada bulunan büyük küçük herkesin elini öpmektedir. Erkek tarafının getirdiği lokum, çerez gibi yiyecekler oradaki misafirlere ikram edilmektedir.

Gelin kızın yüzüğündeki kırmızı şerit minik minik kesilip orada bulunan bekâr kızlara verilmektedir. Kısmetlerinin açılması için şerit parçaları kızlar tarafından yutulmaktadır (K. 9, 16, 19).

2.1.3.2.5. Nişan

Söz kesildikten sonra nişan yapılmaktadır. Söze genellikle yakın akrabalar davet edilirken nişanda tüm tanıdıklar davet edilmektedir. Nişanın ilk aşamasında gelin kız alışverişe götürülmektedir, kıza istediği kıyafet, ayakkabı, çanta, çamaşır, pijama, takı, saat alınmaktadır. Kız tarafından da damada saat, elbise, çamaşır, cüzdan, tarak alınmaktadır. Bu alışveriş kısmına “*pırtı kesme, elbise görme, eksik görme, nişan elbisesi*” gibi isimler verilmektedir.

Nişanın olacağı duyurmak için kart bastırılanlar da bulunmaktadır ama genellikle köylerde köyün en fakiri tarafından kapı kapı gezilerek nişan haber verilmektedir. Bu işlem erkek tarafının aldığı yazmalar (tülbentler) verilerek yapılmaktadır. Haberi alan kişiler tarafından haber verene şeker, ekin, para gibi şeyler verilmektedir. Bu işleme “*okuntu, okuyuntu*” gibi isimler verilmektedir (K. 16, 55).

Nişan kız evinde yapılmaktadır. Erkek tarafının aldığı hediyeler bohçaya koyularak kız tarafına götürülmektedir. Kıza nişan günü bu kıyafetler erkek tarafındaki bayanlar tarafından Fatiha okunarak giydirilmektedir. Kız ve oğlan ortaya getirilir, kıza kırmızı yazma örtülür eğer sözde yüzükler takılmamışsa yüzük merasimi yapılmaktadır. Yüzükler takılmışsa yan yana oturtulurlar üzerlerine bir tepsi tutulur, nişana gelen

kişiler gelin ve damada okuyuntu verilmektedir, bu genellikle para olmaktadır. Nişanda takılan paralar ya da takılar kız evine bırakılmaktadır. Nişanda pide, ayran, helva, ya da meyve suyu kuruyemiş gibi yiyecekler ikram edilmektedir, Çorum beşlisi denilen, çorba, et, pilav, börek, tatlının ikram edildiği de görülmektedir. Yemek masraflarını erkek tarafı karşılamaktadır (K. 57, 63).

2.1.3.2.6. Düğün Hazırlıkları

İki aile bir araya gelmesiyle düğün gününe karar verilmektedir. Düğün güzün (sonbahar) ya da yazın yapılmaktadır. Düğün tarihine karar verilirken iki bayram arasına gelmemesine özen gösterilmektedir. Aksi halde uğursuzluk getireceğine, işlerinin ters gideceğine inanılmaktadır.

Düğün vakti Perşembe günü bayrak kaldırılmaktadır. Oğlan evine bayrak asılarak düğünün başladığı bildirilmektedir. Perşembe günü başlayan düğün pazar günü sona erdirilmektedir.

Düğün gününden önce nişanda olduğu gibi pırtı kesme alışverişi yapılmaktadır. Kıza kıyafet ayakkabı, çanta, terlik, takı gibi eksik görülen pek çok şey alınmaktadır. Kız tarafından da oğlana alınmaktadır. Günümüzde bu alışveriş pek yapılmamaktadır. Eskiden köyden şehre pek gelinmediği için her şey çokça alınmakta ve alınanlar yıllarca kullanılmaktadır (K. 1, 3, 57).

2.1.3.2.7. Gelin Hamamı

Gelin kızın, arkadaşlarının ve erkek evinden kişilerin de katılımıyla gelin hamamı yapılmaktadır. Hamam da yenilmek üzere yemekler hazırlanılmaktadır. Gelin kız tarafından, hamama gelen kişilerin hepsine içinde lif, sabun, kese havlu olan bir küçük bohça hediye edilmektedir. Gelin kız süslenip ortaya alınmaktadır. İlahiler şarkılar, türküler eşliğinde bir gece evvelinden gelin kızın saçına ayaklarına yakılan kınalar yıkanılmaktadır. Gelin kız ve arkadaşları oynatılmaktadır. Hazırlanan yiyecekler yenilmektedir. Buraya gelen kadınlarda aynı zamanda evlenilecek yaştaki oğullarına kız bakmaktadırlar (K. 22, 37, 38).

Alaca'da bu konuyla ilgili olarak şu şiirler okunmaktadır:

Anam beni hasta hasta istemiş
Sarı saçı gül suyuyla ıslamış
Anam beni gurbet için beslemiş
Yandım gurbet yandım senin elinden
Gurbet dedikleri devir miymiş?
Herkes yerine çekilir gelir
Adam gurbet elde kalır mıymış? (K. 36, 42).

2.1.3.2.8. Kına

Kınanın koruyucu ve birleştirici özelliği olduğuna inanılmaktadır. Kına gecesi gelin alma gününün bir gün öncesinde yapılmaktadır. Kız tarafının ayarladığı bir yerde burası evin içi, evin bahçesi ya da bir salon olabilmektedir. Gelinin arkadaşları, akrabaları burada toplanmaktadırlar, kına yakılmadan oğlan evi kız tarafına gelene kadar kendi aralarında gelini oynatmaktadırlar. Erkek tarafı akşam davulla zurnayla kız evine gitmektedirler.

Gelin ve damat oynatılmaktadır. Ardından kız ve oğlan yan yana oturtulur, başı bozulmamış, mutlu bir evliliği olan kişi tarafından gelinin kınası yakılmaktadır. Kınayı yakacak olan kişinin evli ve çocuklu olmasına özen gösterilmektedir. Dul ya da çocuğu olmayan birisi yakarsa uğursuzluk getireceğine gelininde aynı kaderi yaşayacağına inanılmaktadır. Kına gecesinde gelinin eline ayna verilmektedir “*Bahtın mı güzel, sen mi güzelsin?*” diye üç kez sorulmaktadır. Gelin de “*Bahtım da güzel, ben de güzelim.*” cevabını üç kez vermektedir.

Kına yakılacağı zaman gelinin avucu açılmamaktadır kayınvalideden töresi istenilmektedir, kayınvalide gelinin avucuna altın koyduğu vakit gelinin avucu açılmaktadır. İlahiler eşliğinde gelinin ellerine damadın serçe parmağına ve bir avucuna kına yakılmaktadır. Kına yakan ve ilahi söyleyen kişilere havlu yazma gibi hediyeler verilmektedir.

Dereköy’de hediyeler verilirken de şunlar söylenmektedir:

Oturmuş huriler kınamı ezerler
Hasan ile Hüseyin okuyup yazar
Hak Teâlâ annem çeyizimi düzer
Al yeşil alemin Allah gelir Muhammet
Allahümme salli ala Muhammet

Seyrimden kalktım ağladım
Hakkın divanına Allah elimi bağladım
Ben şihıma vardım ağlayı ağlayı
Al yeşilalemin Allah gelir Muhammet
Allahümme salli ala Muhammet (K. 18, 16).

Atladı geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Bizim evin yakışığı
Ayrılık anam ayrılık

Nikah kıymaya gittiler
Babanın gönlün ettiler
Seni gurbete attılar
Ayrılık anam ayrılık (K. 18, 20).

Baban çarşıya vardımola
Mes, pabuç aldımola,
Kızının satıldığını bildimola,
Fadimem kınan kutlu olsun
Bindiğin atlar etli olsun
Vardığın yerler şen olsun

Anam yayık yayarmola
Tepesiye koyarmola
Kızım diye anarmola
Fadimem kınan kutlu olsun
Vardığın yerler şen olsun (K. 53, 65).

Biri Meryem, biri Asya gelini,
Ol sultanın düğünü var cennette
Allah evinde...
Al elimi kaldır beni
Çok ağlattın güldür beni
Ya Mevla'm... (K. 53, 55).

Kına yakıldıktan sonra eğlenceye devam edilmektedir. Kına gecesinin sona ermesinin ardından gelin arkadaşlarıyla birlikte bir odaya geçip sabaha kadar sohbet etmektedir.

2.1.3.2.9. Gelin Alma

Gelinin baba evinden alınıp oğlan evine götürülmesidir. Gelin alma Pazar günü yapılmaktadır. Belirlenen saatte erkek evinden hareket edilerek kız evine gidilmektedir. Gelin almaya giderken erkek evinden bir genç tarafından bayrak tutulmaktadır, bu kişiye bayraktar denilmektedir. Kız evine gidildiğinde bayraktarın bayrağına töre takılır bu genellikle bir kumaş parçası olmaktadır, aynı zamanda bayraktara bir miktar para da verilmektedir. Kız evine gidildiğinde kızın akrabaları “*Kapı açılmıyor.*” diyerek töre istemektedirler. Erkek tarafından töre verildikten sonra kapı açılmaktadır. Gelin ortaya getirilmektedir, gelinin varsa erkek kardeşi yoksa babası tarafından gelinin beline kırmızı bir kuşak bağlanılmaktadır. Bu kuşak üç kere de bağlanılmaktadır. Her bağlama da dua edilmektedir, ilk ikisinde bağlanıp tekrar açılmaktadır. Üçüncü de bağlanılmaktadır. Kuşağı bağlayan kişiye kayınpeder tarafından töre verilmektedir. Gelin dualar eşliğinde evden çıkarılmaktadır (K. 57, 56, 38).

Gelin evden çıkarılırken geleceği ayna gibi parlak olması için gelinin akrabalarından birisi tarafından gelinin önünde ayna tutulmaktadır (K. 58,44).

Gelinin koltuğunun altına Kur'an-ı Kerim verilmektedir (K. 54, 55).

Gelinin önünden çıkan kişinin elinde yanan bir gaz lambası bulunmaktadır. Gelinin geleceğinin aydınlık olması için yapılmaktadır (K. 58, 62, 63).

Gelinin gözünün arkada kalmaması için, gelin arabaya bindirilirken arkasına baktırılmamaktadır (K. 52, 53).

Gelin alındıktan sonra "Hıdırlık" adı verilen türbeye getirilmektedir ve burada dua edilmektedir (K. 24, 12, 9).

Gelin erkek evine getirildikten sonra, eve girmeden önce kapının önünde gelinin eline çömlek verilmektedir, gelinin bu çömleği kırması istenilmektedir. Bu işlem gelinin kötü huyu varsa kırılması için yaptırılmaktadır (K. 30, 33).

Gelin ve damat eve girerken üzerlerine buğday, pirinç, şeker, para serpilmektedir, bu işlem bereketli olmaları için yapılmaktadır (K. 23, 33).

Gelinin huyunun koyun gibi usul (sessiz, sakin) olması için, gelin koyun postuna bastırılmaktadır (K. 10, 11, 18).

Gelinin evine yağ gibi yapışması amacıyla, geline eve girerken evin dış kapısının üzerine yağ sürdürülmektedir (K. 58, 66).

Gelinin huyları kırılınsın diye gelinin evinin önünde yumurta kırılmaktadır (K. 7, 9).

Gelin kendi evine ya da kayınvalidesinin evine ilk indirildiğinde gelin çivi gibi sağlam olması, evine barkına sahip çıkması amacıyla (evine bekişsin) geline, evin kapısının üzerine çivi çaktırılmaktadır (K. 58, 62).

Adına şerbet denilen şekerli su yapılmaktadır, gelin ve damat parmaklarını bu suyun içine sokup daha sonra bu suyu içmektedirler, birbirlerine karşı tatlı dilli olmaları amacıyla yapılmaktadır (K. 18, 38).

Gelin evine getirildikten sonra kaynanası tarafından yumurta pişirilmektedir. Kayınvalide tarafından gelininin huyunun kendisine benzemesi amacıyla yumurtanın içine tükürülmektedir ve bu yumurta geline yedirilmektedir. Yumurta aynı zamanda gelinin çok çocuğu olması amacıyla da yedirilmektedir (K. 57, 58).

Gelin evine getirildikten sonra, gelinin kucağına bebek verilmektedir, bu bebek genellikle erkek olmaktadır böylece gelinin ilk çocuğunun erkek olacağına inanılmaktadır (K. 47, 55).

2.1.3.2.10. Nikâh

Nişan yapıldıktan sonra genellikle hoca nikâhı ya da imam nikâhı denilen dini nikâh yapılır. Dini nikâhı genellikle kalabalık olmayan ortamda yapmaya özen gösterilir, eğer ev kalabalıksa bir odaya geçilir. Orada da hoca, şahit ve nikâhı yapılacak olan çift hazır olarak bulunur, bunun sebebi nikâh kıyılırken ortamda eşinden ayrılmış ya da eşi vefat etmiş kişilerin olmamasıdır. Çünkü kişinin kaderi onlara benzemesin istenir. Bununla birlikte nikâh kıyılırken kimsenin yüzüğüyle oynamaması gerekir eğer yüzükle oynanırsa uğursuzluk getireceğine ve nikâhın sağlam olmayacağına inanılmaktadır (K. 20, 21, 22, 56).

2.1.3.2.11. Gerdek

Resmi ve hoca nikâhı kıyılmasının ardından gelin ve damadın bir araya gelmesine gerdek denilmektedir.

Gelinin sandığına gece yenilmesi için, tavuk, kuruyemiş, helva, pilav, tatlı gibi yiyecekler koyulmaktadır. Yemeği götüren kişiye kayınvalide tarafından töre verilmektedir (K. 24, 54).

Geline abdest aldırılıp bu abdest suyu evli çifte mutluluk getirmesi amacıyla evin dört bir tarafına serpilmiştir (K. 44, 45).

Gelinin yatağı üzerinden; erkek bebeği olması istenilmekteyse erkek çocuk, kız çocuğu olması istenilmekteyse kız çocuğu yuvarlandırılmaktadır. Soyun devamı olarak düşünüldüğü için genellikle erkek çocuk yuvarlandırılmaktadır. Güvey, hoca eşliğinde evin kapısına kadar getirilmektedir dualar okunmaktadır. Okuma bittikten sonra güvey içeri girerken arkadaşları tarafından damadın sırtına birer yumruk vurulmaktadır (K. 44, 24, 54).

Gerdek gecesini evliliğin daim olması amacıyla odanın kapısının üzerine yüzük koyulmaktadır (K. 41, 44).

Gelinin yanına gelindikten sonra güvey tarafından iki rekât namaz kılınmaktadır. Güvey gelinin duvağını açmadan önce güvey tarafından geline yüz görümlüğü olarak bir hediye verilmektedir (K. 15, 18).

Gerdek gecesi gelin eğer gelinliğini güveyin elbisesinin üzerine asarsa ya da koyarsa gelinin sözünün geçeceğine, güvey gelinin elbisesinin üzerine koyarsa güveyin sözünün geçeceğine inanılmaktadır (K. 14, 32).

İp gibi akıp evine gelsin diye gerdek gecesinin sabahında damat eve iple gelmektedir (K. 42, 44).

2.1.3.2.12. Duvak

Gerdek gecesinin ertesi gününe duvak adı verilmektedir. Geline gelinliği giydirilip ortaya getirilmektedir. Gelinin eline buğday verilmektedir, gelin oynadıkça avucundaki buğdaylar yere dökülmektedir bu gelinin bereketli olması amacıyla yapılmaktadır. Eskiden bu uygulama çarşaf göstermek amacıyla yapılmaktadır. Çarşafı gören kişiler tarafından geline çeşitli hediyeler verilmektedir. Gelinin çeyizinden de hediyein büyüklüğüne göre o kişilere yazma, patik, havlu seccade gibi şeyler verilmektedir. Günümüzde böyle bir uygulama bulunmamaktadır (K. 11, 13, 22).

Duvaktan yaklaşık bir hafta sonra el öpmeye gidilmektedir. Çift anne babadan başlayıp akrabaları ziyaret etmektedirler. Kızın babası tarafından “*çık gitlik ya da ana donluğu*” denilen bir hediye verilmektedir. Bu hediye elbise olabileceği gibi takı da olabilmektedir. Gidilen diğer akrabalar tarafından da hediyeler verilmektedir (K. 58, 63, 66).

2.1.3.3. ÖLÜ DEFNİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Ölüm, ruhun bedenden ayrılmasını ifade etmektedir. “*Küllü nefsin zâikatü'l-mevt*”, yani “*Her nefis ölümü tadacaktır.*” (Ankebût-57, s. 404).

Öleceği anlaşılan kişinin yanında birtakım dini ve geleneksel uygulamalar yapılmaktadır. Kur'an-ı Kerim, özellikle Yasin-i Şerif okunmaktadır. Kişinin yanında Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şahadet getirilmektedir. Böylece kişinin ferah can vereceğine inanılmaktadır (K. 5, 6, 9).

Ölecek kişinin yanında yüksek sesle konuşulmaz ve ağlanmaz, yoksa ruhun korkup tez çıkmayacağına inanılmaktadır. Kişi kolay can verirse iyi amellerinin olduğuna, zor can verirse kötü amellerinin olduğuna inanılmaktadır (K. 5, 9).

Ölmek üzere olan kişiye su verilmektedir kişinin ağzı sürekli ıslak tutulmaktadır, görüşmelerde anlatıldığı üzere “*Şeytan elinde bir bardak su tutar, Allah’ı ve peygamberi inkâr edersen suyu sana veririm içersin.*” der (K. 9, 15, 22, 36).

Kişi ölmek üzereyken yapılan uygulamalardan birisi de odadaki ayna ve fotoğrafların kaldırılmasıdır, aksi halde meleklerin odaya giremeyeceğine inanılmaktadır (K. 7, 18).

Bir evde ölen birisi olduğunu vurgulamak için ölen kişinin ayakkabıları ters çevrilmektedir. İhtiyaç sahibi bir kişi daha sonra o ayakkabıları alır ve kullanır. Ölünün üzerine bıçak, maşa ya da metal koyulur, bu işlem ölünün şişmemesi için yapılmaktadır (K. 6, 9).

Ölüyü gömerken son kez yüzü açılır ve yüzüne bakılır eğer kişinin yüzü gülümser gibi görünüyorsa iyiye, sert görünüyorsa kötüye yorulmaktadır (K. 7, 9, 19).

Çorum’un Ahmet Bey köyünde cenazenin ellerine ve ayaklarına kına yakılmaktadır, bu işlem mevtaya sevap olması için yapılmaktadır (K. 31, 44). Bu uygulama neolitik dönemdeki ceset boyamayla benzerlik göstermektedir (Kolankaya-Bostancı, 2012:29-43).

Ölü tabutta taşınırken ağır gelirse günahının çok olduğuna yorulmaktadır (K. 66, 75).

Cenaze evinde bir hafta boyunca lambalar açık bırakılmakta, bu işlem ölünün ruhunun eve gelmemesi için yapılmaktadır. Ölü olan ev üç gün süpürülmez, bu uygulama ölünün ruhu gelirse eski düzeni görsün diye yapılmaktadır. Cenaze evden gittikten sonra fakirlere yarma, sabun, un ve soğan dağıtılmaktadır. Bu işlem ölünün acısını götürmesi için yapılmaktadır. Fakirlere yapılan bu yardıma “*kabir azığı*” denilmektedir.

Ölü yıkamasından artan suyla hastalığı acıyı götürsün diye el yüz yıkanmaktadır (K. 66, 72).

Ölünün elbiseleri, eşyaları fakirlere dağıtılmaktadır (K. 55, 71).

Mezarlıkta mezarların üzerine basılmasından kaçınılmakta aksi halde ölünün ruhunun ıstırap çekeceğine inanılmaktadır. Mezarın başına gelindiğinde selam verilmekte çünkü ruhun selamı aldığına inanılmaktadır (K. 55, 73).

Mezarlıktaki ağaçtan toplanan herhangi bir meyve yenilmemekte ve oradan odun getirilip yakılmamaktadır. Aksi halde ruha acı vereceğine inanılmaktadır. Ölünün mezarının başucunda ya da ayakucundaki ağacın ya da üzerindeki çimenin ölünün ruhunu rahatlattığına inanılmaktadır. Ölünün ahirette kolay kalkabilmesi için mezarların üzeri taşla kapatılmamaktadır (K. 16, 23, 75).

Defin işlemi sonrasında mezarlıkta ya da cenaze evinde lokum, bisküvi, meyve suyu, pide, ayran gibi yiyecek ve içecekler dağıtılmaktadır. Gelenlerin yemek yemesinin ardından ölenin ruhuna dua edilmektedir. Ölü evine en az üç gün boyunca komşular ve akrabalar tarafından yemek yapıp getirilmektedir. Ölü evinde Kur'an-ı Kerim okunur böylece ölen kişinin ruhunun kabirde rahat edeceğine inanılır. Cenaze evinde en az üç gün radyo televizyon açılmamaktadır. Yedinci gün mevlit okutulmakta, gelenlere yemek ikram edilmektedir. Kırkıncı gün yine mevlit okutulup ikramlarda bulunmaktadır. Yemek ikramları ölünün ruhu rahat etsin diye yapılmaktadır.

Cenaze evinde yas tutulurken bazı akrabalar tarafından ağıtlar yakılmaktadır:

Dağlar dağlar uzun dağlar
Yüreğimde sızın dağlar
Gurda guşu sevap olmuş
Hanı benim guzum dağlar
Yedi lüleli pınar
Her guşlar ona gonar
Yavrum muradını almadın
Benim yüreğimde ona yanar (K. 57, 73).
Altımızda daşlar batar
Üsdümüzde otlar biter
Yılan çıyan mekân dutar
Ya ben kime yalvarıyım

Ögün fani dünya, ögün
Sinemize vurdun düğüm
Yakasız gömlek giy bugün
Giyem ağlaya ağlaya
Derviş der bu sözü
Kanlı yaşlı pınar gözü
Dünyadan ahrete bizi
Gidem ağlaya ağlaya
Ben gidiyom gelen gelsin
Yurdumuza konan konsun
Kalanlara selam olsun
Gidem ağlaya ağlaya
Kapusu yok çıkam bakam
Bacası yok otlar yakam
Ya ben orda kime bakam
Kalam ağlaya ağlaya (K. 57, 66, 71).

Cenazenin ardından çok ağlayan kişiye mezardan alınan toprak yedirilmekte ya da o toprak bir suyun içine koyulup o suyla kişi yıkanmaktadır (K. 63, 65, 68).

Yakınıni kaybeden cenaze sahipleri; akrabaları ve komşuları tarafından sık sık ziyaret edilmektedir. Ziyaretlerde kişilerin acısını azaltmak için avutucu sözler söylenmektedir. Baş sağlığına gelen kişiler çay ve şeker getirmektedirler. Baş sağlığına gelenlere lokum ikram edilip kolonya dökülmektedir.

2.1.3.4. ASKERE UĞURLAMA

Askere gidecek olan kişi, akrabaları ve dostları tarafından yemeğe davet edilmektedir. Bu yemeğe asker, yakın arkadaşlarıyla birlikte katılmaktadır. Yemekten sonra askere gidecek olan kişi misafir olduğu evden giderken cebine harçlık koyulmaktadır. Askere gidecek olan kişinin evine, akrabaları ve komşuları “*hayırlı*

olsun”a gitmektedirler. Hediye olarak iç çamaşırı, havlu, çorap gibi eşyalar götürülmektedir. Askere gidecek kişi terminale eş dost tarafından götürülmektedir. Terminalde davul-zurna çaldırılıp halay çekilmektedir. Askerin boynuna emzik takılmaktadır. Asker güle oynaya şenlikli bir şekilde yolcu edilmektedir. Otobüsün ardından su dökülmekte, bu işlem su gibi gidip gelsin diye yapılmaktadır (K. 56, 72, 75).

2.1.4. BEREKETLE İLGİLİ İNANÇLAR

Beş adet taş ile oynanan beştaş oyununun oynandığı yerde kıtlık olacağına inanılmaktadır (K. 64, 66, 67).

Ekmek kırıntılarını yere dökmenin, ekmek kırıntılarının üzerine basmanın evin bereketini götüreceğine inanılmaktadır (K. 64, 71).

Bıçakla ekmek kesilmemekte, aksi halde evin bereketinin kaçacağına inanılmaktadır (K. 51, 55).

Kişi besmele çekmeden yemek yerse karnının doymayacağına, şeytanın da onunla birlikte yemek yediğine inanılmaktadır (K. 57, 63).

Yemek yerken kaşık elinden düşerse birisinin aç olduğuna inanılmaktadır (K. 55, 68).

2.1.5. GECE İLE İLGİLİ OLAN İNANÇLAR

Köyde yoğurt mayalaması için kimseye akşam ezanı okunduktan sonra süt ebesi verilmemektedir. Aksi halde ineklerine nazar degeceğine, zarar geleceğine inanılmaktadır (K. 55, 69).

Gece evden dışarı tuz verilmez o eve kıtlık geleceğine inanılmaktadır (K. 64, 72).

Cinler geceleri dışarı çıkar, bu yüzden gece dışarı kül dökülmez. Aksi halde kül döken kişiye cinlerin musallat olacağına inanılmaktadır (K. 59, 73).

Gece aynaya bakmanın ömrü kısaltacağına inanılmaktadır (K. 19, 23).

Gece evden köz, ateş verilmemekte aksi halde kendi ocaklarının söneceğine inanılmaktadır (K. 20, 25).

Akşam vakti kapı önü süpürülmemekte, aksi halde meleklerin gözüne toz kaçacağına inanılmaktadır (K. 4, 36).

Gece soğan, sarımsak, biber evden dışarıya verilmemektedir (K. 3, 52).

Gece aynaya bakanın kısmetinin kapanacağına inanılmaktadır (K. 3, 26, 72).

Gece ıslık çalınmaz, çalınırsa oradan meleklerin uzaklaşacağına ve şeytanın geleceğine inanılmaktadır (K. 26, 29).

Geceleri su üzerinden atlanılmamaktadır (K. 22, 36).

Gece dışarı su dökülmez cinlerin çarpmasından korkulmaktadır (K. 8, 9, 11).

2.1.6. GÜNLERLE İLGİLİ İNANÇLAR

Haftanın bazı günleri iyi, bazı günleri kötü sayılmaktadır.

Pazartesi, salı, perşembe, cuma günleri iyi olarak kabul edilmektedir (K. 57, 23, 25, 63).

Cuma günleri genellikle iş yapılmamaktadır. Halk cuma gününü ibadetle geçirmektedir (K. 57, 72).

Cuma günü doğan çocuğun rızkının bol olacağına inanılmaktadır (K. 57, 75).

Cuma günü uğurlu sayılmaktadır (K. 62, 68).

Cuma günü yola çıkılmamakta, tarla sürülmemekte, tohum ekilmemektedir (K. 44, 65, 73, 75).

Cuma günü salâ vakti ev süpürülmemekte, evin dağılacağına inanılmaktadır (K. 65, 69).

Cuma akşamı el işi yapılmamakta aksi halde el işi yapılan aracın ölen bebeğin ezesine batacağına inanılmaktadır (K. 9, 11, 13).

Salı günü yapılan işin uzayacağına inanılmaktadır (K. 30, 35, 69).

Salı günü bir şey kesilmemekte, görücülüğe gidilmemekte, ekmek pişirilmemektedir (K. 59, 75).

Arefe günü iş yapılmamaktadır. İşe gidilmemekte, ağaç kesilmemektedir (K. 33, 36, 44).

Arefe günü yıkananın etli olacağına (kilo alacağına) inanılmaktadır. Arefe günü yıkanılmakta, abdest alınmakta, dua edilmekte, mezarlık ziyaretleri yapılmaktadır.

Arefe günü oruç tutmak önemli ve sevaptır. O gün kurtlar kuşlar bütün canlıların oruçlu olduğuna inanılmaktadır (K. 27, 28).

2.1.7. OCAK VE ATEŞLE İLGİLİ İNANÇLAR

Külün yanında durulmaz, küllüklerde cinlerin olduğuna inanılmaktadır (K. 64, 25, 41).

Ateşi söndürmek için toprak kullanılmakta aksi halde ocaklarının kararacağına inanılmaktadır (K. 18, 26).

Külün üstüne işenilmez, yoksa cin çarpacağına inanılmaktadır (K. 18, 66, 72).

Tencerede su boşuna kaynarsa düşmanların çoğalacağına inanılmaktadır (K. 16, 45, 47).

Viran eve cinlerin yuva yapacağına inanılmaktadır (K. 16, 46).

Ateş cehennem ateşinin yedi kez yikanmış halidir, o yüzden ateşin nurlu olduğuna inanılmaktadır (K. 3, 5, 9).

2.1.8. EVLE İLGİLİ İNANÇLAR

Evin temeline kara taş koymanın uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K. 6, 7, 24).

Eşikte oturulduğunda birisinin öleceğine inanılmaktadır (K. 6, 72).

Evin içerisi temiz tutulmadığı zaman, o eve şeytanların ve cinlerin yuva yapacağına inanılmaktadır (K. 3, 11, 17).

2.1.9. BİTKİLERLE İLGİLİ İNANÇLAR

Ceviz ağacının altında uyumak iyi sayılmamakta, uyunursa o kişinin hasta olacağına inanılmaktadır (K. 39, 50, 66).

Tarlada zina yapılırsa tarlanın bereketinin kalmayacağına inanılmaktadır (K. 39, 50, 52).

Nar tanelerini yere dökmeden yiyenin cennete gideceğine inanılmaktadır (K. 11, 40).

İğde ağacının dalından kırılınca sigillerin geçeceğine inanılmaktadır (K. 16, 44).

Gece çalıya basılınca uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K. 22, 34).

Kötü rüya görüldüğünde soğan kavrulup evin dışına atılmaktadır. Soğanın acısı gibi rüyanın acısının gideceğine inanılmaktadır (K. 28, 56, 58).

Meyve vermeyen ağaç “*Seni keserim.*” diyerek korkutulur böylece ağacın meyve vereceğine inanılmaktadır (K. 39, 40, 41, 44).

2.1.10. NAZARLA İLGİLİ UYGULAMALAR

Nazar; bakış, bakma, göz atma. Bir konu hakkındaki düşünme görüş anlamlarıyla birlikte; belli kimselerde bulunduğu inanılan, insanlara, özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güç anlamlarına gelmektedir (TDK Türkçe Sözlük, 1998: 1635).

İster negatif ister pozitif yüklü olsun, düşünce enerjileri en yoğun olarak alın ve gözler bölgesinden yayıldıkları için, “*nazar*” inancında gözlere büyük önem verilmektedir.

Gözden çıktığı düşünülen ve sadece canlılar üzerinde değil, fiziki maddeler üzerinde de negatif etkiler meydana getirdiği ileri sürülen kuvvete karşı, insanlar çeşitli şekillerde kendilerini korumaya çalışmaktadırlar. Nazarın zararlı etkilerinden korunmasının ilk çaresi, “*Göze gözle karşı koymak.*” düşüncesi olmaktadır. Nitekim en eski toplumlardan, günümüze kadar; rengi ve şekli gözü andıran bazı objelerin “*nazarlık*” olarak kullanıldığı görülmektedir (Candan, s. 443).

Çorum’da özellikle yeşil ve mavi gözlü kişilerin nazarının değdiğine inanılmaktadır. Bu kişiler kem gözlü olarak adlandırılmaktadır. Nazar değmemesi için genellikle maşallah kelimesi kullanılmaktadır. Nazarı değdiği düşünülen kişilere özellikle “*maşallah*” dedirilmektedir.

Birisine nazar değmişse, nazarı değen kişinin ayakkabısından bir parça kesilir ya da kişinin kıyafetinden bir parça kesilip kişinin yanında yakılmaktadır. Böylece nazarın etkisinin ortadan kalkacağına inanılmaktadır (K. 66, 25).

Çocuklara nazar değmemesi için iğde ağacının dalından yapılan kolye takılmaktadır (K. 10, 34).

Çocuğa bakan kişinin gözünden çıkan kötü enerjiyi kesmesi için çocuklara mavi boncuk takılmaktadır (K. 10, 56, 58).

Üzerlik tohumu kolye gibi ipe dizilip evin bir köşesine asılmaktadır (K. 64, 38).

Evin giriş kapısına iğde ağacının dalı asılmaktadır (K. 64, 75).

Üzerlik otu yakılır nazar değen kişiye koklatılır. Üzerlik otu yakılır ev tütsülenir, böylece nazarın yok olacağına inanılmaktadır (K. 65, 45).

Bebeğin ilk kakası kırkı çıkana kadar saklanmaktadır (K. 66, 22).

Ateşten alınan köz suya batırılır, çıkan duman içe çekilir, bu işlem yapılırken “*Hezere hüzeze, nazar edenin gözü bozara.*” denilmektedir (K. 16, 65, 72).

Nazarı değen kişinin gözünün önünde yere tükürülmektedir (K. 58, 45).

Çocuğun yüzüne tükürük sürmektedirler (K. 44, 59, 60).

Yaşlı kadınlar tarafından çocuğun yüzüne okunup üflenir (K. 40, 57).

Kişi kendi nazarının başkasına değmemesi için dilini ısırılmaktadır (K. 22, 52).

Kişi tarafından kendi nazarının başkasına değmemesi için “*maşallah*” denilmektedir (K. 40, 42).

Nazar değdiği düşünülen kişi için bir kabın içerisinde az miktarda tuz kavrulmaktadır. Tuz soğuduktan sonra ele alınıp nazar değen kişinin başının üzerinden üç kez çevrilmektedir. Bu işlem sırasında İhlas, Fatiha, Felak ve Nas sureleri okunulmaktadır. Bu işlemlerin ardından tuz ateşe atılmaktadır. Böylece nazarın etkisinin geçeceğine inanılmaktadır (K. 15, 17, 65).

2.1.11. İNSAN VÜCUDU İLE İLGİLİ İNANÇLAR

İnsan organlarındaki istemsiz hareketler olmuş bir olayın ya da olacak olan bir olayın habercisi olarak yorumlanabilir. Kişinin aynı noktaya uzun süre bakması yola gideceğine ya da kişinin kulağının çınlaması o kişinin dedikodusunun yapıldığına yorumlanabilir. Bu tür inançlar İslamiyet’ten önceki Türk inançlarıyla ilintilidir.

2.1.11.1. Seğirmeler

Sağ göz seğirirse, iyi haber alınacağına; sol göz seğirirse kötü haber alınacağına inanılmaktadır. Göz seğirmesinde misafir geleceğine de inanılmaktadır (K. 14, 16, 53).

2.1.11.2. Avuç Kaşınması

Sağ avuç kaşınırsa para geleceğine, sol avuç kaşınırsa para çıkacağına inanılmaktadır (K. 14, 53, 54).

2.1.11.3. Kulak Çınlaması

Sağ kulak çınlarsa sizin hakkınızda iyi şeyler konuşulduğuna, sol kulak çınlarsa hakkınızda kötü şeyler konuşulduğuna inanılmaktadır (K. 14, 55).

Oğuzlar'da yaşıt birinin düşen yaprağının, kulağı çınlayanın yaprağına dokunduğuna inanılmaktadır. Bu inanış herkesin öte dünyada bir ağaçta yaprağı olduğu ve düşen yaprak kiminse, onun zamanının dolduğuyla ilgili bulunmaktadır. Dünyaya her gelen için orada bir yaprak bitmekte, her yaprak düştüğünde de birisi ölmektedir (K. 56, 65, 67).

2.1.12. CANSIZ VARLIKLARLA İLGİLİ UYGULAMALAR

2.1.12.1. Saç ve Tırnakla İlgili İnanışlar

Taranan saç sokağa atılmamakta aksi halde kuşların yuvasına götüreceğine bu yüzden de baş ağrısı yapacağına inanılmaktadır (K. 3, 56).

Akşam tırnak kesilmemekte aksi halde ömrün kılacağına inanılmaktadır (K. 3, 9, 13).

Tırnak yere düşer ve birisi üzerine basarsa düşmanının çok olacağına inanılmaktadır. “*Dünyada kül ahirette nur olsun*” diyerek yakılmaktadır (K. 3, 13).

Saçında çift oyuntusu olan kişinin iki kez evleneceğine inanılmaktadır (K. 11, 14).

2.1.12.2. Yer Yatağı

Meleklerin kanatlarını yere serdiğine inanılmaktadır. Bu yüzden yer yatağı serilecek olan yerler süpürülmektedir (K. 5, 6, 15).

2.1.12.3. Ev Araç Gereçleriyle İlgili İnanışlar

Makasın ağzı açık düşerse o evden ölü çıkacağına ya da başına bir uğursuzluk geleceğine inanılmaktadır (K. 14, 17).

Makas sürekli açılıp kapatılmaz. Aksi halde kişinin kefenini keseceğine inanılmaktadır (K. 14, 25).

Cam eşya ya da ayna kırılırsa nazar çıktı denilmektedir, olacak olan kötü bir olayın önüne geçtiğine inanılmaktadır (K. 14, 22).

Merdiven altından geçmenin uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K. 14, 35).

Çatlak tabak veya bardağın uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K. 15, 37).

Boş beşiğin sallanmasının uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K. 15, 52).

Kıyafet üzerindeyken dikiş dikilirse kısmetinin bağlanılacağına inanılmaktadır (K. 15).

Kapı eşiğinde oturulursa uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K. 14,53).

Eve asılan sarımsağın bereket getireceğine inanılmaktadır (K. 14, 42).

Elden ele bıçak, makas ya da sabun verilmesinin uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Birisine makas ya da bıçak verilirken tükürülerek verilmektedir (K. 14, 41).

Elbisenin ters çıkarılıp bırakıldığında işlerin ters gideceğine inanılmaktadır (K. 14, 26).

Gömlek alttan üste doğru iliklenmemektedir, yoksa kişinin boyunun kısa kalacağına inanılmaktadır (K. 14, 23).

Yastığa oturulmamaktadır, kişinin poposunda çıban çıkacağına inanılmaktadır (K. 14, 15, 16).

Ayakkabılar üst üste gelirse misafir geleceğine inanılmaktadır (K. 70).

Kişinin elbisesi üzerindeyken bir yeri dikilirse o kişinin aklının kıt olacağına inanılmaktadır (K. 16, 14).

Çayı içtikten sonra bardağın dibinde çay çok kalırsa kocan erken ölür denilmektedir (K. 14, 22, 49).

2.1.13. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR

Baykuş ötmesi iyiye işaret sayılmamakta, baykuş kimin evinin üzerine tünerse o kişinin öleceğine ve o evde yaşayanlara uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K. 1, 6, 63, 66).

Baykuş her zamankinden farklı öterse yağmur yağacağına işarettir (K. 12, 13).

Keklikler çok öterse kar yağacağına inanılmaktadır (K. 12, 15).

Serçe kuşları grup grup giderse yağmurun yağacağına inanılmaktadır (K. 39,42).

Arılar kovana gelip geri gitmezse ya da seyrek hareket ederse yağmur yağacağına inanılmaktadır (K. 39, 52).

Köpeğin uzun uzun uluması ölüme işaret sayılmaktadır. Aynı zamanda o bölgede deprem olacağına ya da doğal bir afet olacağına inanılmaktadır (K. 63, 65).

Karga ötmesi uğursuzluk olarak görülmekte, oradan birinin öleceğine inanılmaktadır (K. 63, 66).

Karga öttüğü zaman kar yağacağına inanılmaktadır (K. 38, 39).

Kına yaktıktan sonra köpek havlarsa yakılan kınanın tutmayacağına inanılır (K. 63, 65).

Leyleği havada gören kişinin o yıl boyunca çok yolculuk yapacağına inanılmaktadır (K. 21, 23).

Kara kedi görünce saç çekilmektedir. Bunun amacı kara kediyi gören kişinin başına bir uğursuzluğun gelmemesidir. Aslında Anadolu'nun pek çok yerinde evde kedi beslemenin uğuruna inanılmaktadır. Kedi biri tarafından sevildiğinde seven kişinin negatif enerjisi yok olmakta ve kişi sakinleşmektedir. Ancak kara kedi için durum biraz farklıdır. Siyah rengin ışınları çektiği beyaz rengin ise ışınları yansıttığı herkes tarafından bilinmektedir. Buna benzer bir şekilde siyah aynı zamanda çeşitli enerjileri paratoner gibi toplama özelliğine sahiptir. Eski büyücüler bütün negatif enerjilerini kara kedilere yükleyip kara kedileri zarar vermek istedikleri kişilerin yanlarına göndermekteydiler. Bu durum insanların kara kediyi uğursuz olarak algılamasına sebep olmuştur (Candan, 2006: 397).

Kurt uzun uzun uluduğunda kar yağmaktadır (K. 38, 40).

Ev yılanının o evin bekçisi olduğuna inanılmaktadır (K. 46, 40).

İneğin sütünü yere sağlamak iyi değildir aksi halde inek hastalanmaktadır (K. 46, 55, 57).

Kedi ile aynı yerde uyumak iyi kabul edilmemektedir. Kedinin o kişinin ömrünü çaldığına inanılmaktadır (K. 50, 52).

Kedinin sırtını Peygamber Efendimiz sıvazladığı için kedi hiçbir zaman sırtüstü düşmemektedir (K. 50, 65).

Kurbanın kanı ve kemikleri gömülmektedir. Kurban kemiklerinin açıkta bırakılmasının günah olduğuna inanılmaktadır (K. 51, 58).

Karganın yemek için sakladığı cevizi unuttuğunda orada ceviz ağacı büyümektedir. O ceviz ağacının mutlaka tutacağına ve büyüyeceğine inanılmaktadır (K. 52, 63, 65).

2.1.14. TABİAT OLAYLARIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR

2.1.14.1. Gök Cisimleri İle İlgili İnançlar

Yıldız kayarken tutulan dileğin kabul olacağına inanılmaktadır (K. 66, 67).

Gece gökyüzünde yıldızın çok olması kış mevsiminde havanın ayaz olacağına işaret ettiğine inanılmaktadır (K. 56, 75).

Çorum'da ayın eskisi ve yenisi kavramı çiftçilikte önem taşımaktadır. Ayın eskisi olduğu zaman hiçbir şey ekilmemektedir, ekilen tohumlar bitki haline geldiklerinde böceklenmektedir. Ayın yenisi olduğu vakit ekilen tohumdan ya da dikilen ağaçtan verim alınmaktadır (K. 55, 25).

Ay tutulduğunda silah atılmaktadır (K. 37, 75).

2.1.14.2. Yağmur

Yağmurda ıslanan saçın çabuk uzadığına, özellikle nisan yağmurunun saçlara iyi geldiğine inanılmaktadır (K. 60, 16, 72).

Yağmur çok yağdığında yılan öldürülürse yağmurun yağmasının duracağına inanılmaktadır (K. 22, 74).

Nisan ayında yağın yağmur cenazeye denk gelir ve kefen ıslanırsa o yıl yağmurun yağmayacağına, kıtlık olacağına inanılmaktadır (K. 38, 71).

2.1.14.3. Gökkuşluğu

Gökkuşluğunun altından geçen kişinin dileklerinin kabul olduğuna ve kız ise erkeğe erkek ise kıza dönüşeceğine inanılmaktadır (K. 61, 72).

2.1.15. NE İŞ NE ZAMAN YAPILIR

2.1.15.1. El İşi

El işine başlarken dikkatli olmaya çalışırlar, el işini başlarken ayağı yavaş birisi gelirse el işinin geç biteceğine, ayağı hızlı birisi gelirse el işinin çabuk biteceğine inanılır (K. 16, 22, 66).

Çabuk düğüm çözen kişinin kayınvalidesiyle iyi geçineceğine inanılmaktadır (K. 60, 63).

2.1.16. ÂDET

İlk kez âdet gören genç kıza âdetinin az sürmesi için evlerin bacaları saydırılmakta veya kız çocuğu amuda kaldırılmaktadır (K. 35, 45).

Âdetli kadın yeni doğum yapan kadının yanına gitmemektedir (K. 16, 38, 44).

3. BÖLÜM: ÇORUM HALK HEKİMLİĞİ

Halk hekimliği, toplumu yüzyıllardır etkileyen ve etkilemeye devam edecek bir kavram olarak dikkat çekmektedir. Halkın hastalık sebepleri hakkındaki görüş ve düşüncelerinin, hastalıkları tedavi etmek için kullandığı ilaç ve metotların hepsine birden verilen addır. Halk, hastalıklardan korunmak ve onları tedavi edebilmek için çevresindeki her türlü maddi ve manevi aracı kullanmaktadır (Polat, 1995:4). Özellikle günümüzde insanların katkısız doğal yaşama olan merakı “*halk hekimliği*” kavramını daha da öne çıkarmaktadır. Görüşme yapılan pek çok kişinin özellikle vurguladığı diğer bir unsur ise “*inanmak*”tır. Okuduğunda bazı uygulamaların çok farklı olduğu görülecektir. Kişiyi daha olumsuz bir duruma getireceği düşünülebilir ama burada devreye inançlar girmektedir. Yapılan uygulamaların hastalığı geçireceğine çok inanılmakta böylece hasta psikolojik olarak kendisini rahatlatmış hissetmektedir.

Hastalık ve tedavileri halkı en çok meşgul eden olaylar arasında yer almaktadır. halk arasında “*Allah dert verip derman aratmasın, görünmez kaza ve belalardan korusun, Allah kimseye çektirmesin, iki iyiliğin birisini versin ya oldursun ya öldürsün...*” gibi dualar hastalık karşısında alınan tavır ortaya koyar. (Bahadır, 2015:171)

“*Hemen hemen her ilçe ve köyde bulunan ocaklar, yatırlar, tekkeler birer sinir ve ruh hastalıkları kliniği, birer sağlık merkezi, birer Hükümet tabipliği gibi iş görmekte, sanıldığından da çok rağbet bulmaktadır.*” (Örnek, 1981:129).

3.1. EVDE UYGULANAN TEDAVİLER

3.1.1. Ayak Burkulmasına

Burkulan yer jiletle çırpılıp (çizilir) daha sonra keçi kılı yakılıp burkulan yerin üzerine sarılmaktadır (K. 8, 45).

Yumurta yakısı yapılmaktadır. Taze yumurtanın yağı çıkarılıp astara (bez) sürülmekte ve sonrasında astar burkulan bölgeye sarılmaktadır (K. 52, 56).

3.1.2. Arı Sokması

Arının soktuğu yere metal sürülmektedir (K. 8, 45).

İdrar sürülmektedir (K. 8, 9).

Yoğurt sürülmektedir (K. 8, 16).

3.1.3. Ağrı

Ağrıyan yere sülük vurulmaktadır. Bu işlem kiraz yemeden baharda yapılmaktadır (K. 19, 26).

3.1.4. Astım Hastalığı

Çam ağacının kökünde biriken saf su hastaya içirilmektedir (K. 15, 11, 18).

Ayrık otu köküyle çıkarılıp beş dakika kaynar suda bekletilip suyu içilmektedir (K. 52, 72).

3.1.5. Alazlama

Göz şişer ve kaşıntı olursa ersin (demir) ateşte ısıtılıp üzerine kırmızı bez sarılmakta, gözün üzerinden geçirilmektedir. Böylece hastalık iyileşmektedir. Tabi bu işlem ocaktan el almış bir kişi tarafından yapılmaktadır (K. 52, 75).

3.1.6. Altını Islatan Çocuk İçin

Kirpi eti suda haşlanıp çocuğa yedirilmektedir (K. 10, 75).

Kaplumbağa eti yedirilmektedir (K. 7, 25, 32).

3.1.7. Ayaktaki Siğil İçin (Kör Siğil).

Kaplumbağa öldürülür, eti taşla ezilip siğilin olduğu bölgeye derisiyle birlikte sarılmaktadır. Sarmadan önce et biraz ısıtılmaktadır (K. 3, 4, 13).

3.1.8. Akciğer Ödemi

Arpa, keten tohumu, zeyrek lapa haline getirilip ılık bir şekilde beze serilmektedir. Bu bez hastanın akciğerlerine sarılmaktadır. Bu bez sık sık değiştirilmektedir. Böylece hastanın ödemini atacağına inanılmaktadır (K. 15, 16, 22).

3.1.9. Alerji

Kil ve kırmızı renkli toprak suda eritilip içilmektedir (K. 50, 52).

3.1.10. Arpacık (İtdirseği)

Gözde çıkan siğile itdirseği denilmektedir. Bu hastalığı tedavi etmek için köpeğin yemek yediği kaptan bir parça yemek alınıp göze sürülmektedir. Bu işlemden sonra hastalığın geçeceğine inanılmaktadır (K. 8, 9).

Kişi tuvalete gidip oynamakta böylece hastalığın geçeceğine inanılmaktadır (K. 3, 7, 9).

Kişi uzanır başının üzerine kalbur koyulur onun üzerine de bir parça ekmek koyulup köpek yavrusu tarafından bu ekmek alınmaktadır. Bu işlemden sonra arpacığın geçtiğine inanılmaktadır (K. 1,3).

Göze ılık çay sürülmektedir (K. 1,28).

3.1.11. Ateşi Düşürmek İçin

Toz kinin alkole konulmakta, bu karışım ateşli hastanın sırtına sürülmektedir (K. 2,28).

Saf üzüm sirkesi ateşli hastanın koltuk altlarına koyulmaktadır (K. 2, 28).

Çökelek suyuyla yıkanılmaktadır (K. 3, 32).

Söğüt yaprakları toplanıp yere serilmekte, ateşi olan kişi çıplak olarak üzerine yatırılmaktadır. Aynı işlem söğüt dalıyla da yapılmaktadır (K. 3,52, 55).

3.1.12. Basur

Hasta kişi ısırğan kaynatıldıktan sonra suyun buharına oturtulmaktadır (K. 3,20).

Hasta kişi kömeç kaynatıldıktan sonra suyun buharına oturtulmaktadır (K. 5, 20).

3.1.13. Baş Ağrısı

Doğranan patatesler alın bölgesine sarılmaktadır (K. 5, 10).

Patlıcan turşusu sarılmaktadır (K. 7, 26).

Turp sarılmaktadır (K. 9, 22).

Kurşun dökülmektedir (K. 2,15).

3.1.14. Bel Ağrısı

Öllük ısıtılıp sarılmaktadır (K. 1, 2).

Kandil Baba'da kurban kesilmektedir. Orada bulunan bir taşa beli ağrıyan kişiler bellerini yaslamaktadırlar. Böylece ağrılarının geçeceğine inanılmaktadır (K. 22, 31).

Karnı ağrıyan bebeğin karnına süt sıkılıp ovulmaktadır (K. 20, 31).

3.1.15. Bebeği Düşürmek İçin

Kömece kökü rahme koyulmaktadır (K. 31, 32).

3.1.16. Bebeğin Gaz Sorununu Gidermek İçin

Bebek yüzüstü yatırılıp sırtı ocaktaki kişi tarafından jiletle çırpılmaktadır. Çırpılan bölgenin üzerine soğan doğrayıp basarlar. Çocuğun bir daha gaz yüzünden rahatsızlanmayacağına inanılır (K. 5, 8).

Gazı çok olan bebeklere topalak adı verilen bir karışım hazırlanmaktadır. Bu karışım toz şeklindedir emziğe batırılarak bebeğe verilmektedir. Bu işlemden sonra bebeğin gazı kesilmektedir (K. 4, 5, 9).

Karışımın içeriğinde muskat rendesi, nöbet şekeri bulunmaktadır.

Bebeğin gaz sancısından ağlamaması için bebeğin eti yukarı doğru dövülmektedir (K. 4,10).

3.1.17. Boğaz İltihabı

Köpeklerin ayda bir yaptıkları beyaz bir kakası bulunmaktadır, o kaka alınıp kurutulup elekten geçirilmektedir. Hasta kişi ağzını açar ve bir kamış yardımıyla toz haline getirilen kaka bademciklere üflenir. Bu uygulamadan sonra iltihabın geçeceğine inanılmaktadır (K. 19, 32, 39).

Köpek dışkısı elekten geçirilmekte; içine üç tane kaya tuzu, şap, şeker koyulup boğaza üflenmektedir (K. 65, 66, 67).

Çıra kaynatılıp çıranın suyuyla gargara yapılmaktadır (K. 51, 53, 55).

Hasta olan kişinin boynuna sıcak bir bez sarılıp bir süre bekletildikten sonra hastanın boynuna masaj yapılmaktadır (K. 26, 29).

Şeker dikenini kaynatılıp suyu içilmektedir (K. 23, 24).

Boğazdaki iltihabın dağılması için bademciklere tuz basılmaktadır (K. 26, 26).

Kara köpeğin pisliği kurutulup dövülmektedir. Tülbentle elendikten sonra kâğıttan huni yapılarak boğaza üflenmektedir. Kaynak kişinin belirttiğine göre bu uygulama annesine yapılmış ve annesi o günden sonra bir daha bademcikle ilgili sorun yaşamamıştır (K. 46).

Zeytinin çekirdeği dövülüp boğaza sarılmaktadır (K. 50, 56).

Boğaza soğan sarılmaktadır (K. 52, 62).

Zencefil rendelenip bala karıştırılarak sabah akşam yenilmektedir (K. 54, 65).

3.1.18. Böbrek Taşı

Dağ eriği kaynatılıp suyu içilmektedir (K. 50, 51).

Laçın ilçesinde bulunan sudan içilmektedir. Bu su, böbrek rahatsızlığına ve idrar yolu iltihabına iyi gelmektedir (K. 55, 58).

3.1.19. Boğmaca

Boğmaca olan kişiye siyah boncuk takılmaktadır (K. 20, 22).

3.1.20. Çakmak Hastalığı

Çocuğun yüzünde çıkan bir hastalıktır. Ocak sahibi kişi deniz suyunu ağzına alıp hastanın yüzüne tükürmektedir. Böylece hastalık geçmektedir (K. 3, 7, 11).

3.1.21. Çocuk Sahibi Olmak İçin

Bebeğin olması için genellikle rahimdeki iltihabı söktürmeye yönelik işlemler yapılmaktadır. Çeşitli bitkiler karıştırılıp kaynatılıp buharına bebeği olması istenen kişi oturtulmaktadır (K. 3, 22).

Kömeç kaynatılıp kadın buharına oturtulmaktadır. Bu işlem bir ay boyunca yapılmaktadır (K. 4, 5, 11).

Kur'an da geçen Meryem Suresi bir elmaya okunup, elmanın yarısı kadına, diğer yarısı da erkeğe yedirilmektedir (K. 9, 13, 17).

Kömeç, ısırğan, koyungözü, ayva yaprağı, kına, maydanoz, sabun, tavuk gübresi kazanda kaynatılıp kadın bu buhara oturtulmaktadır. Kadının üzeri iyice örtülerek terlemesi sağlanmakta, içindeki pisliğin dışarı çıkması, iltihabın akması için

yapılmaktadır. Daha sonra rahimdeki iltihabı çekmesi için rahme çıra koyulmaktadır (K. 36, 37).

Domuz ağırşığı bitkisi sökölüp köküne iğneler batırılmakta, daha sonra rahme koyulmaktadır (K. 37, 42).

Biber otu kaynatılarak çocuğu olmayan kişiye içirilmektedir (K. 40, 44).

Tavuğun pisliğini buharlayıp üzerine oturulmaktadır. Kaynak kişi tarafından annesinin bu uygulamadan sonra kendisine hamile kaldığı belirtilmektedir (K. 46, 52).

3.1.22. Çocuk Ölmesin Diye Yapılan Uygulamalar

Çocuk güçlensin, ölmesin diye tezeklerin içindeki böcekler ezilip eşek sütüyle karıştırılıp çocuğa içirilmektedir (K. 37, 38).

(Dinlediğimiz kişinin doğan çocukları bir süre sonra ölüyormuş, kişi kendi çocuğunda bunu uygulamış ve sonuç olumlu olmuştur.)

3.1.23. Çıban

Bahçelerden bağ yaprağı toplanıp ezilir, pişmiş soğanla karıştırılıp çıbanın üzerine sarılır, bu işlemden sonra çıban dağılır (K. 10, 13).

Hamurun içine şeker katılıp çıbanın üzerine sarılıyor (K. 13, 15).

Ateşe gömülmüş soğan çıbanın üzerine sarılıyor (K. 13, 65).

Sabun, içyağı, yumurta beyazı karıştırılıp çıbana sürülmektedir (K. 2, 9, 12).

Karaböcek ezilip çıbana koyulmaktadır (K. 55, 56, 57).

Kırksinir otunun üzerine bal koyulup çıbanın üzerine sürülmektedir (K. 52, 65, 72, 73).

Çıbanın üzerine çam sakızı sarılmaktadır (K. 25, 33, 35, 68).

3.1.24. Çiçek Hastalığı

Çocuklara bal yedirilmektedir (K. 56, 71).

Suçiçeği çıkararak çocuğa altın takılmaktadır. Hastalığın çabuk geçeceğine inanılmaktadır (K. 16, 11, 26).

3.1.25. Dizdeki Ağrı

Kaz kesilip kazın içindeki yağ çıkarılmaktadır. Ağrıyan bölgeye özellikle diz kapağına mümkünse derisiyle birlikte sarılmaktadır. Sabah sarılıp akşama kadar bekletilmekte, akşam o bölge yıkanmaktadır. Bu işlem on beş gün boyunca tekrarlanmaktadır. Dizlerdeki ağrı, acı geçmektedir (K. 10, 11, 13, 65).

Isırgan haşlanıp dize sarılmaktadır (K. 19, 22).

Kelem (lahana) yaprağı haşlanıp dize sarılmaktadır (K. 22, 20).

Horozun ibiği kesilerek dize sarılmaktadır (K. 28, 29, 30).

3.1.26. Dolama

Dolama çıkan yere, bir kelle soğan sobanın fırın bölümünde pişirilmekte, içine sabun doğranıp yaraya sarılmaktadır. Bu işlemden sonra dolama olan bölgedeki iltihap boşalmaktadır (K. 27, 33).

Yerde olan bağ yaprağı bulunmaktadır (uzun ince yapraklı) dolama olan yere bağ yaprağı sarılmaktadır (K. 47, 56).

3.1.27. Düşen Göbek

Düşen göbeği yerine getirmek için eller ve kollar çaprazlama çekilmekte, böylece göbek yerine gelmiş olmaktadır (K. 65, 68, 72).

Göbek deliğine bastırılarak masaj yapılmaktadır. Bu işlem sırasında dua da okunmaktadır (K. 42, 45, 47).

3.1.28. Et Eziği

Tavuk kesilip tüyleri yolunmadan dövülerek ezik olan bölgeye sarılmaktadır (K. 10, 12, 45).

Çiğ et dövülerek ezik olan yere sarılmaktadır (K. 65, 68, 75).

Morarmaması için buz koyulmaktadır (K. 61, 72).

3.1.29. Esarefe – Ala (Vitiligo)

Çorum merkezde İsa Halife camiine yakın bir ev bulunmaktadır. Burada yaşayan kişi ocak sahibidir, bu kişi hasta olan kişiyi okuyup kendi evinden bir adet kömür

vermekte, bu kömür ala olan yere sürülmektedir. Aynı işlem geceyanığı hastalığına da iyi gelmektedir (K. 15, 44,46).

Hastalık için cevizin yaprağı kaynatılmakta ve ala olan bölge bu suyla yıkanmaktadır (K. 56, 67).

3.1.30. Eldeki Çatlak

Çatlağın üzerine katran sürülmektedir (K. 63, 65).

3.1.31. Geç Konuşan Çocuklara Yapılan Uygulamalar

Çocuğun konuşması gecikirse salâ okunmadan önce caminin anahtarı ile çocuğun ağzı açılmaktadır. Bu işlemden sonra çocuğun konuşacağına inanılmaktadır (K. 58, 60).

Geç konuşan çocuğa güvercin ödü yedirilmektedir (K. 43, 67).

Çocuk yatıra götürülüp, adak adanmaktadır. Konuşmaya başlayınca da gidip adak kesilmektedir (K. 9, 11, 15).

Çocuğa kanaryanın içtiği sudan içirilmektedir (K. 36, 44, 48).

3.1.32. Geç Yürüyen Çocuklara Yapılan Uygulamalar

Yürümeye başlamayan bebeğe salavat eşliğinde üç kez takla attırılmaktadır. Sonra “*Leylek ayak getir, demirden dayak getir.*” denilmektedir (K. 11, 16, 28).

Yürüme yaşına gelen küçük çocukların çabuk yürümesi için çocuğun ayakları birbirine bir iple bağlanmaktadır. Cuma günü cuma namazından ilk çıkan kişiye ip kestirilmektedir. Bu işleme “*köstek kestirme*” denilmektedir (K. 22, 56, 57).

Yürüme yaşı gelmesine rağmen yürüyemeyen çocuklar, leyleklerin gelme zamanı küllükten (Köylerde küllerin döküldüğü yer.) yuvarlanmaktadır. Böylelikle bebeğin yürüyeceğine inanılmaktadır (K. 16, 32).

3.1.33. Göz

Kaynak ateşi göze sıçrarsa patates sarılmaktadır (K. 3, 65).

3.1.34. Göğsü Şişen Kadına Yapılan Uygulama

Cam kırılır, ezilir, sabunla karıştırılır ve göğse sürülür. Bir iki gün beklenir. Sonra çıkarken banyoda saç üzerine taranır, bu işlem yapılırken Felak, Nas sureleri okunmaktadır (K. 8, 9, 15, 25).

3.1.35. Gözdeki İltihap

Gözü iltihaplanan kişinin gözüne anne sütü damlatılmaktadır (K. 3, 5, 11, 64, 74, 75).

3.1.36. Guatr

Akik taşından kolye takılmaktadır (K. 16, 66,68).

3.1.37. Güneş Çarpması İçin

Peri yavşanı otu toplanıp kaynayan suya atılmaktadır. Güneş çarpması olan kişiye bu suyla banyo yaptırılmaktadır (K. 11, 65).

Güneş çarpması olan kişinin vücudu karpuzla ovulmaktadır. Kişi o şekilde bir süre bekletilmektedir. Daha sonra banyo yaptırılmaktadır (K. 72, 74).

Vücuda sirke sürülmektedir (K. 56, 57).

3.1.38. Hamile Kadının Bulantısı İçin

Hamile kadının bulantısı geçsin diye köpeğin yediği yala (yemek) ekme batırılıp kadına yedirilmektedir (K. 8, 9, 11).

3.1.39. İdrar

İdrarının yapamayan erkek çocuğun özel bölgesine zeytinyağı ile ebegümece ısıtılarak sarılmaktadır (K. 31, 32, 65).

3.1.40. İshal

Yoğurt bir torbaya koyulup toprağa gömülüp yoğurdun suyu toprak tarafından çekildikten sonra yoğurt yenilmektedir (K. 32, 65, 70).

Tütün bala karıştırılarak yenilmektedir (K. 33, 75).

İki kaşık kahve bir kaşık sütle karıştırılarak yenilmektedir. Kahve sade olarak da yenilmektedir (K. 53, 66).

Limon tuzu, yemek sodası karıştırılıp içine biraz da kahve koyularak yenilmektedir (K. 13, 15).

Meşe kabuğu kaynatılıp içilmektedir (Zehirli ishal) (K. 50, 53).

Patates haşlanıp hasta olan kişiye yedirilmektedir (K. 72, 73, 75).

İneğin dışkısı ishal olan kişinin altına koyulduğunda ishalin geçeceğine inanılmaktadır (K. 73, 68, 25).

3.1.41. İltihap

Kömeç yaprağı kaynatılıp içilmektedir (K. 7, 23, 45).

Isırgan otu çay gibi içilmektedir iltihaba ve balgam söktürmeye iyi gelmektedir (K. 7, 9, 17, 30).

Süpürge tohumu kaynatılıp içilmektedir (K. 52, 53).

İdrar yolları iltihabı için, maydanoz, ebe gümece biraz haşlanmaktadır. Bir bezin arasına koyulup 15 dakika üzerine oturulmaktadır (K. 47, 49).

3.1.42. İyileşmeyen Yaralar İçin

Yara iyileşmesi için cuma akşamları suya iğne atılır. İğne atmak: Üç ocak vardır her ocak için bir iğne ve farklı renkte iplik bağlanarak suya atılır. Akşam suya atılan iğneye sabah bakılır hangi iğne paslanmışsa o ocağa tedavi için gidilir. Hangi ocağa gidileceğini belirlemek için isim yazılıp iğneye geçirilip de atılabilir.

Hasta bir hafta boyunca soğan sarımsak ve turşu yememektedir (K. 47, 48, 50,51).

3.1.43. Kalp

Alıcın çiçeği kaynatılıp içildiğinde kalbe iyi gelmektedir (K. 46, 53, 69).

3.1.44. Kafa Hastalığı

Bebeklerin kafası normalden büyük olduğunda kafa hastalığı olduğuna inanılmaktadır. Bebek bu hastalık için ocağa götürülmektedir. Bebeğin kafası bıçakla çizilmekte, bu işlem sırasında dua okunmaktadır. Kafası çizilen bebeğin artık iyileştiğine inanılmaktadır. Bu işleme “*parpı*” denmektedir (K. 64, 66, 70,75).

3.1.45. Köz Söndürme

Kalburun içine tarak ayna süpürge teli bıçak bir kaşık yağ bir tas su konur. Yedi tane köz, köz tavasına konur üç İhlas bir Fatıha suresi okunur. Hastanın başına tülbent örtülür kalbur hastanın başında tutulur. Közler su dolu birden tasa dökülür. Su hastaya

sürülür. Bir yudum içirilir. Közler odadaki üç köşeye atılır. Tastaki su temiz bir yere dökülür (K. 6, 32, 63, 75).

3.1.46. Karın Ağrısı

Karnı ağrıyan kişi yere yatırılıp elleri karnının üzerinde birleştirilmektedir. Eli olan kişi hastanın üzerinden birkaç defa atlamaktadır. Hastanın karın ağrısı geçmektedir. Bu olaya “*göbek düşmesi*” diyenler de bulunmaktadır (K. 6, 7, 14, 19).

Yavşan otu kaynatılıp suyu içilmektedir (K. 63, 65).

Karnı ağrıyan kişiye, kül kaynatılarak içirilmektedir (K. 11, 12, 18).

Karnı ağrıyan kişiye şekerli su içirilmektedir (K. 66, 25).

Kiremit ısıtılıp karnı ağrıyan kişinin karnına koyulmaktadır (K. 72, 74).

3.1.47. Karın Şişliği

Yedi ayrı yere kül koyulmaktadır. Küller tuz ile karıştırılıp hepsinden azar azar alınarak çocuğun karnına sürülmektedir (K. 56, 57). (Çocuklara yapılan uygulamadır.)

Karnı şişen hayvanın kuyruğu bıçakla yarılmaktadır. Bu uygulamaya “*çonu*”nu yarmak denilmektedir (K. 56, 57, 68).

3.1.48. Kas Ağrısı

Kına yoğurt ile karıştırılıp ağrıyan bölgeye sürülmektedir. Akşam yakılıp sabah yıkanmaktadır. Bu işlem 8-10 gün boyunca uygulanmaktadır (K. 50, 51, 63).

Kına ve sabun karıştırılmaktadır. Ağrıyan bölgeye sürülmektedir (K. 50, 52, 69).

3.1.49. Korku İçin

Kara tavuğun yüreği kanıyla beraber korkusu olan kişiye içirilmektedir (K. 8, 23, 33, 61).

Bebeklerde olan korkuyu geçirmek için tavanın karası bebeğin alınına ve kaşına sürülmektedir (K. 65, 66, 67).

Bebek yüzüstü yatırılmaktadır. Bebeğin topuğu bebeğin avucuna getirilmektedir. Bu olaya el yüz değişimi denilmektedir. Bu uygulamayla bebeğin korkusunun geçeceğine inanılmaktadır (K. 8, 15, 19, 22).

3.1.50. Kabakulak (Kabıoyması)

Ocak sahibi kişi ağaç kabuğunu oyar, oyduğu ağaç kabuğu ile hasta olan kişiye yaklaşıp okuyup “*El benden sebep Allah`tan.*” diyerek üfler böylece hastalık iyileşir (K. 42, 44, 64).

Kabakulak olan kişinin ağrıyan kulağının altına ismi Arap harfleriyle yazılmaktadır (K. 37, 41, 52).

Domates pürün kabakulak olan bölgeye sarılmaktadır (K. 37, 39, 49).

Tava karası sürülmektedir (K. 38, 49).

Bal kabağı pişirilip boğaza sarılmaktadır (K. 46, 49, 52).

3.1.51. Kaşıntı

Genel kaşıntıya da saçlardaki kaşıntıya da kil iyi gelmektedir. Hem banyo yaptırılıp hem de sürüp bekletilebilmektedir (K. 63, 65, 72, 75).

3.1.52. Kulak Ağrısı

Bir diş sarımsak kulağa bir süre tutulmaktadır (K. 60, 61, 63).

Tavşan yağından minik bir parça kulağın içine koyulmaktadır (K. 38, 40).

Anne sütü damlatılmaktadır (K. 66, 69).

3.1.53. Kulunç

Balsız mum tavada eritilip temiz bir beze sürülmekte, kulunç olan bölgeye sarılmaktadır (K. 1, 2, 3, 36).

Bayat Eskialibey’de kulunç ocağı bulunmaktadır. Ocak sahibi kişi, hastanın tutulan bölgesini eli ile ovalamaktadır. Bu işlem yapılırken “*Benim elim değil, Fadime anamızın eli.*” denilmektedir. Dua okunmaktadır (K. 54, 55).

3.1.54. Konuşamayan Çocuk İçin

Vakti geldiği halde konuşmaya başlamayan çocuklara kurban dili yedirilmektedir. Kurban kesildikten sonra dili alınmakta haşlanarak çocuğa yedirilmektedir (K. 55, 56, 65).

3.1.55. Kırık-Çıkık

Karacakız, kuru üzüm dövülmektedir. Kırık olan yere sarılmaktadır. Bir hafta sonra kontrole gidilip sargı açılıp yenilenmektedir. Bu işlem bir defa daha yapılmakta ve kişi iyileşmektedir (K. 25, 37, 32).

Çıkık ya da kırık olan bölgeye et sararak tedavi edilmektedir (K. 24, 32).

Sabun rendesi, yumurta, kuru üzüm iyice ezilerek macun haline getirilmektedir. Kırık olan bölgeye sürülmektedir (K. 51, 56).

Kırığın çabuk iyileşmesi için ilik yenilip iliğin suyu içilmektedir (K. 64, 65, 66).

3.1.56. Kabızlık

Zerdali suyu içilmektedir (K. 64, 65, 66).

Dağ eriği suyu içilmektedir (K. 8, 9, 12).

Sinameki çay halinde içilmektedir (K. 59, 60).

Yer elması yedirilmektedir (K. 59, 72).

Yavşan otu kaynatılarak suyu içilmektedir (K. 22, 25, 44).

3.1.57. Kansızlık

Pekmez içilmekte; elma, yeşil mercimek yenilmektedir (K. 63, 56).

Koyungözü, yanık otu kaynatılarak on beş gün boyunca içilmektedir (K. 46, 47).

Keçiboynuzu pekmezi içilmektedir (K. 46, 47).

3.1.58. Kısırlık

Bebeği olmayan kadınların rahmine sülük vurulmaktadır. Bu işlem tehlikeli olduğu için çok dikkatli yapılmaktadır (K. 20, 28).

Ceviz ham haldeyken ezilmekte, çeşitli baharatlarla karıştırılarak kirli yüne sarılmaktadır. Hazırlanan malzeme rahim ağzına koyulmaktadır (K. 20, 29, 30).

Sümüklü böceklerden yaklaşık yirmi tanesi ezilerek kirli yüne sarılmaktadır. Hazırlanan malzeme kadının rahim ağzına koyulmaktadır (K. 17, 38, 40).

Kabak, yanmadık kirecin içerisinde bekletilip üzerine su koyularak pişirilmektedir. Kadın kabaklar soğuyuncaya kadar üzerinde oturtulmaktadır (K. 51, 52, 55).

3.1.59. Kireçlenme

Çınar ağacının yaprağı ıhlamur gibi demlenip içilmektedir (K. 50, 52, 55).

Dizde oluşan kireçleme için ardıç yaprağı kaynatılıp her gün bir bardak içilmektedir (K. 66, 72, 75).

3.1.60. Koku

Bebek büyüyünce teri kokmasın diye tuza sarılıp ve bekletilmektedir. Yine bebeğin ter kokmaması için vücuduna kına sürülmektedir (K. 10, 12, 15, 16).

3.1.61. Kum Dökmek

Maydanoz kökü kaynatılıp içilmektedir (K. 60, 62, 72).

Katık suyu içilmektedir (K. 14, 16).

3.1.62. Mantar

Ayakta mantar varsa kesilen kurbanın kanına bastırılır. Böylece mantarın geçeceğine inanılmaktadır (K. 3, 4, 5).

Papatya kaynatılarak buğusuna oturulmaktadır. Kaynatılan sudan bir bardak da içilmektedir (K. 7, 9).

Isırgan haşlanıp bezin arasına koyulmaktadır. Soğuyana kadar üzerine oturulmaktadır. Bu uygulama mayasıla da iyi gelmektedir (K. 11, 17, 28).

3.1.63. Mide

Kırksinir otunun yaprağı kurutulup bal karıştırılarak bir bardak sütle birlikte 10-15 gün boyunca içilmektedir (K. 15, 29).

Kekik, adaçayı, ısırgan, kuşburnu çay gibi demlenerek içilmektedir (K. 20, 22).

3.1.64. Nasır

Sögüt yaprağı ezilip nasır olan bölgeye koyulmaktadır (K. 51, 25, 68).

3.1.65. Nazar İçin

Kurşun Dökme

Kurşun dökme âdeti Şamanizm geleneklerindedir. Şamanizm’de buna “*kut dökme*” denilmektedir. Şamanizm’de kötü ruhların çaldığı düşünülen talih ve saadet unsurunu geri döndürmek için yapılmaktadır. Günümüzde kişinin üzerindeki negatif etkiyi kaldırmak için yapılmaktadır.

Kurşun dökme işlemi kişi tarafından hastanın yüzüne bir tülbent örtülmektedir. Tavada az miktar yağın içerisinde kurşun eritilmekte ve bir kaptaki suya dökülmektedir. İşlem, tülbentin üzerinde yapılmaktadır. Kurşun dökülen kişi üç İhlas okumaktadır. Kurşun dökme işlemi üç kez tekrarlanmaktadır. Donan kurşundaki çıkan şekle bakılıp eriyen kurşun çeşitli şeylere benzetilmektedir. Son kez yapıldıktan sonra kurşunun döküldüğü sudan hasta kişiye bir yudum içirilmektedir. Dökme işlemi kişi tarafından, sudan hastanın başına ve yüzüne sürülmektedir. Kurşun bir ilistin ya da eleğin üzerinden dökülmektedir. Bu kabın içerisinde bir parça ekmek, tarak ve bıçak koyulmaktadır. Kurşun dökme işleminin ardından ekmek köpeklere verilmektedir. Bıçakla kurşun kesilmektedir. Tarakla da saç taramaktadır. Bu işlemlerin hepsi nazarın çıkıp gitmesi için yapılmaktadır.

Fotoğraf 1. Kurşun dökme

Nazar değen kişi kurbanın gözüyle yıkanmaktadır. Kurbanda hayvanın gözü yerinden çıkartılıp kurutulmaktadır. Bu göz banyo yaptırılacak kişinin banyo suyuna koyulmaktadır (K. 3, 4, 5, 19, 22).

Nazardan korunmak için muska takılmaktadır. Muska sözcüğü Arapça “*madaka*”dan gelmekte olup tutmak demektir. Kur-an’ı Kerim’den alınan ayetler kâğıtlara ya da deri parçasına yazılarak üçgen biçimindeki derinin içerisinde boyunda taşınmaktadır. Kişiler muska taktıklarında kötülüklerden korunacaklarına inanmaktadırlar (K. 6, 19, 22).

3.1.66. Saçkıran

Kayısı çekirdeğinin (çiğidi) içi kavrulup dövülmektedir. Elekten geçirilmektedir, bu toz saç olmayan bölgeye dökülmektedir (K. 47, 49, 52).

Saç olmayan yere sarımsak sürülmektedir (K. 48, 49, 52).

3.1.67. Sarılık Hastalığı

Sarılık olan bebeğin üzerine sarı yazma örtülmektedir (K. 40, 41).

Sarılık köyünden su getirilmektedir. Sarılığı olan kişiye getirilen su içirilmekte ve bu suyla kişi banyo yaptırılmaktadır (K. 58, 59, 60).

Sarılık olan bebeğe sarı altın takılmakta, sarı gömlek giydirilmektedir (K. 3, 5, 6).

Bebek yıkanmakta, havluyla kurulanmaktadır. Böylece bebeğin sarılığının havluya geçeceğine inanılmaktadır (K. 32, 33, 65).

Sarılık olan bebeğin yastığının altına altın yüzük koyulmaktadır (K. 31, 35, 68).

3.1.68. Siğil

Siğil arpayla çizilmektedir, daha sonra bu arpa toprağa gömülmektedir. Arpa çürüdükçe siğilinde kaybolacağına inanılmaktadır (K. 67, 69).

Dolunayın olduğu bir gece siğil olan bölge dolunaya doğru tutulup üç İhlas bir Fatıha okunmaktadır. Bu işlemden sonra siğilin kısa sürede sönüp kaybolduğu görülmektedir (K. 62, 63, 65).

Güvenli köyünde asırlık bir çam ağacı bulunmaktadır. Bu ağaca Çam Dede ağacı da denilmektedir. Bu ağacın dibine bir tane mum yakılmaktadır. Bir tane çimen koparılıp ters çevrilmektedir. Çam ağacının yanında bulunan alıç ağacından bir tane dal kırılmaktadır. Dal ve çim kurduğunda siğilin geçeceğine inanılmaktadır (K. 44, 66, 69).

Siğil ocağında arpa ve kaya tuzu okunmaktadır. Bunlar bir kuyuya atılmaktadır. Bir müddet sonra siğiller kuruyup dökülmektedir (K. 44, 45, 69).

3.1.69. Sarı Yara

Sarı ve sulu yara genellikle bebeklerin ve çocukların yüzünde olmaktadır. Bu hastalığı iyileştirmek için kuşkonmaz dikenini, ekşi elmanın kurusu (acı elma, acık) kurum ve çocuk çiši gerekmektedir.

Kuşkonmaz dikenini yakılıp kül haline getirilmektedir. Ekşi elma biraz kavurularak ikisi birlikte karıştırılıp elekten geçirilmektedir. Daha sonra içine kurum ve çiš (idrar) eklenip karıştırılmaktadır. Bu karışım yaralı olan bölgeye sürülmektedir. Gece sürülüp sarılmakta, çocuklar sabah kalktıklarında yaradan eser kalmamaktadır (K. 1, 2, 5).

3.1.70. Sıtma

Ateşi olan kişi Kırkgöz'de yıkanmaktadır, böylece kişinin ateşi geçmektedir (Köprüalan köyü) (K. 3, 4, 16, 56).

3.1.71. Tüyenme İçin

Kız çocuklarının büyüdülerinde tüylü olmaması için bebek kırklyken karınca yumurtası yağı sürülmektedir (K. 3, 5, 9).

3.1.72. Ürüfe

Yüzde sicilce gibi yaralar oluşmakta, genellikle çocuklarda görülmektedir. Ürüfe olan çocuklar kille banyo yaptırılıp sivilceli bölgelerine de kil sürülmektedir (K. 5, 9, 45, 56).

3.1.73. Üşümek

Çok üşüyen kişilerin omuriliğinin üzerine reçel sürülüp üzerine karabiber ekip sarılmaktadır. O karışım orada kurur böylece kişinin üşümeyeceğine inanılmaktadır (K. 28, 39, 73).

3.1.74. Uyuz Hastalığı

Gürcü köyünde Kırkgöz denilen bir yer bulunmaktadır. Burada kırk farklı yerden su çıkmakta, hasta kişi bu suyun içinde banyo yaptırılmaktadır. Cilt hastalıklarına iyi geldiği söylenilmektedir (K. 3, 16, 19, 29).

Çorum'un Celilkırı köyünde uyuz gölü bulunmaktadır. Su bir tarladan çıkmaktadır. Uyuz olan kişiler bu suyla yıkanmakta ya da suyu vücutlarına sürmektedirler. Böylece hastalığın geçeceğine inanılmaktadır (K. 5, 29, 30).

3.1.75. Öksürük

Biberli bal şerbeti içirilir (K. 50, 51).

Pekmez tereyağı ile karıştırılıp öksüren kişiye içirilmektedir (K. 72, 75).

Ayva yaprağı suda demlenip içilmektedir (K. 56).

3.1.76. Pişik

Öllük elenip pişik olan yerlere koyulmaktadır (K. 3, 18, 29, 32).

Tavanın karasından (eskiden köz tavası derlermiş, dışındaki siyah kısmı yağlı olurmuş) bebeğin pişik olan yerlerine sürülmektedir (K. 20, 29, 39, 40).

3.1.77. Vücutta Yara

Çorum merkeze bağlı Köprüalan (Gürcü) köyünde Kırkgöz adında bir dere var. Derenin adı kırk yerden su akmasından gelir. Kaynağı bu köydedir. Vücudunda yara çıkan buraya gelir. İki rekât namaz kılar, çamurundan yara olan bölgeye sürür ve derenin suyu ile banyo yapar. Böylece yaralar iyileşir (K. 3, 5, 9, 11).

3.1.78. Vücuttaki Paraziti Temizlemek

Nohut bir gün öncesinden iyice yıkanıp ıslatılmaktadır. Nohutun içinde bekletildiği su aç karnına hasta kişiye içirilmektedir (K. 16, 56,72).

3.1.79. Veremli Hasta İçin

Köpeğin yavrusu kesilip verem hastalığı olan kişiye yedirilmektedir. Pislik pisliği götürür diye yapılmaktadır (K. 8, 9, 18).

Sancı çubuğuyla ağrıyan yerlere vurulmaktadır (K. 8, 9).

Verem olan kişiye eşek sütü içirilmektedir (K. 10, 25, 36).

Verem olan kişiye bal, süt, pekmez yedirilmektedir (K. 72, 75).

3.1.80. Yara İçin

Kara sakız çiğnenip yaralı bölgeye ve kırıklara sarılmaktadır (K. 57, 68, 70).

Sabun, zeytinyağı ısıtılıp yaranın üzerine koyulmaktadır (K. 52, 53, 55).

Kükürt, iç yağı, katran, vazelin, hintyağı karıştırılarak eritilip, balmumu ilave edilerek dondurulmaktadır. Bu karışım yaralı bölgeye sarılmaktadır (K. 19, 26, 45).

Kuşun pisliği yara olan bölgeye sürülmektedir (K. 31, 33, 58).

Koyungözü kaynatılarak suya atılmaktadır. Yarası olan kişi o suyla banyo yaptırılmaktadır (K. 32, 36).

Elin üzerinde oluşan yaralara sütün kaymağı sürülmektedir (K. 72, 75).

3.1.81. Yüksek Tansiyon

Ahlat ağacının dallarında, gökçe dedikleri yeşil bitkiler olur. Bu gökçeler baharda toplanır ve ıhlamur gibi kaynatılarak içilir (K. 47, 48, 56).

Yoğurda çörekotu koyulup yenilmektedir (K. 47, 49, 52).

Alıç yenilmesi tansiyona iyi gelmektedir (K. 48, 53).

3.1.82. Yanık

Efeleğe benzeyen bir ot vardır, bu otun kökünü çıkarıp doğrayıp zeytinyağı ile kavrulmaktadır. Bu ot yanık olan bölgeye sürülmektedir, üç gün sonra yanık iyileşmektedir (K. 7, 11, 49).

Çiğ zeytinyağı ile acı kireçli su yarı yarıya karıştırılmaktadır. Yanık olan bölgeye sürülmektedir. Yanık çok derin değilse etkili olmaktadır (K. 3, 26, 44).

Yanık otu ile kaplumbağa kemiği veya tavuk kemiği yakılıp elenmektedir. Külü yanık olan bölgenin üzerine serpilmektedir (K. 8, 44).

3.1.83. Zatürre

Zerek otu (susama benzer kahverengi bir bitki) pişirilir, sütle karıştırılır hastanın bağına (göğsüne) sarılır. Bu işlem birkaç defa tekrarlanır (K. 50, 51).

Zatürre olan kişinin vücuduna siyah tavuk kesilerek sarılmaktadır (K. 72, 73).

3.1.84. Zehirlenme

Zehirlenen kişiye sarımsaklı yoğurt yedirilmektedir (K. 16, 22, 39).

3.2. OCAK TEDAVİLERİ

Çorum ve çevresinde bazı kişilerin olağanüstü özellikleri sayesinde bazı hastalıkları tedavi edebildiğine inanılmaktadır. Anadolu’da ocak terimi ile kişilerin soylarının veya Alevi toplulukların bağlı oldukları merkezlerin dışında, belirli bir veya birkaç hastalığı sağalttığına inanılan ve konumuzu oluşturan ocaklı, izinli olarak adlandırılan kişiler belirtilmektedir (Boratav, 1984:113-115).

Bu inancın orijini Orta Asya’dır. Bir hastalıkla uğraşan aileyi tanımlamaktadır. Bir ailenin tedavi ile meşgul olan fertlerine “ocaklı” denilmektedir (Polat, 1995:5). Bu kişilere bu yetenek aileden gelmektedir. Ocak sahibi kişi şifasını kendisinden sonraki

kişiyi aktaracağı zaman “*el verme*” denilen uygulamayı yapmaktadır. Ocak sahibi kişi, elini devredeceği kişinin elini tutup “*El benim elim değil, Fadime anamızın eli.*” diyerek el vermektedir. El verme işlemi yaparken kadın erkek ayrımı yapılmamaktadır.

Ocak tedavisi uygulayan kişiler bize eski kamlık hayatını hatırlatmaktadır. Türk hayatında kamlık sanatının öğrenmekle elde edilmediğini, kamlığın soydan geldiğini, kam adayının ihtiyar kamın elinde yetiştiğini, onun nezaretinde ayinler yaptığını ve bütün bu işlemlerden sonra kamlık sıfatını aldığını görüyoruz. Ayrıca erkek kamlar gibi kadın kamların da bulunduğunu ve merasimler sonunda kendilerine verilen ücrete razı oldukları bilinmektedir (Bahadır, 2015:175).

3.2.1. Bulgur Püskürtmesi

Vücudun herhangi bir yerinde kızarıklıkla birlikte deride bulgur bulgur kabarıklık görülmektedir.

Ocaktaki kişi bir avuç bulguru suya koyup suyla birlikte bulguru ağzına almaktadır. Hasta olan kişinin hastalıklı bölgesine tükürmektedir. Dualar okunup hastaya perhiz verilmektedir. Bir ay boyunca hastaya acı, turşu, soğan sarımsak süt yoğurt yememesi tavsiye edilmektedir (K. 68, 70, 75).

Fotoğraf 2. Bulgur püskürtmesi

3.2.2. Bezenme Ocağı

Isıtılan bir bakır kap ocak sahibi kişi tarafından dua okunarak hastalıklı bölgeye sürülmektedir. Dualar genellikle İhlas ve Fatiha surelerinden oluşmaktadır (K. 68, 72).

3.2.3. Bakır Basması

Vücutta avuç içi kadar kızarıklık olmakta, fasulye gibi kabarıp ateş ve ağrı yapmaktadır.

Ocaktaki kişi bakırdan tas ya da tavayı sobada ya da ocakta ısıtıp yaralı bölge yakınında yaraya değdirmeden gezdirmektedir. Yapan kişi “*El benden sebep Allah`tan.*” diyerek bu işi dualarla yapmaktadır.

Hastaya bu işlemden sonra bir hafta boyunca acı yememesi tavsiye edilmektedir (K. 11, 26, 36).

3.2.4. Bademcik Ocağı

Ocaklı kişi tarafından üç İhlas, bir Fatiha okunup hasta kişinin bademciklerine tükürülmektedir. Başka bir bademcik ocağında ise yine dua edilerek bademciklere tuz basılmaktadır (K. 47, 52, 56).

3.2.5. Demra

Yaranın rengine, pullanmasına, şekline göre ocağı değişmektedir. Her ocak kendini ilgilendiren kısma bakmaktadır. Sulu demra, kuru demra diye ayrılmaktadır.

Tedavi olarak önce arpaların ucu bıçakla çizilmektedir. Daha sonra yaranın etrafı arpayla çizilip, yaranın içine çizik atılıp tükürülmemektedir. (Ocak olan kişi kendisi ve çocukları tükürebilmektedir dışarıdan gelen eşi tükürememektedir.)

Kuru demra'da ocaklı kişi tarafından kile tükürülmemektedir. Kil demra olan bölgeye koyulmaktadır. Daha sonra üzerinden bıçakla çizilmektedir.

Tedavinin ardından perhiz verilmektedir. Kişinin sarımsak, acı, turşu yemesi yasaklanmaktadır (K. 16, 67, 69, 70).

Fotoğraf 3. Demra

3.2.6. Felç Ocağı

Yürüyemeyen ve konuşamayan hastalar getirilmektedirler. Ocak sahibi kişi tarafından yeşil bir bezin içerisinde sarılı olan bir ayakkabı hastanın vücudunda gezdirilmektedir. Bu işleme “*parpilama*” denilmektedir. Daha sonra hasta ve ocak sahibi kişi tarafından iki rekât namaz kılınmaktadır (K. 36, 39, 44).

3.2.7. Kösnü

Vücudun herhangi bir yerinde fındık kadar sert şişlik oluşmakta, bu şişlik sancı yapmaktadır. Şişlik büyüyüp daha sonra yumuşayıp kızarabilmektedir.

İki çeşittir.

1. Tek şişlik vücutta gezerse erkek
2. Birden fazla şişlik olursa dişi olarak sınıflandırılmaktadır.

Dişi olan türüne ocaktaki kadın kişi, erkek olan türüne erkek kişi tarafından tükürülmektedir.

Tedavisi:

Güneş doğmadan 7 tane kösnü hörüğünden (kösnünün yığıldığı kum tepesi) yaklaşık birer avuç toprak alınmaktadır. Bu toprağı ocaktaki herhangi bir kişi alabilmektedir. Kişi toprak almaya giderken Felak, Nas, İhlas, Fatiha surelerini okuyarak gidip gelmektedir. Bu sırada kimseyle konuşmamaktadır.

Ocaktan bir avuç kül alınmaktadır, ihlas süresini okuyarak toprak ve külü karıştırılmaktadır, içerisine su katarak çamur haline getirilmektedir. Çamuru karıştırırken ve yaraya sürerken tükürülmektedir. Çamur hastaya verilmektedir hasta ya da bir yakını tarafından üç gün boyunca bu çamur yara olan bölgeye sürülmektedir. Çamur kurudukça hastalık iyileşmektedir (K. 6, 7, 9).

3.2.8. Göz Ocağı

Ocak sahibi kişi tarafından hastanın gözüne üç İhlas bir Fatiha okunarak üç damla su dökülüp üç kez tükürülmektedir. Hastanın üç sabah gözüne su vurması gerekmektedir (K. 50, 52, 53).

3.2.9. Kulunç Ocağı

Ocak sahibi kişi tarafından İhlas ve Fatiha okunarak “*El benden şifa Allah’tan.*” denilerek hastanın tutulan bölgesi ovulmaktadır (K. 46, 49, 59).

3.2.10. Kızılyörük

Yüzde çıkan bir cilt hastalığıdır, nazardan dolayı olduğu düşünülmektedir. Bu hastalığı iyileştirmek için hasta “*ocak*”a götürülmektedir. Ocak sahibi kişi tarafından dualar okunmakta ve hastaya kül verilmektedir. Ocak sahibi kişi tarafından kendi evindeki ekmeğinden verilmektedir. Hasta tarafından ekmek yenmektedir. Kül de hasta kişi tarafından yarasına sürülmektedir. Böylece hastalığın geçeceğine inanılmaktadır (K. 11, 55, 59).

3.2.11. Yılcık Ocağı

Ocak sahibi kişi tarafından evinin önünden ve içinden bir miktar toprak ve kül alınıp tükürülerek karıştırılmaktadır. Karışım kadın hastalara üç akşam, erkek hastalara üç sabah tavuk teleğiyle uygulanılmaktadır. Acı, meyve, sebze yenilmemesi gerekmektedir. Yarılı olan bölgeye su değdirilmemektedir (K. 65, 69, 70).

3.2.12. Yara Ocağı

Gelhayır köyünde bir ocaklı tarafından yara olan bölgeye tükürülmektedir. O evden hasta kişiye ekmek verilmekte, hasta kişi tarafından ekmek yenilmektedir. Üç gün içerisinde yaraların geçeceğine inanılmaktadır (K. 59, 70).

3.3. TÜRBELER

İnsan var olduğu andan itibaren inanmaya ihtiyaç duymaktadır. Anadolu’da dini motiflerle de desteklenerek güçlendirilmiş olan en yaygın halk inançları arasında “*yatırlar, türbeler ve adak yerleri*” gelmektedir.

Orta Asya Türk Kültürü’nde, Şamanizm öncesi ve sonrasında “*atalar ve ölüler kültü*” birbirlerini destekleyen iki önemli inanç sistemi olarak Türklerin tarihinde yer almaktadır. Buna karşın, İslamî geleneğe “*Ölülerden yardım istemeyiniz.*” emri bulunmaktadır. İslami geleneğin bu anlayışı, asla Atalar Kültüyle bağdaşmamaktadır. Ancak İslamiyet’i kabul eden Türkler, eski din ve kültürlerinin yansımalarından kaynaklanan inanç ve adetlerine ait unsurları, yeni bir sentezden geçirerek

uygulamaktadırlar (Candan, 2006:456). Bunun sonucunda da yatırlar ve türbelerle ilgili inançlar ortaya çıkmaktadır.

Kişi başa çıkamayacağı durumlar karşısında bazı kişilere, ağaçlara, suya, türbelere olağanüstü özellikler atfeder. Çorum türbe yönünden zengin bir ildir. Türbelere ziyaretgâh da denilmektedir.

Çorum'da da hastalıktan kurtulma, çocuk sahibi olma, kismetin açılması, belalardan kurtulma, zengin olma, karı-koca arasındaki dargınlıkların geçmesi gibi pek çok konuda dileklerle türbelere ziyarete gidilmektedir. Ziyarete giden kişiler isteklerinin Allah tarafından kabul görmesi için orada yatan kişinin yüzü suyu hürmetine diye dua edilmektedir. Çünkü türbesi olan kişi Allah'a yakın kişidir. Türbenin yakınındaki ağaçlara bez bağlama, çivi çakma, türbedeki toprağı ya da oradan çıkan haşereyi yeme, adak adama, mum yakma gibi davranışlar gösterilmektedir.

3.3.1. Çam Değirmen Dedesi

Çam Değirmen Dedesi Ömer Bey köyünde bulunmaktadır.

Çam Dede'ye huysuz çocuklar getirilmektedir. Yatırın yanında duran topraktan alıp suyun içine katılarak çocuklar bu suyla banyo yaptırılmaktadır, çocuklar kurulanmadan elbiseleri giydirilmektedir. Böylece çocuğun uslu olacağına inanılmaktadır (K. 30, 31, 33).

Fotoğraf 4. Çam Değirmen Türbesi

3.3.2. Elvan Çelebi Türbesi

Elvan çelebi asıl adı Ali olan Âşık Paşa'nın oğludur. Kırşehir de doğduğu tahmin edilmektedir. Elvan Çelebi aile içerisinde, babasının arkadaş çevresinde zengin bir kültür ortamında yetişmiştir. Arapça ve Farsça bilmektedir.

Elvan Çelebi, devrinde iyi tanınmış bir mutasavvıftır, cezbe sahibi olduğu düşünülür.

Elvan Çelebinin mezarı, külliyeinin içerisinde yer almaktadır.

Türbe halk arasında önemli bir yere sahiptir.

Deliliğe iyi geldiği, delilerin türbede bir gece yatırıldıktan sonra iyileştiği söylenmektedir. Hastalar, deliler, çocuğu olmayanlar gelip burada dua edip Elvan Çelebi'den himmet beklemektedirler. Türbede kurban da kesilmektedir. Kesilen kurban oradaki vatandaşlara diğer ziyaretçilere ikram edilmektedir.

Elvan Çelebi türbesinde bir yeşil direk bulunmaktadır. Ziyaretçiler bu yeşil direği kucklamaya çalışmakta, kucaklayan kişinin dileğinin gerçekleşeceğine inanılmaktadır, kucaklayamazsa dileğinin gerçekleşmeyeceğine inanılmaktadır.

Yeşil direk ile ilgili şöyle bir rivayet bulunmaktadır: *“Âşık Paşa, devenin bir tarafına şadırvan çanağı, diğer tarafına da yeşil mermer sütun yerleştirmiş, deveyi kendi başına Kırşehir'den göndermiştir. Deve üstündeki yükü beraber Elvan Çelebi'nin huzuruna gelip imaretin önüne çökmüş ve oracıkta ölmüştür. Oradakiler devenin üstündeki yükü alıp onu öldüğü yere gömmüşlerdir.”* Oraya halen *“Deve Mezarı”* denmektedir.

Elvan Çelebi zaviyesinde bulunan Yeşil Direk, bu adı geçen direktir. (Erkoç, 2004: 66-67).

Devenin üzerinde gelen şadırvan çanağı ile ilgili de bir inanış bulunmaktadır: Eskiden ihtiyaç sahipleri tarafından şadırvan çanağına bir havlu koyulmaktadır. Kişi tarafından üç İhlas bir Fatiha okunup ihtiyacı dile getirilmektedir. İhtiyacı kabul olursa havluyu koyduğu yerden su çıkacağına inanılmaktadır. Günümüzde şadırvanın üzeri camla kapatıldığı için artık bu uygulama yapılmamaktadır. Ziyaretçiler tarafından şadırvanın başında dua edilmektedir, duadan sonra *“mercimek”* denilmektedir, eğer şadırvanın içinden mercimek çıkarsa dualarının kabul olduğuna inanılmaktadır (K. 45, 46, 47).

Fotoğraf 5. Elvan Çelebi Türbesi

3.3.3. Hamza Dede Türbesi

Türbe güvenli köyünde bulunmaktadır. Hamza Dede'nin Horosan'dan gelen bir eren olduğuna inanılmaktadır.

Türbenin yakınında asırlık bir çam ağacı bulunmaktadır. Çam ağacının ortası oyuk tur, halk tarafından o delikten geçenlerin günahlarının olmadığına, geçemeyenlerin ise çok günahı bulunduğuna inanılmaktadır. Çok günahı olan kişiyi dede tuttu bırakmadı denilmektedir. Bu kişi bir adak adar ve kurban keserse serbest kalacağına inanılmaktadır.

Türbe dileği olanlar ve bebek sahibi olmak isteyen kişiler tarafından ziyaret edilmektedir. Bebek sahibi olmak isteyenler türbeye yazma getirip sererler, ertesi gün geldiklerinde yazmanın kenarında kıvrılma varsa bebeklerinin olacağına inanırlar. Türbenin yanındaki bir yerden toprak (cöfer) alınmaktadır. Üç gün niyetlenip oruç tutulmaktadır. Cöferle oruç açılmaktadır. Böylece çocuk sahibi olacaklarına inanılmaktadır (K. 44, 56, 68).

3.3.4. Şeyh Seyyid Murad Türbesi

Seydim Sultan diye de bilinen Şeyh Seyyid Murad, Horosan erenlerinden gelmektedir. Elinde asasıyla Ovacık'a (seydim) gelip çobanlıkla işe başlamaktadır. Köyün sığırları ona emanettir. Dana deresi onun otağı olarak bilinmektedir. O kendi halinde sakin bir hayat yaşayan dervıştır. Kerametleri zahir oluncaya kadar onun ruh

dünyasını kimse bilmemektedir. Tayyî-mekân yoluyla sabah ve cuma namazlarını Kabe’de kıldığı yolda kalan bir hacıyı aynı yolla getirdiği anlatılmaktadır.

“ Bir gün köyden üç kişi hacca gitmiş. Birisi hastalanmış diğer ikisi hasta olanı bırakıp yola çıkmış. O zamanlar uçak neyim yok, yol uzun sürüyo, zaten yolda ölür demişler. Hasta olan oradakilere demiş beni de götürün diye, onlarda bekle burada, sabah namazını kılmaya gelen adamın eteğini tut bırakma, o seni götürür, demişler. Adam da gelen kişinin yani Seyyid Murad’ın eteğine yapışmış, bırakmamış. Beni de götür, hastayım arkadaşlarım beni bırakıp gittiler, demiş. Seyyid Murad tamam seni götürürüm ama kimseye anlatmayacaksın, anlattırsan sen de ölürsün ben de ölürüm, demiş. Adam tamam anlatmam, demiş. Seyyid Murad kapat gözlerini, demiş. Gözlerini açtığında Seydim’delermiş. Hacı karşılamaya gelenler nasıl geldin demişler. Adam anlatmış anlatınca ikisi de oracıkta ölmüş.” (K. 17, 19, 32). Bu kişi, köyün manevi bekçisi olarak bilinmektedir. İşaretlediği bölgeye kötü niyetlilerin giremediğine, girseler bile çıkamadıklarına inanılmaktadır.

Seyyid Murad Türbesi, Seydim köyünün ortasında bulunan Seyyid Murad Cami’nin yanında yer almaktadır. Caminin yanında bir şadırvan ve arka tarafında kurban kesme yeri bulunmaktadır. Türbenin içinde Seyyid Murad’ın kabrinin sağ tarafında küçük oğlu Hüseyin’in sol tarafta da hanımı Seydim Sultan’ının kabri bulunmaktadır. Türbenin kubbeli bölümünde de büyük oğlu Hasan Çelebi bulunmaktadır.

Fotoğraf 6. Şeyh Seyyid Murad Türbesi

Herhangi fiziki ya da ruhî hastalığı olan kişiler türbeyi ziyaret etmektedirler. Seyyid Murad aracılığıyla Allah'tan şifa istenilmektedir. Olmasını istedikleri dilekler için dua edilmekte, çocuğu olmayanlar tarafından da çocuk istenilmektedir. Dilekleri kabul olanlar tarafından türbe tekrar ziyaret edilip kurban kesilmektedir.

“Çocuğu olmayan kadınlar, bir gece türbeye bir elma bırakırlar, ertesi gün gelip kontrol ederler, elma yendiyse, ısırık varsa dileğim kabul olacak diye sevinirler. Bizim arkadaş öyle bi kaç kişinin elmasını ısırдыdı.” (K. 19, 20).

3.3.5. Arap Dede Türbesi

Arap Dede türbesi İskilip Dereköy 'de bulunmaktadır.

“Hacı Bektaş Veli Bozok ilinden girince bir çobana rast gelir. Koyunlar Hacı Bektaş Veli'nin etrafını çevirip meleşir. Çoban *“Koyunlar kadar aklım yok mu, bu er kişidir. Varıp elini öpeyim. Belki bana himmet eder”* diyerek Hünkâr'ın elini öper. *“Ey gerçek er, bize kerem et.”* der. Hünkâr bir yere oturur, adını sorar çobana. *“Adım İbrahim Hacı'dır.”* der. Hünkâr *“Başındakini çıkar.”* der. Başındaki börtü çıkarıp hünkâra verir. Hünkâr çobanın yüzünü gözünü okşayıp sırtını sıvazlar. Hacı İbrahim nasibini alıp erlik mertebesine ulaşır. Hünkâr *“Bozok'la Üçok'u sana yurt verdik. Ekmeğin olsun. Yürü, koyunların da seninle birlikte gelsin.”* der. Hacı İbrahim oraya yerleşir, kendisine muhip olanların başına geyik derisinden taç giydirir. Ölümünden sonra Dede Kargın'ın oğulları gelir, Hacı İbrahim'in oğullarına der ki *“Bu geyik derisi taç, Dede Kargın'ındır, bunu nereden aldınız?”* Hacı İbrahim'in oğulları *“Atamız Hacı İbrahim'e Hünkâr Hacı Bektaş Veli giydirdi, bizim meşrebimiz ondandır.”* derler. Dede

Kargın'ın oğulları “*Hünkâr'ın tacı elifi ve Hüseyin'idir, geyik derisi Dede Kargın'ındır, bu meşhurdur.*” derler. Ve o geyik derisi taç, Dede Kargınlara kalır. Hacı İbrahim'in evlatları da On İki İmam soyundandır. Bozok'tan Malatya'ya oradan da Kurt Veli ocağına gelirler. Arap Dede, İbrahim Hacı'nın torunlarından Kurt Veli'nin oğludur. On iki Türkmen köyü sahip çıkmaktadır.” (Karataş, İflazoğlu, 2015:116 -117).

Fotoğraf 7. Arap Dede Türbesi

Türbe felçli hastalar ve çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Türbede dua edilmektedir. Bebeği olmayan kadınlar türbenin kenarındaki delikten ellerini içeri sokmaktadırlar. Kadınlar üç kez oradan bir şey yakalamaya çalışmakta, üçüncüde ellerine ne gelirse o yemektirler. Bu bazen bir karınca bazen örümcek bazen de böcek olabilmektedir. Böylece bebeklerinin olacağına inanılmaktadır. Türbede bulunan tokaç benzeri bir tahtayla dileği olan kişilerin sırtı sıvazlanmaktadır. Türbeye adaklar adanmaktadır. Dileği kabul olanlar kurban kesmektedirler. Kurban tavuk, koyun, gibi hayvanlardan tercih edilmektedir. Kesilen hayvanlar oraya ziyarete gelen insanlarla birlikte yenilmektedir.

Türbenin üzerinde yeşil bir örtü bulunmaktadır. Dileği olan kişiler bu yeşil örtüden biraz kesip bahçedeki ağaca bağlamaktadırlar. Böylece dileklerinin kabul olacağına inanılmaktadır. Yine türbenin bahçesinde bulunan taşın üzerine istek sahibi kişiler tarafından mum yakılmaktadır (K. 18, 22, 36).

3.3.6. Yeşil Direk

Yeşil Direk İskilip Dereköy’de bulunmaktadır. Direğin Mekke’den geldiğine inanılmaktadır. Yeşil Direk; felçli olanlar, çocuğu olmayanlar, istekleri olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler dileklerinin kabul olması için direğin yanındaki kaba gönüllerinden koptuğu kadar para bırakmakta, kurban kesmektedirler. Direğin yanında tespihler bulunmaktadır. Bu yeri gözetten kişi tarafından o tespihlerle ziyaretçiler sıvazlanmaktadır (K. 18, 26, 46).

Fotoğraf 8. Yeşil Direk

3.3.7. Nurul Hüda Türbesi

Türbe İskilip ilçesinin Evlik köyünde yüksek bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Nurul Hüda Akşemseddin’ in altıncı oğlu olmaktadır. Nurul Hüda’nın türbesini ziyarete gelenler tarafından yazma getirilmektedir. Yazmalar oraya bırakılmaktadır. Ziyarete gelen insanların yardımlarıyla türbenin masrafları karşılanmaktadır.

Bir anlatıya göre yüzünde sakal çıkmayan bir kişi Nurul Hüda'nın yanına gidip sakallarının çıkmasını istediğini söyler. Nurul Hüda adamın yüzüne tükürüp sabah beklemesini söyler. Adam sabah kalkıp aynaya baktığında sakallarının çıkmaya başladığını görür.

Başka bir anlatıda da Nurul Hüda'nın sürekli cezbe halinde olduğu için halk tarafından deli zannedildiği söylenmektedir. Camiye gelen cemaatin bazılarının ayakkabılarını düz, bazılarının ayakkabılarını ters çevirdiği, doğru çevirdiklerinin cennete, ters çevirdiklerinin ise cehenneme gideceğine inanılmaktadır.

Köyde bulunan bir suyun zihinsel hastalıklara iyi geldiğine inanılmaktadır. Zihinsel engelli hastalar o suyla yıkanılmakta ya da o suyla zihinsel engelli hastalara abdest aldırılmaktadır (K. 60, 65, 68).

3.3.8. Koyun Baba Türbesi

Koyun Baba türbesi Osmaniye ilçesinde bulunmaktadır. Evliya Çelebi, Seyahatname adlı eserinde Koyun Baba türbesinden şöyle bahsetmektedir: *“Bu şehrin batı tarafında Bektaşilerin şeyhi gömülüdür. Bütün dünyanın seyahat yeri, evliyaların umdesi, asfiyaların zübdesi, Şeyh Hazreti Koyun Baba; bizzat Hacı Bektaş'ın halifesidir. Burada defnedilmiştir. Sonra sultan Bayazıt Veli, Koyun Baba'yı kadir gecesinde görüp, vasiyeti üzerine bir yüksek kubbe, bir camii şerif, şanlı dervişler için bir meydan, bir yemek ve ziyafet evi, konuklar için bir misafîrhane, birçok odalı mutfak, kiler yaptırmış, bu hayır binaları, baştanbaşına, kurşunla örttürmüştür. Gayet mamur yüksek bir bina olup, bin fersahlık yerden gömgök kurşunlar deniz gibi dalgalanır, nurlu kubbenin âleminden gözler kamaşır. Mutfağında nimeti gece gündüz eksilmez.”* (Osmaniye guide, 2000).

Koyun Baba'nın yaşadığı dönem 13. yy Anadolu'nun Moğol istilasına maruz kaldığı döneme denk gelmektedir. Koyun Baba Hacı Bektaş Veli ile çağdaş olup Baba İlyas'tan etkilenmiştir. Pir Sultan Abdal da Koyun Babadan etkilenmiştir. Pir Sultan Abdal yanındaki insanlardan Koyun Baba'yı ziyaret etmelerini istemektedir. Pir Sultan Abdal, Koyun Baba'yı Tanrı'nın ışığını yakıp yeryüzünü aydınlatan ulu bir evliya olarak anlatmaktadır.

Koyun Baba Bursa'da bir çiftlik sahibinin yanında çalışmaya başlamıştır. Çalışması karşılığında çiftlik sahibinden para istememiş bunun yerine, koyunlar ikiz

kuzuladığında ikizlerden birer tanesini istemiştir. O yıl bütün kuzular ikiz kuzulamıştır. Koyun Baba, yılın sonunda kendi sürüsüyle birlikte oradan ayrılmıştır. Osmancık'a gelip Adatepe civarında çobanlık yapmaya başlamıştır.

Bir gün Koyun Baba'nın koyunlarından bir tanesi sürüden ayrılıp kaçmaya başlar, Koyun Baba koyunun peşinden koşar lakin yakalayamaz, Adatepe'yi tam yedi kez dolaşırlar en son Koyun Baba "Ya mübarek beni de yordun kendin de yoruldun." der ve koyunu gözlerinden öper. Kaynak kişinin belirttiğine göre bu olaydan sonra koyun Baba olarak anılmaya başlar.

Evliya Çelebi de Koyun Baba isminin çıkış noktasını şöyle anlatmaktadır: "Hacı Bektaş ile Horasan'dan Anadolu'ya gelinceye kadar gece gündüz yirmi dört saatte bir kere koyun gibi meleyişi, ki bu hareket aynı saatte yapılmaktadır, asla değişmemektedir. Bundan başka daha nice olayları bulunmaktadır. Bütün Bektaşiler halk arasında kötülenmektedir fakat bu Koyun Baba fukarası, koyun ve kuzu gibi meler, halim selim, ahlaklı, bekâr, Allah'ı bilir, ehl'i sünnetten, namazını kılan, dindar adamdır." (Çelebi, s. 180.).

Koyun Baba hakkında halk arasında şöyle bir anlatı bulunmaktadır:

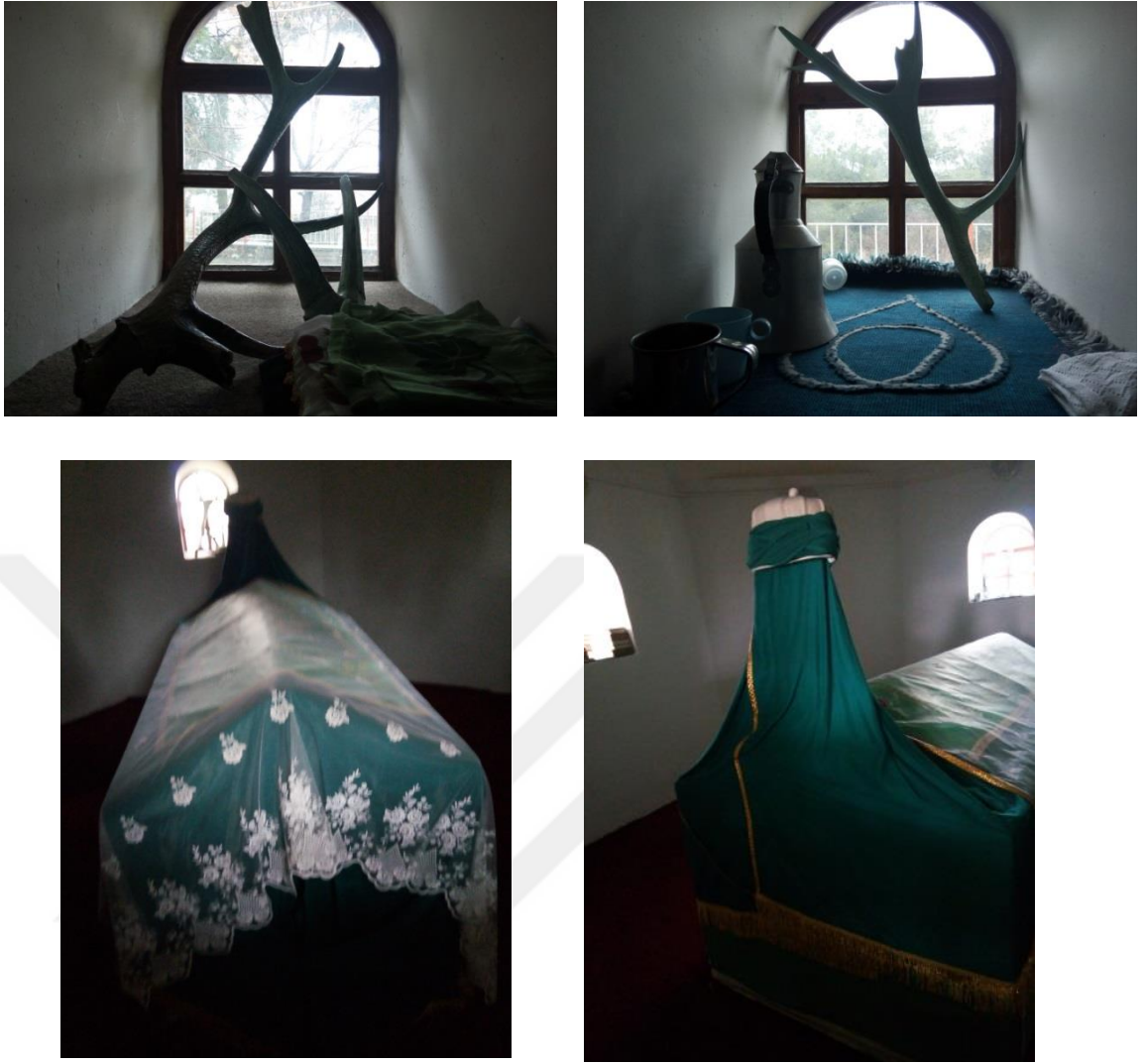
"Geçmişte Kın Ali Çiftliği adı verilen bir çiftlik varmış. Bu çiftliğin sahibi Kın Ali kadıyı etkisi altına almış ve fakir bir çiftçinin elindeki verimli tarlasını alarak kendi verimsiz tarlasını fakir olan çiftçiye vermiş. Koyun Baba koyunlarını otlatırken fakir olan çiftçi de tarlasıyla uğraşıyormuş. Koyun baba çiftçinin yanına giderek neden üzgün olduğunu sormuş. Çiftçi de durumu anlatmış. Bunun üzerine koyun Baba kadının yanına gidip durumu düzeltmesini istemiş. Kadı durumu düzeltmek için hiçbir şey yapmamış. Üstüne Koyun Babayı da yalancılıkla suçlamış. Kadıya kızan Koyun Baba evdeki üç köpeğine 'Ala Kadı, Kara Kadı, Sarı Kadı' isimlerini vermiş. Bu durum kadının zoruna gitmiş ve Koyun Baba'yı Osmancık'ın bağlı olduğu Amasya Kadısına şikâyet etmiş. Amasya Kadısı Koyun Baba'yı huzuruna çağırılmış, durumu ondan dinlemek istemiş. Koyun Baba durumu anlatmış, kadının haram yediğini söylemiş. Evdeki köpeklerine kadı ismini koyduğunu ancak bu ismin sadece Osmancık Kadısı'nı kastederek koyduğunu, köpeklerinin insandan üstün olmadığını ancak Osmancık Kadısı'ndan üstün olduğunu söylemiş. Osmancık Kadısı haram yer ancak benim köpeklerim yemez demiş ve isterse bir test yapabileceklerini söylemiş. Yirmi çeşit helal

yemek, yirmi çeşit haram yemek hazırlanmış ve birbirinin aynı kaplara koyulmuş. Osmancık Kadısı huzura gelmiş ve haram olan yirmi kaptan yemek yemiş, ardından Koyun Baba'nın köpekleri getirilmiş. Köpekler helal olan yirmi kaptan yemek yiyip haram olanlara dokunmamış. Mahkeme fakir çiftçinin tarlasını çiftçiye geri vermiş. Bu durum İstanbul'a padişahın kulağına kadar gitmiş, padişah Koyun Baba'daki evliyalık vasfını görmüş. Padişah Osmancık'a bir ferman göndermiş, bu fermanla Koyun Baba'ya Sarıalan ve Saltık köylerini vakfetmiş.”

Koyun Baba ve Piri Baba'yla ilgili şöyle bir anlatı bulunmaktadır: “Koyun Baba bir gün Piri Baba'ya ziyarete gitmiş. Giderken koyunlarından süt sağıp bez bir torbaya koymuş. Süt bez torbada olmasına rağmen hiç sızdırmamış. Piri Baba Merzifon'da ayakkabıcılık yapmaktaymış. Koyun Baba Piri Baba'nın dükkânına girmiş, ardından da bir kadın dükkâna girmiş. Kadın ayakkabısının tamiri için ayağını uzatmış. Koyun Baba kadının topuğuna baktığında bez torbadaki süt akmaya başlamış. Bu olay üzerine Piri Baba “Ne o çoban sulandın mı? Öyle dağ başında herkes evliya olur, esas mesele burada al topukların arasında evliya olmakta.” demiş ve Koyun Baba kendine gelmiş, süt damlatmayı kesmiş.”

Koyun Baba Türbesi çevre illerden ziyaretçi akınına uğramaktadır. Koyun Baba türbesine çocuk sahibi olmak isteyenler, dilekleri olanlar gelmektedir. Çeşitli adaklar adayıp türbede kurban kesmektedirler. Eskiden türbeden çeşitli eşyalar alınmaktaymış ancak günümüzde bu durumdan vazgeçilmiştir çünkü Koyun Baba'nın onların rüyalarına girerek onları rahatsız edeceğine inanılmaktadır. Türbede bulunan geyik boynuzları ağrıyan yerlere sürülmektedir. Türbenin başındaki sarık, başı ağrıyanlar tarafından başlarına takılmaktadır (K. 42, 43, 45).

Fotoğraf 9. Koyun Baba Türbesi

3.3.9. Kum Baba

Kum Baba Türbesi, Osmancık yakınlarındaki Kumbaba köyünde bulunmaktadır. Yazılı bir menkıbesi bulunmamaktadır. Kum Baba tarafından atların yem torbalarına kum doldurulmuş, daha sonra bu kumlar iri taneli arpaya dönüşürmüş. Bu sebeple istekleri olanlar tarafından türbe ziyaret edilmektedir (K. 33, 36, 45).

3.3.10. Dud Dede Türbesi

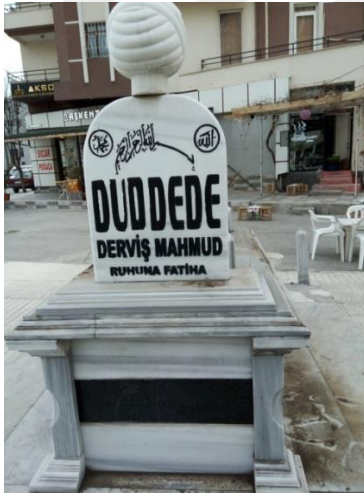
Dud Dede türbesi, yazı çarşı da ceza evinin karşısında yol kenarında bulunmaktadır. Mezarın sağ tarafında dut ağacı ve büyük bir kaya parçası bulunmaktadır.

Türbenin bulunduğu alan eskiden Dud Dede mezarlığı olarak bilinmektedir. Şehrin büyümesinin de etkisiyle mezarlıklar tahrip edilmiş, diğer mezarlar kaybolup giderken Dud Dede'nin mezarının yanındaki kaya parçası kaldırılamamıştır. Bu sebeple orada sadece Dud Dede'nin mezarı bulunmaktadır.

Bölgede yaşayan insanlar tarafından Dud Dede'nin isminin mezarının başındaki Dut ağacından geldiğine inanılmaktadır. Bir kısım insanlar tarafından ise “tut” anlamına geldiğini ziyaret edenlere himmet ederek onları tuttuğuna inanılmaktadır.

Dud Dede'nin çocuk terbiyesini çok iyi bildiğine inanılmaktadır. Bu sebeple türbeye haylaz çocuklar götürülmektedir.

Haylaz çocukları olan kişiler çocuklarını usulaştırmak için türbeyi ziyaret etmektedirler. Çocuklar aileleri tarafından türbenin yakınında bulunan kayaya ipe bağlanılmaktadırlar. Anne ve baba oradan uzaklaşıp çocuklarına görünmeden onları izlemektedir. Çocuk belli bir süre ipten kurtulmak için çırpınıp ağlamaktadır. Aile bir süre sonra çocuklarının yanına giderek onu oradan çözmektedir. Bu uygulamadan sonra çocuklarının iyileşeceğine inanılmaktadır (K. 32, 53, 70, 72).

Fotoğraf 10. Dud Dede Türbesi

3.3.11. Hamit Dede Türbesi

İl merkezinde Sandıkçılar Arastası Hamit Cami'nin yanında bulunmaktadır. Hamit Dede'nin Çorum'da yaşayıp Çorum'da vefat ettiğine ve büyük bir veli olduğuna inanılmaktadır. Bayramlarda, kandil günlerinde ziyaret edilmektedir. Konuşamayan çocuklara türbenin yanındaki çeşmenin suyundan içirilmekte, böylece çocukların

konusacağına inanılmaktadır. Başka bir anlatıya göre, bir hayvanın çene kemiği bir yazmaya sarılarak türbenin üzerine bırakılmakta, böylece çocuğun konuşacağına inanılmaktadır. Şifası olmayan hastalar getirilmektedir eğer ömürleri varsa oradaki sudan içtikten sonra iyileşip yaşayacağına eğer ömürleri yoksa hasta olan kişinin üç gün içinde öleceğine inanılmaktadır (K. 69, 70, 72, 75).

Fotoğraf 11. Hamit Dede Türbesi

3.3.12. Yusuf Bahri Efendi Türbesi

Yusuf Bahri Efendi türbesi Hıdırlık Mevkiinde bulunmaktadır. Türbe Kerebi Gazi Türbesinin ayakucunda yer almaktadır. Kabrin kible tarafında, *“Dünya işlerinde bir tereddüde düştüğünüz zaman kabir ehlerinden yardım isteyiniz.”* yazmaktadır.

Yusuf Bahri Efendi iyi bir dini eğitim almıştır. Hocasının isteği üzerine hac vazifesini gerçekleştirmiştir. Peygamber Efendimiz’in türbesini ziyaret etmiştir, türbe üzerindeki bir hadis-i şerifte bir vav harfinin fazladan olduğunu görüp bu durumun düzeltilmesi için yetkililere haber vermiştir. Yetkililer Yusuf Bahri Efendi’yi küçümsemiş ve öldürmek istemişler. Yusuf Bahri Efendi ortamı yumuşatmak için bir teklifte bulunmuştur. Kendisinin söylediği hadis-i şerifin, bir de kapının üzerindeki hadîs-i şerifin yazılmasını istemiştir. Onlar tarafından teklif kabul edilmiş ve her ikisi de yazılıp kapının önüne koyulmuştur. Sabahleyin baktıklarında eğer Yusuf Bahri’nin dediği gibi çıkmazsa Yusuf Bahri öldürülmeyi göze almıştır. Ertesi sabah kâğıtlara bakıldığında, Yûsuf Bahri Efendi’nin söylediği şekilde yazılı olan kâğıdın altına ince bir

kalemle; “*Sadeka Yûsuf-i Bahri.*” Yazıldığı görülmüştür. Bunun üzerine Yûsuf-i Bahri ünvânını kazanan Yûsuf Bahri Efendi’nin büyüklüğü Medîne ulemâsı tarafından kabûl edilmiştir. Durum Sultan İkinci Mahmûd Han tarafından duyulmuş; Sultan, Yûsuf Bahri Efendi’yi İstanbul’a dâvet edip ihsânlarda bulunmuştur. Yûsuf Bahri Efendi daha sonra Çorum’a gelip burada medrese eğitimi vermiş, Çorum’da vefat etmiştir. Öğrencileri tarafından mezarının üzerine türbesi yaptırılmıştır.

Sıkıntılı insanlar Yusuf Bahri Efendiyi rüyalarında gördüklerinde sıkıntılarının kurtulduklarını ifade etmektedirler. Çocuğu olmayan bir kadının onu rüyasında gördükten sonra çocuğunun olduğu anlatılmaktadır.

Yöredeki insanlar sıkıntılarının kurtulmak için türbeyi ziyaret etmektedirler. Bebek sahibi olmak isteyenler ve çocukları haylaz olan insanlar tarafından da türbe ziyaret edilmektedir (K. 69, 70, 72, 75).

Fotoğraf 12. Yusuf Bahri Efendi Türbesi

3.3.13. Nesimi Keşlik Türbesi

Nesimi Dede Türbesi Alaca’nın Büyükkeşlik köyündeki mezarlık içerisinde bulunmaktadır. 1250-1330 tarihleri arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Halk anlatılarına göre Nesimi Dede’nin babası Şih Çoban Hacı Bektaş’tan icazet alıp Kara Donlu Can Baba ile beraber bu bölgeye gelmiş, burada verdikleri önemli hizmetlerden sonra her ikisi de katıldıkları bir savaşta Tunceli Malazgirt’te şehit olmuşlardır. Bugün 600 yıllık olduğu söylenen ve Nesimi Dede’nin adına faaliyet gösteren ocak onun sülalesinden geldiklerini söyleyen bir aile tarafından yönetilmektedir. Ocakzade olan

eve özellikle hafta sonları gelen hastalar bir gece burada yatarlar. Hastalar rüyalarında Şih Çoban'ın ve Nesimi Dede'nin yanlarına gelerek sırtlarını sıvazladığını iddia ederler. Felçli hastalar Şih Çoban'dan kaldığı söylenen ayakkabıyla sığılanırlar. Bu uygulama sonucunda hastaların hastalıktan kurtulacaklarına inanılmaktadır. Ayakkabı dışında Şih Çoban'dan kalan diğer eşyalar ekmek torbası, iki tane evliya denilen ve cemlerde kullanılan tarik bulunmaktadır. Tarik kurbandsız dışarı çıkarılmamaktadır. Kurban kesildiği takdirde cemlerde gösterilebilmektedir (Durdu, s.188).

Çorum merkez Karabayır köyünden bir halk ozanı olan Hasan Mumucu tarafından şifa bulmak amacıyla türbe ziyaret edilmiş ve ziyaret sırasında Hasan Mumucu tarafından bir şiir yazılmıştır. Hasan Mumucu'nun yazdığı şiir türbede asılı bulunmaktadır (K. 29, 38, 39).

Bektaşî Velinin kösesin aldı
Alaca ilçesine er olup geldi
Keşlik köyünde mekânı oldu
Keremeti belli Nesimi Sultan

Türbenin üstünde ahlat bitmiş
Ahlatın gölgesi türbeyi tutmuş
Nesimi Dede de oraya yatmış
Keremeti belli Nesimi Sultan

Hastaları sürünerek geliyor
Nesimi Dede'den şifa buluyor
Hanesinde bir gün yatıp kalıyor
Keremeti belli Nesimi Sultan

Oğunmak için pabucu vardır

Onların aslı evvelden nurdur
İtikatsız talip gözleri kördür
Kerameti belli Nesimi Sultan
Alaca'yı geçtim türbeye vardım
Nesimi Sultan'a yüzümü sürdüm
O pirin türbesini ilk defa gördüm
Kerameti belli Nesimi Sultan

Bütün felçliler oraya gider
Nesimi Sultan'ı ziyaret eder
Derdi için bir kurban adar
Kerameti belli Nesimi Sultan

Evliyalar Horasan'dan geldiler
Kırşehir'de mekân tutup kaldılar
Görev için Pir'den hizmet aldılar
Kerameti belli Nesimi Sultan

Örenleri burcu burcu kokuyor
Efelekler tam dizime çıkıyor
Gelen hastalara giden bakıyor
Kerameti belli Nesimi Sultan

Hasan hasta oldu bunu yazıyor

Arabayla Alaca'yı geziyor

Bu hastalık beni fazla üzüyor

Kerameti belli Nesimi Sultan

3.3.14. Miyane Sultan

Miyane Sultan köyünün içinden geçip yaklaşık iki kilometre kadar köyün aşağısına doğru yürüdüğünde türbeyle karşılaşmaktadır.

Kaynak kişinin anlatısına göre, Miyane Sultan köyün üst kısmında mezarları bulunan babası ve çocuklarıyla buluşmak için elinde fenerle geceleri onların yanına ziyarete gitmektedir. Başka bir anlatıda da Miyane Sultan Ermeniler'le savaşmış ama bir türlü galip gelememiştir. Miyane Sultan beddua etmiş ve Ermenilerin bulunduğu dağ çökmüştür. Ermeniler yerle bir olmuştur. Her perşembe hala o dağdan bir kaya yuvarlandığına inanılmaktadır. Miyane Sultan'da bulunan ağaçlar kesilmemektedir, kesildiği takdirde Miyane Sultan'ın kendilerine zarar vereceğine inanılmaktadır.

Türbe ziyaretine çevre illerden ve köylerden gelenler olmaktadır. Çocuğu olmayanlar, felç olanlar, istekleri olanlar türbeye gelip dua etmektedirler. Çocuğu olmayanlar bebeklerini türbeye satmaktadırlar, çocukları olduğunda da türbeye gelip adak kesmektedirler. Türbenin dışında bulunan ağaca bez bağlamaktadırlar. Türbede bulunan tokmakla sıvazlanmaktadır. Tokmaklama işlemini ağrı olan bölgeye yapmakta bu işlemden sonra ağrıların geçeceğine inanılmaktadır (K. 41, 45, 69).

Fotoğraf 13. Miyane Sultan Türbesi

3.3.15. Balım Sultan

Balım Sultan türbesi hakkında tarihi bir kayıt bulunmamaktadır. Türbeye çocuğu olmayanlar ve felçliler gitmektedir. Türbeye ziyarete gelenler tarafından adak adanmakta, gelenlerin dilekleri kabul olduğunda kurban kesilmektedir. Türbeyi ziyarete gelenler mezarın kenarındaki bir oyuktan ellerini içeri sokmakta ve ne gelirse yemektirler. Bu uygulamayla dileklerin gerçekleşeceğine inanılmaktadır (K. 38, 39, 45).

Fotoğraf 14. Balım Sultan Türbesi

3.3.16. Modana Türbesi

Tarihi bir kaydı bulunmamaktadır. Türbe Alaca'nın Karkın köyünde yüksek bir tepenin üzerinde bulunmaktadır. Modana hiç evlenmemiş. Yüzünde gül denilen bir lekesi bulunmaktaymış. Felç olanlar, baş ağrısı olanlar, bacağına yel girenler, istekleri olanlar tarafından ziyaret edilmektedir.

Türbenin bahçesinde bulunan ağaçlara bez bağlanarak dilek tutulmaktadır. Türbenin etrafında mum yakılmaktadır. Türbenin içerisinde bir tabakta taş bulunmakta, bu taşlar dilek sahipleri tarafından yere dökülüp sayılmaktadır. Çift gelirse dileklerinin kabul olacağına inanılmaktadır (K. 35, 36, 37).

Fotoğraf 15. Modana Türbesi

3.3.17. Hüseyin Gazi Türbesi

Hüseyin Gazi Türbesi Alaca'ya 3 km uzaklıkta olup 13. yy da Büyük Selçuklular zamanında yapılmıştır. Uzun süre manastır olarak kullanılan yapının ön tarafında bulunan kitabenin üzerinde “*Pilav Hozzade Ali Said Baba'nın Vakfiyesidir.*” yazmaktadır. Yapının Selçuklular zamanında bilinen ismi “*Sulu Manastır*” olup söylenceye göre Manastırda Şammaspir isimli bir rahip görevli olarak bulunmaktadır. Şammaspir burada görevine devam ederken, Hüseyin Gazi de Anadolu'nun çeşitli yörelerinde İslam'ı yaymak için mücadele etmektedir. Hüseyin Gazi mücadeleden artan zamanlarında Şammaspir'le görüşüp fikir alışverişinde bulunmakta ve dostluğunu iletmektedir. Hüseyin Gazi, düşmanlarıyla Ankara civarındaki bir harpte şehit düşmektedir. Atının gemini sıkıca tutan kolu, at üzerinde kalmaktadır. Düşmandan kaçan at, sırtında Hüseyin Gazi'yi taşıdığını zannederek, Şammaspir'in yanına kadar gelmektedir. At üzerindeki kolun düştüğü yere Şammaspir tarafından kol

defnedilmektedir (Hüseyniabad 2002:271). Bazı söylenceye göre de kolun atın ağzında geldiğine inanılmaktadır.

Türbe de gelinlik, giysiler ve eşarplar bulunmaktadır. Gelinlik kısımetlerinin açılması amacıyla ziyaretçiler tarafından giyilmektedir. Elbise ve eşarplar ziyaretçiler tarafından adak olarak bırakılmaktadır. Türbenin içerisinde mum yakılmaktadır. Bu uygulamanın amacı isteklerinin bir an evvel gerçekleştirilmesidir. Yatırın mezar taşının baş kısmına dilek tutularak taş yapıştırılmaktadır. Taşlar tutarsa dileklerinin kabul olacağına inanılmaktadır (K. 39, 40, 44, 56).

“Serdarlar serdarı gerçekler eri

Hüseyin ovada Hüseyin Gazi

Seven gönüllerin muhibi yâri

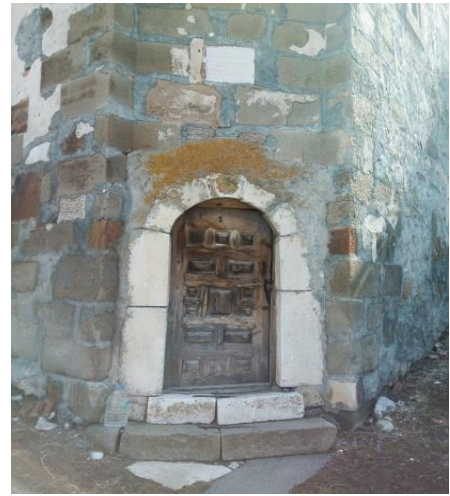
Hüseyin ovada Hüseyin Gazi

Özümün nuru da kalbimin durağı

Aşkar atı bend eylemiş ırağı

Ozan Barışcan’ım o pirden bağı

Almışım ismimi Hüseyin Gazi” (Durdu, 2014:190).

Fotoğraf 16. Hüseyin Gazi Türbesi

3.3.18. Teslim Abdal Türbesi

Türbe Teslim Abdal köyünde bulunmaktadır. Herhangi bir konuda dileği olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Mum yakılıp adak adanmaktadır. Dilekleri gerçekleşenler tarafından türbe tekrar ziyaret edilip kurban kesilerek fakirlere dağıtılmaktadır (K. 44, 45, 56).

3.3.19. Hasan Fakih Türbesi

Türbe Obruk köyünün girişinde bulunmaktadır. Hacı Bektaş-ı Veli'nin görevlendirdiği müritlerden biri olduğuna inanılmaktadır. Bir anlatıya göre, uzun yıllar çocuğu olmayan bir kadın bir gece rüyasında Hasan Fakih'in türbesini görmektedir. Kadın türbeye gelip adak adamakta ve birkaç yıl sonra çocuk sahibi olmaktadır.

Çocuk sahibi olmak isteyenler tarafından türbe ziyaret edilmektedir.

Nazar değdiği düşünölen kişiler türbeye götürölmektedir. Türbenin içerisinde bulunan tespihler kişinin boynuna takılıp üç kez çevrilmektedir. Böylece nazarın etkisinin geçeceğine inanılmaktadır.

Türbede bulunan ağaçtan yontulan kısım vücutta ağrı olan yere sürölmekte böylece ağrının geçeceğine inanılmaktadır. Bu işlem sırasında “*Ya Allah ya Muhammed ya Ali.*” denilmektedir ve bu uygulama üç kez yapılmaktadır.

Yöre halkı tarafından türbeye yiyecek bırakılmaktadır. Bu işlem ürünlerin verimli, bereketli olmasına inanıldığı için yapılmaktadır. Aynı zaman da o yiyecekleri Hasan Fakih’in yiyeceğine inanılmaktadır (K. 34, 55, 65, 67).

3.3.20. Erzurum Dede Türbesi

Erzurum Dede Türbesi Çorum merkezde bulunmaktadır. Türbenin içindeki yatır yaklaşık 13-14 metre uzunluğundadır. Bu kadar uzun olmasıyla ilgili çeşitli söylentiler bulunmaktadır, kimisi Erzurum Dede’nin arkadaşlarıyla birlikte gömüldüğü için mezarın bu kadar uzun olduğunu kimisi de eski insanların çok uzun boylu olduğunu söylemektedirler.

Erzurum Dede’nin Horasan’dan, İstanbul’u fethetmek amacıyla İslam ordularıyla gelen bir komutan olduğu söylenmektedir. Eskiden Çorum’da bulunan Ermenilere karşı savaşarak şehit olduğu düşünölmektedir. Başka bir anlatıya göre Erzurum Dede bir ulemadır ve Çorum’da uzun yıllar görev yapmıştır. Öğrencilerine şu an türbesinin bulunduğu yere mezarının yapılmasını vasiyet etmiştir. Erzurum Dede’nin yıllarca halka şifa dağıttığına inanılmaktadır.

Kaynak kişinin aktardığına göre, bir gün adamın biri rüyasında Erzurum Dede’yi görür. Erzurum Dede adama yakında buraya bir selin geleceğini aslında ona bir şey olmayacağını ama yine de mezarının biraz daha yükseğe kaldırılmasını söyler. Bu rüya üzerine mezar biraz daha yükseğe kaldırılır. Birkaç gün sonra büyük bir sel gelir fakat sular ikiye ayrılarak türbeye hiçbir zarar vermez (K. 56, 58, 66, 72).

Türbenin içinde bir köşede kabın içerisinde süt bulunmaktadır. Süt ziyarete gelen kişiler tarafından kaba koyulmaktadır. Türbede bir gece bekletilmektedir. Gece türbeye yılanın geldiğine ve o süttten içtiğine inanılmaktadır. Şifa aramak için gelenler

tarafından süt vücutlarında yara varsa yaralarına sürülmektedir. Yarası ya da hastalığı olan kişiler tarafından türbedeki toprak yaralı bölgeye sürülmekte, şifa bulmak için toprağı yiyenlerde bulunmaktadır. Türbenin dışında bir çeşme bulunmaktadır. Ziyarete gelen kişiler tarafından çeşmenin üzerindeki taşa mum yakılmakta, oradaki küçük taşlardan alınıp daha önceki eriyen muhlara sürüp dilek tutulmaktadır. Eğer taş duvara yapışırsa dileklerinin kabul olacağına inanılmaktadır. Ziyaretçiler tarafından dileklerinin kabul olması için adak adanmaktadır. Dilekleri kabul olanlar tarafından türbeye gelinip kurban kesilmekte, kesilen kurban ihtiyacı olan insanlara dağıtılmaktadır (K. 56, 27, 36, 72).

Fotoğraf 17. Erzurum Dede Türbesi

3.3.21. İsa Halife Türbesi

Türbe Çöplü mahallesinde İsa Halife Cami'nin içerisinde yer almaktadır. İsa Halife'nin nereden geldiği konusunda kesin bir kayıt bulunmamaktadır.

“Kömür yanığı” denilen hastalıktan şifa bulmak isteyenler tarafından türbe ziyaret edilmektedir (K. 69, 70, 71).

Fotoğraf 18. İsa Halife Türbesi

3.3.22. Lenduha Sultan ve Yetik Dede Türbesi

Türbe il merkezinde Kunduzhan Mahallesi’nde bulunmaktadır. Anlatılara göre, Lenduha Sultan sahabe olduğuna, Yetik Dede’nin ise onun ibrikçisi olduğuna inanılmaktadır. Lenduha sultan yolda giderken bir kadının ağladığını görmektedir, kadının haline üzülüp neden ağladığını sormaktadır. Kadın çocuğunun ağzından sürekli kan geldiğini anlatmaktadır. Bunun üzerine Lenduha Sultan yerden bir taş alıp avucunda tuttuktan sonra kadına uzatıp çocuğunun yüzüne sürmesini söylemektedir. Kadın Lenduha Sultan’ın değini yaptıktan sonra çocuğu iyileşmektedir.

Türbe burnu kanayan kişiler tarafından ziyaret edilmektedir. Hastanın burnundan gelen kan mezarın yanındaki taşlara damlatılıp dua edilmektedir. Hasta kişinin elbisesi kabrin üzerine serilip beklenmektedir. Eğer elbiseler düz durursa hastanın iyileşeceğine elbiseler buruşursa hastanın iyileşmeyeceğine inanılmaktadır.

Terleme hastalığı olan kişiler tarafından Yetik Dede’nin kabri ziyaret edilmektedir. Kabrin yakınındaki sudan su çekilip bu suyla banyo yapılmaktadır. Böylece hastalığın geçeceğine inanılmaktadır.

Hastalıklarından kurtulanlar ya da dilekleri kabul olan kişiler tarafından kurban kesilip fakirlere dağıtılmaktadır (K. 34, 39, 44, 45).

Fotoğraf 19. Lenduha Sultan ve Yetik Dede Türbesi

3.3.23. Kan Dede Türbesi

Türbe il merkezinde Yavruturna Mahallesi'nde yer almaktadır. Kan Dede'nin türbesi yol yapım çalışmaları için belediye ekiplerince yıkılmak istenmektedir ancak Dede'nin buna izin vermediği ve iş makinelerinin zarar gördüğü anlatılmaktadır.

Türbe burnu kanayan kişiler tarafından ziyaret edilmektedir. İyileşenler tarafından kurban kesilip dağıtılmaktadır (K. 53, 54, 56).

Fotoğraf 20. Kan Dede Türbesi

3.3.24. Kerebi Gazi Türbesi

Çorum'un Hıdırlık mevkinde bulunan küçük bir tepe üzerinde Kerebi Gazi türbesi bulunmaktadır. Pehlivan, şair ve hatip olarak tanınmaktadır. Hz. Peygamberimizin (sav) huzurunda Hz. Ali'nin de bulunduğu bir ortamda Müslümanlığı kabul etmektedir. Kadisiye Savaşında İranlılara karşı gösterdiği büyük mücadelesi İslam Tarihlerinde ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Hicretin 40. yılında İstanbul'un fethi için İslam ordusu ile birlikte Çorum civarına geldiklerinde şehit olduğuna inanılmaktadır. Yiğitliği ve kahramanlığı onun halk arasında efsane olmasına yol

açmaktadır. Yiğitliği ve askerliğinden dolayı Hz. Ömer Kereb-i Gazi'den "Bin kişiye bedel asker Amr. B.Ma'dikerib." diye bahsetmektedir.

Kereb-i Gazi Çorum'da en çok ziyaret edilen yerlerdendir. Çorum halkı tarafından gelin alma ve sünnet törenlerinde buranın ziyaret edilmesi bir gelenektir. Ayrıca bu mekânın çevresinde bulunan yeşil alanda hıdrellez şenlikleri yapılmaktadır.

Kaynak kişinin anlatısına göre, içlerinde Kereb-i Gazi'nin de bulunduğu birkaç sahabe İstanbul'un fethine giderken Çorum'dan geçmektedirler. Çorum' un Fitne Bağları denilen yerde Rumlarla çarpışarak Hıdırlık mevkiye ulaşmaktadırlar. Hıdırlık'ta Kerb-i Gazi'nin başı kesilir ve Kerb-i Gazi şehit olur. Kelleşi koltuğunun altında yürüyerek gelip türbesinin olduğu yere düşmektedir. Düştüğü yere de türbesi yaptırılmaktadır (K. 5, 27, 29, 59, 60).

Kereb-i Gazi ile ilgili halk arasında bir ilahi söylenmektedir:

Billahi ölü değil bunlar diridir
Resulullah Mastafa'nın bahir ruhudur
Bu günde kalanlara imdatçılardır

Ol Süheyb-i Rumi Übeyd-i Gazi
Şehitler şahbazı Kereb-i Gazi

Bunlar din yolunda kılıç çaldılar
Ahd-i ikrar üstüne canlar verdiler
Kelleler koltukta vatan buldular.

Ol Süheyb-i Rumi Übeyd-i Gazi
Şehitler şahbazı Kereb-i Gazi

Aladır makamı yerleri cennet
Eda edelim dostlar farz ile sünnet
Biz günahkâr kuluz Hüda'ya minnet
Münkirler inkârdır yüzünde perde
Öğünde doymazdı yerdi bir deve
Resulullah sığadı geldi imana
Allah'ın aslanı Ali ile cevlan eyledi de girdi meydana
Allah'ın aslanı Ali darbına durud
Hakkın kelamını o vakit bildi
Cevlan eylediler kestiler başını
Ab-ı hayat oldu gözünün yaşı
Üçler, yediler, kırklar oldu yoldaşı

Ol Süheyb-i Rûmi Übeyd-i Gazi
Şehitler şahbazı Kereb-i Gazi

Fotoğraf 21. Kerebi Gazi Türbesi

3.3.25. Suheyb-i Rumi Türbesi

Suheyb-i Rumi'nin Hz. Muhammed'in sahabelerinden biri olduğuna inanılmaktadır. İstanbul'un fethi için gelen grupta yer aldığı ve dönerken Çorum'da şehit edilip Hıdırlık mevkiindeki kabre defnedildiği bilinmektedir. Bedir savaşına katılanlar arasında olduğu belirtilmektedir. Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman halife seçilinceye kadar geçen sürede Müslümanlara imamet ettiği, Hz. Ömer'in yakın ve samimi dostu olduğu rivayetler arasında yer almaktadır. İslam için bütün mal varlığından vazgeçmesi Peygamberimiz tarafından takdirle karşılandığı bilinmektedir.

İnsanlar dualarının daha çabuk kabul olması için türbeyi ziyaret etmektedirler. Ziyaret sırasında iki rekât namaz kılınmaktadır. Evlenme, sünnet ve hıdrellez gibi özel günlerde de türbe ziyaret edilmektedir (K. 5, 9, 59, 70, 71).

3.3.26. Şeyh Yavsi Türbesi

Şehy Yavsi Sultan 2. Beyazıt döneminde İskilip'te yaşamaktadır, medrese hocalığı yapmaktadır. Asıl adı Şeyh Muhyiddin Bin Muhammed El İskilibi'dir. Doğum yeri İskilip olup doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda 1515, bazı kaynaklarda ise 1524 olarak karşımıza çıkmaktadır. Şeyh Yavsi 30 Aralık 1490 tarihinde İskilip te doğan ve Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahip olan Ebu Suud Efendi'nin babası, Ali Kuşçu'nun da damadı olmaktadır. Ebussuud Efendi 21 yıl

Kanuni Sultan Süleyman'a 7 yıl da Yavuz Sultan Selim' e Şeyhülislamlık yaparak tarihe en uzun süre devlet adamlığı ve en çok fetva yayınlayan Şeyhülislam olarak geçmektedir.

Anlatıya göre, Şeyh Yavsi Türbesi yol çalışmaları sebebiyle kaldırılmak istenmiştir. Ancak türbeye kazma vuran kişiler felç olmuştur, iş makineleri kırılmıştır. Dönemin kaymakamı bu duruma inanmamış ve durumu hurafe olarak yorumlamıştır. İşçilerden birisi inanmıyorsa kazmayı kendisinin vurmasını söylemiştir. Kazmayı vuran kaymakam felç olmuştur. Bu durumdan pişmanlık duyan kaymakam türbede kurban kesip dua ettikten sonra sağlığına kavuşmuştur. Bu nedenle türbe bulunduğu yerden oynatılmamaktadır. Bu olaya Şeyh Yavsi'nin kerameti olarak inanılmaktadır.

Şeyh Yavsi'nin Türbesinde kırk gün dua edildiğinde kabul olduğuna inanılmaktadır. Duaları kabul olanlar tarafından kurban kesilip fakirlere dağıtılmaktadır (K. 60, 61, 66).

3.3.27. Sarılık Dede Türbesi

Sarılık Dede'nin Çorum'da türbesi bulunan Erzurum Dede'nin arkadaşı olduğu söylenilmektedir. Sarılık Dede'nin hastalıklara şifa olmak için Sarılık köyünde kalmak istediği anlatılmaktadır.

Sarılık hastalığına iyi geldiğine inanıldığı için ziyaret edilmektedir. Sarılık Dede'nin türbesinin bahçesinde bir kuyu bulunmaktadır, bu kuyudan alınan suyla türbeden alınan çamurun sarılık hastalığına şifa verdiğiğine inanılmaktadır. Suyu içip iyileştiğini söyleyenler de bulunmaktadır.

Kaynak kişinin anlatisına göre, bir padişah kızının, sarılık hastalığına yakalandığı, hekim ilaçlarının fayda vermediği sırada, köyün kaynak suyundan içtiğinde iyileştiğine inanılmaktadır. Köyün ismi bu anlatıma dayanmaktadır (K. 34, 35,36, 39).

3.3.28. Karadonlu Can Baba

Karadonlu Can Baba'nın 1200-1300 yılları arasında yaşadığı düşünülmektedir. Halk arasında Hacı Bektaş Veli'nin halifesi olarak bilinmektedir.

Vilayetname'de yazanlara göre Karadonlu Can Baba kendi isteğiyle Hünkâr tarafından görevlendirilerek kâfirleri Müslüman yapmak için Tatar Han'a karşı görevlendirilmektedir. Karadonlu Can Baba giyinip kuşanıp askerlerini de yanına alarak

kâfirleri karşılamaktadır. Can Baba Kavus Han'ın yanına gitmekte, ona sünnet olup Müslüman olmasını söylemektedir. Bunun üzerine Kavus Han keşişi çağırır aynı sözleri Can Baba keşişe de tekrar eder. Keşiş Kavus Han'a Can Baba'yı sınamak istediğini kazanırsa onun dinine geçebileceklerini söylemektedir. Kavus Han da Can Baba da bu teklifi kabul etmektedir. Büyük bir kazan getirilip ağzına kadar suyla doldurulmaktadır. Can Baba'dan kazana girmesi istenmektedir. Üç gün kendisine bir şey olmazsa onun dinine geçmek istediklerini söylemektedir. Can Baba kazana girmekte, kazanın kapağı kapatılıp üç gün boyunca kaynatılmaktadır. Hünkâr maneviyatıyla Can Baba'nın suyunu ılıklaştırmaktadır.

Karadonlu Can Baba üç gün üç gece kaynatılmaktadır, dördüncü gün kapak açıldığında can Baba'ya hiçbir şey olmadığı görülmektedir. Fakat Kavus Han verdiği sözü tutmamaktadır.

Keşiş bu kez de bir yazıya (düz araziye) odun yığılmasını, Karadonlu Can Baba'nın ateşe verilen odun yığınları içine girmesini, bu ateşin içinden de sağ sağlim çıkarsa Müslüman olacaklarını söylemektedir. Karadonlu Can Baba bu teklifi de kabul etmektedir. Fakat kendisine haksızlık yapıldığını, bu kez keşişin de kendisiyle sınanmasını istemektedir. Keşiş yanacağını bile bile Can Baba'nın elini tutarak ateşin içine doğru yürümektedir.

Vilayetnameye göre sınav bununla da bitmemektedir. Kavus Han'ın hatunu bu defa da Karadonlu Can Baba'ya hazırlamış olduğu zehirden içmesini söylemektedir. Can Baba hazırlanmış olan zehiri de içmektedir. Vilayetnameye göre Allah'ın izni ve Erenlerin himmetiyle Can Baba'ya bir şey olmamaktadır.

Bunun üzerine Kavus Han ve ordusu Kelime-i Şahadet getirip Müslüman olmaktadır. Karadonlu Can Babanın tavassutu, Hünkâr Hacı Bektaş Velinin isteğiyle Konya Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat bunları Sivas, Kayseri, Ankara ve Çorum'a yerleştirmektedir.” (<http://turbelerimiz.blogspot.com.tr/2016/02/karadonlu-can-baba-turbesi.html>, 28 Ocak 2017 tarihinde erişildi.).

Karadonlu Can Baba Türbesi çocuğu olmayanlar, çocuğu ölenler, altını ıslatan çocuğu olanlar, kekeme ya da geç konuşan çocuğu olanlar tarafından şifa bulmak amacıyla ziyaret edilmektedir (K. 56, 57, 59, 39).

Karadonlu Can Baba için yazılmış deyişler:

Karadonlu Can Baba'nin nuruna
Akıl ermez Evliya'nın sırrına
Muhammed Dede'nin bendelerine
Şu serimi kurban vermek muradım.

Gel ey Can diyerek düştüm yollara
Yurdumun öncüsü Er Karadonlu.
Erzincan önünde "Destur!" diyerek,
Moğol'u bend eden Pir Karadonlu.

Yurdumun bağına kazmayı vuran,
Tatar beyleri ile hep dostluk kuran,
Karadonlu yurdu bu Karaören,
Gönüllerde gözde fer Karadonlu.
Çorum'lu Sefil Ahmet.

Sivas Divrik, Ömerli'de görünen,
Karadona, ak gönüle bürünen,
Bektaş Veli, Kızıl Deli pirinen,
Urum'a uzanan er Karadonlu.

Bir hazine, sevgi dolu, sır dolu.
Elbette yücelir yurt Anadolu.
İsmail tanıdın hem sağı-solu.
Gönüller Sultanı yar Karadonlu.

İsmail Pamuk

Fotoğraf 22. Karadonlu Can Baba Türbesi

3.3.29. Arap Dede Türbesi

Çorum Kalesi'nin bitişiğindeki bir evde yatmaktadır. Halk arasında Esved-i Yemenî olarak da bilinmektedir. Türbe hacca gidecekler tarafından selametle dönmek amacıyla ziyaret edilmektedir. Göz ağrısı için gelenlerin şifa buldukları anlatılmaktadır. Arap Dede'nin Şeyh Nusret'in halifelerinden olduğu söylenilmektedir. Şeyh Nusret'in renkli taşları atıp, tarikatındakilere de taşları buldukları yerde halifelik yapmalarını söylediği bilinmektedir. Arap Dede uzun süren yolculuktan sonra Şeyhi'nin attığı taşı Çorum'da bulmaktadır. Burada hizmetlerinin üzerine çok sevilmektedir, vefatının ardından halk tarafından türbesi yaptırılmaktadır (K. 18, 20, 22, 26, 39).

3.3.30. Safar Dede Türbesi

Türbe Yavruturna Mahallesi'nde yer almaktadır. Karnı şişen hastalar ve bebeği olmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Türbeden alınan bir avuç toprak suyla karıştırılarak içilmektedir. Bu işlem sırasında İhlas ve Fatiha sureleri okunmaktadır. Dileği olan kişiler tarafından türbenin etrafında mum yakılıp adak adanmaktadır. Hastalığı geçen ya da dileği kabul olan kişiler tarafından kurban kesilip fakirlere dağıtılmaktadır (K. 25, 35, 39).

Fotoğraf 23. Safar Dede

3.3.31. Garip Dede Türbesi (Sabır Tekke)

Garip Dede Türbesinin diğer adı Sabır Tekke'dir. Kaynak kişinin anlatısına göre, Garip Dede yaşlı bir kadının rüyasına girerek türbenin korunması durumunda mahalle sakinlerini koruyacağını onlara yardım edeceğini söylemektedir.

Ağrısı sızısı olanlar, karnı şişenler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaret sırasında mum yakılmakta, tavuk kesilmektedir (K. 19, 25, 74, 75).

Fotoğraf 24. Garip Dede Türbesi (Sabır Tekke).

3.3.32. Bun Dede Türbesi

Türbe il merkezinde çarşı içerisinde bulunmaktadır. Bun Dede'nin adı aslında "*Gül Dede*"ymiş ama zamanla insanlar tarafından değiştirilmiştir. Türbe iki katlı olup Bun Dede'nin kabri alt kısmında yer almaktadır. Kadiri tarikatının bir halifesi olduğuna, Çorum'a Şeyhi tarafından gönderildiğine inanılmaktadır. Hayatı boyunca çok sıkıntı çektiği için bunalımda olanlara yardım ettiğine inanılmaktadır. Türbesi ruhi anlamda sıkıntı çekenler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaret sırasında mum yakılmaktadır (K. 24, 74, 75).

Fotoğraf 25. Bun Dede Türbesi

3.3.33. Demirşeyh Türbesi

Sungurlu ilçesinde bulunmaktadır. Türbenin yapım tarihiyle ilgili kesin bir bilgi bulunmamasına rağmen, yöre halkı tarafından Anadolu'nun fethinden sonra yapıldığına inanılmaktadır. Türbe içerisinde sade bir mezar Türbenin üzerinde de bir göktaş ve demir bulunmaktadır. Demirşeyh isminin de buradan geldiği sanılmaktadır.

Bir anlatıya göre, Türbede bulunan demir yöredeki demirci esnafı tarafından işlenmek üzere alınmaktadır fakat sabah kalktıklarında demiri türbede bulmaktadırlar.

Demirciler tarafından üç kez demir getirilip işlenmek istenilmektedir. Üçünde de demir tekrar türbede bulunmaktadır. Bunun üzerine burada bir keramet olduğu düşünülüp demir bir daha yerinden oynatılmamaktadır.

Başka bir anlatıda da sütü olmayan bir koyunun bu göktaşının üzerine yatıp kalktıktan sonra sütü olduğuna inanılmaktadır.

Çocuğu olmayanlar ve çocuğu konuşamayanlar tarafından türbe ziyaret edilmektedir. Dua edilerek türbenin etrafı yedi kez dolaşmaktadır (K. 26, 39, 70).

3.3.34. Arif Dede Türbesi

Sungurlu ilçesinin Çavuş köyünde bulunmaktadır. Kaynak kişi Arif Dede Türbesi ile ilgili şöyle bir olay anlatmaktadır:

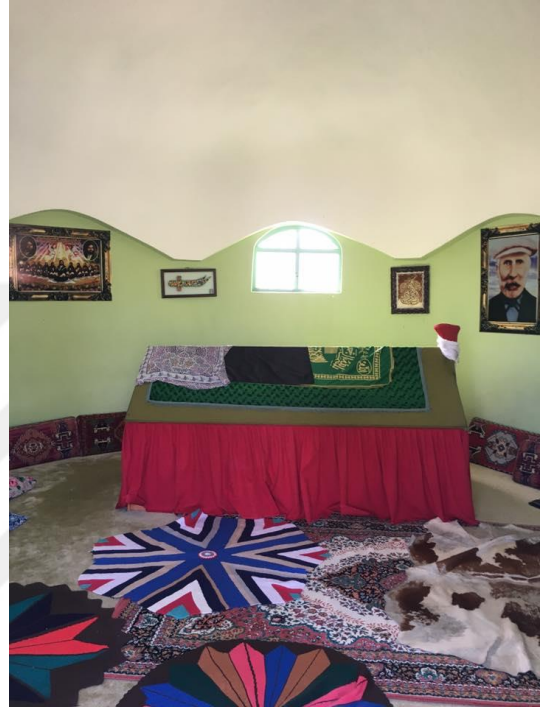
“İlk iki bebeğimi dokuz haftalıkken kaybettim. Benim çocuğum olmayacak diye düşünmeye başlamıştım. Beni on dört sene evvel bu türbede kesilecek bir kurban törenine çağırdılar. Oradaki yaşlılar çocuğumun olması konusunda sorun yaşadığımı biliyorlardı. Bir tanesi benim elime bir kazık tutuşturdu. “*Bunu götür bahçede bir yere çak. Çakarken de bir dilek tut.*” dedi. Kazık dediği şey bir odun parçasıydı. Ben bu tür şeylere inanmazdım ama teyzeyi kıramadım ve dediğini yaptım. Teyze “*Çaktın mı?*” diye sordu. Çaktığımı öğrenince “*Şimdi türbeye çık ve mum yak, çıkarken dileğini dile, duanı et, mum yanarsa dileğin kabul olur.*” dedi. Gittim ve dediklerini yaptım. Üzerinde durmadım.

Aşağıya indim, teyze beni yine yakaladı. “*Mum yandı mı?*” diye sordu. Yandığını söyledim. “*Kızım, bu inançtır. Arif Dede bir elçidir. Nasip edecek bizi yaradandır.*” dedi.

Aradan bir iki ay geçti. Ben bir gece bir rüya gördüm:

Bir türbedeyim. Bir kadın var. Eşim yanımda. Herkes o kadına yaklaşılmaya çalışıyor. Uzun boylu, iri yarı bir kadın. Bembeyaz bir yaşmak bağlamış. Anadolu’da tarlada çalışan teyzem. Ama nur yüzlü, tertemiz bir yüzü var. Hiç kimseyi yanına yaklaştırmıyor. Beni yanına çağırdı. Elini uzattı. “*Öp kızım. Rabbim gönlünün muradını verecek, ben sadece elçiyim.*” dedi. Başımı okşadı. O an uyandım. Yüreğim ağzımda, ezan okunduğunu duydum.

Kısa süre sonra hamile kaldığımı öğrendim günlerce kadın evliya aradım Çorum civarında bulamadım. Eşimin köyüne gittiğimizde türbeye gidince rüyamdaki kadının fotoğrafını gördüm türbede. İşte bu kadındı dedim. Arif Dede'nin kız kardeşiymiş rüyama giren kadın. Başka bir kurbanı gittiğimizde kurban kesip yemek yapıp oradaki insanlarla paylaştık.” (K. 71, 73, 75).

Fotoğraf 26. Arif Dede Türbesi

3.3.35. Ergülü Baba Türbesi

Ergülü Baba Türbesi Sungurlu ilçesinin Yörüklü köyünde bulunmaktadır. Ergülü Baba çobanlık yaparak geçimini sağlamaktadır.

Kaynak kişinin anlatısına göre, Ergülü Baba'nın bir tane ineği bulunmaktadır, bir gün hırsızlar gelip ineği çalıp yerler. Ergülü Baba sabah uyandığında sığırları çağırır. Ergülü Baba'nın sesine sığır toplanır. Hırsızların yediği bu inek de onların midelerinden çıkıp sürüye katılır.

Başka bir anlatıya göre, türbenin olduğu yeri sürekli sel basmaktadır. Köylü arasında para toplayıp türbeyi yukarı kaldırmaya kara vermektedirler. Ancak içlerinden biri bu duruma itiraz etmektedir. Kendini koruyamayan veliye biz neden masraf edelim,

demektedir. Ertesi gün baktıklarında türbe yanında bir dere oluştuğunu görmekteyler. O günden sonra türbeyi bir daha sel basmamaktadır.

Türbe çocuğu olmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Gelen kişiler ziyaretin ardından çocuk sahibi olurlarsa bebeğin adı Ergülü koyulmaktadır (K. 59, 69, 70).

Fotoğraf 27. Ergülü Baba Türbesi

3.3.36. Vahit Paşa Türbesi

Türbe Sungurlu ilçesinin Karakaya köyünde bir tepenin üzerinde bulunmaktadır. Türbenin etrafında çeşme ve dilek ağacı bulunmaktadır.

Vahit Paşa'nın soyu Hz. Ali ve Hacı Bektaş-ı Veli'ye dayanmaktadır. Bir anlatıya göre, Vahit Paşa'nın bir gün burnu kanamaktadır. Vahit Paşa bu kanı "Kadıncık Ana" diye bilinen kişiye vererek ayak basmayan bir yere dökmesini istemektedir. Kadıncık Ana ayak basmayan bir yer olmayacağını düşünerek bu kanı içmektedir. Bunun üzerine hamile kalmaktadır.

Vahit Paşa'nın vücudunda herhangi bir çürüme olmadığı ve sivri bir şey batırıldığında kan geldiği anlatılmaktadır.

Türbe genellikle çocuğu olmayanlar ve dileği olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Yağmur duası yapılacağı zamanda türbe ziyaret edilmektedir (K. 19, 22, 58, 70).

3.3.37. Seydi Vakkas Türbesi

Türbe Kunduzhan mahallesinde bulunmaktadır. Seydi Vakkas'ın cennetle müjdelenen bir sahabe olduğu bilinmektedir. Peygamber Efendimizin abdest suyunu döktüğü anlatılmaktadır. Kaynak kişilerin anlatısına göre, Seydi Vakkas bir katili yakalamak için Çorum iline gelmekte, hastalanarak Çorum'da vefat etmektedir.

Türbe felçli hastalar tarafından ziyaret edilmektedir. Hastanın kıyafeti türbede bir gece bırakılmaktadır. Hasta kişi tarafından o kıyafetler tekrar giydiğinde hastanın iyileşeceğine inanılmaktadır. Türbenin başucunda bir kuyu bulunmakta, felçli hastalar buradaki suyu hasta olan yerlerine sürerek şifa istemektedirler. Dilekleri olanlar tarafından da ziyaret edilmektedir (K. 19, 22, 26, 34, 65).

Fotoğraf 28. Seydi Vakkas Türbesi

3.3.38. Uyuşuk Dede Türbesi

Eskiden türbenin kenarında armut ağacının bulunduğu, bu ağacın Uyuşuk Dede'nin kerameti olarak görüldüğü anlatılmaktadır. Armut ağacının meyvesi çok olduğunda gelenlerin dualarının çoğunun kabul olduğuna inanılmaktadır.

Türbe vücudunda uyuşukluk bulunanlar ve çocuğu konuşamayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Türbenin alt kısmındaki oyuktan toprak alınarak ağrıyan yerlere sürülmektedir. Konuşamayan çocukların da ağız çevresine sürülmektedir. Bu işlem İhlas ve Fatiha sureleri okunarak yapılmaktadır (K. 68, 70, 71).

Fotoğraf 29. Uyuşuk Dede Türbesi

3.3.39. Ecir Dede

Savaş zamanı öldüğü ve türbesinin olduğu yere defnedildiği söylenilmektedir. 89 yaşındaki İfakat Buğdaylı gece Ecir Dede'yi rüyasında gördüğünü, Ecir Dede'nin beyaz gelinlik içerisinde türbeye girdiğini anlatmaktadır.

Ecir Dede'nin bayan olduğu söylenilmektedir ama neden “Dede” denildiği bilinmemektedir.

Sabır isteyenler, stresli olanlar, sinirli kişiler, bebek isteyenler, hastalar ve burnu kanayanlar tarafından ziyaret edilmektedir.

Burnu kanayan kişiler tarafından bir kiremite kanları damlatılmakta, o kiremit türbenin çatısına atılmaktadır (K. 53, 55, 75).

Fotoğraf 30. Ecir Dede Türbesi

3.3.40. Evliyaullahtan Aziz Sultan

Kanaması olan kadınlar ve çocuğu olmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Türbenin etrafı yedi kez dolaşılmaktadır. Dolaşılırken Fatıha suresi okunmaktadır (K. 63, 65, 69, 72).

Fotoğraf 31. Evliyaullahtan Aziz Sultan

3.3.41. Nur Gazi Dede Türbesi (Kapaklı Dede)

Yaşadığı dönemde adaletiyle tanınmaktadır. İki kişinin arasında anlaşmazlık çıktığında sorunu çözmesi için Nur Gazi Dede'ye gelinmektedir. Türbenin yakınındaki bir evin içerisinde kuyu suyu bulunmaktadır. Bu suya Dede'nin suyu denilmektedir.

Konuşma güçlüğü çeken çocuklar türbeye getirilmektedir. Türbenin etrafında üç tur dua okutularak döndürülmektedir. Ardından kuyu suyundan içirilmektedir (K. 63, 64, 65, 72, 73).

Fotoğraf 32. Nur Gazi Dede

3.3.42. Şeyh Hasan Baba Türbesi

Türbe Kargı ilçesinde yer almaktadır. Şeyh Hasan Baba'nın Horasan'dan Ahmet Yesevi tarafından gönderildiğine inanılmaktadır. Şeyh Hasan Baba Hristiyan inançlarına bağlı olan Kargı halkını İslam inancına bağladığı anlatılmaktadır. Şeyh Hasan Baba öldükten sonra halk tekrar Hristiyan inancına dönmeye başlamaktadır, o sıralarda türbenin bulunduğu kapalı oda kendiliğinden yıkılmaktadır. Halk tarafından bu durum uyarı olarak kabul eder ve tekrar islama yönelmektedir.

Türbe insanlar tarafından ziyaret edilmektedir. (K. 66, 68, 69, 70).

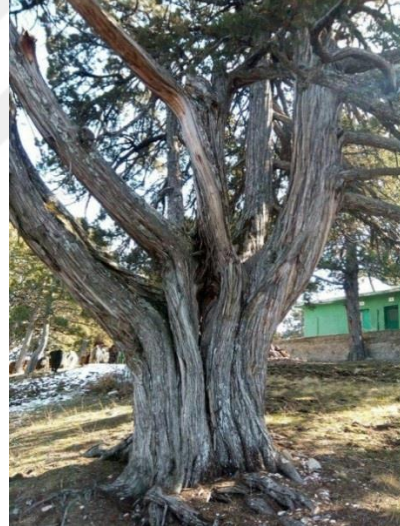
3.3.43. Hüssem Dede Türbesi

Türbe Dodurga ilçesinde bulunmaktadır. Hüssem Dede Dodurga'ya geldiğinde Dodurga'da su olmadığını görüp bunun üzerine köylülere Cuma namazından sonra toplanmalarını onlara su bulacağını söylemektedir. İçlerinden bazıları Hüssem Dede'ye inanmamaktadır. Hüssem Dede suyu bulup üzerini bir bezle örtmektedir. Aradan biraz zaman geçtikten sonra su olan yerde kurban kesmelerini söylemektedir. Fakat halk bunu yapmamaktadır. O günden sonra su sıkıntısı çekildiğine inanılmaktadır.

Türbe dileği olanlar ve çocuk sahibi olmak isteyenler tarafından ziyaret edilmektedir. İstekleri gerçekleşenler tarafından kurban kesilip dağıtılmaktadır (K. 66, 69, 73).

3.3.44. Ahmet Dede Türbesi

Ahmet Dede'nin 1481-1522 yılları arasında Laçın'de yalnız yaşadığı bilinmektedir. Osmancık'ta türbesi bulunan Koyun Baba'nın kardeşi olduğu söylenmektedir. Ahmet Dede halk tarafından keramet sahibi olarak tanınmaktadır. Türbede bir topuz bulunmaktadır. Bu topuzun bel ağrılarına iyi geldiğine inanılmaktadır. Türbeyi ziyaret edenler dua ederek türbenin etrafında dolaşmaktadırlar. Bel ağrısı çekenler ve çocuğu olmayanlar tarafından türbe ziyaret edilmektedir (K. 26, 39, 70, 75).

Fotoğraf 33. Ahmet Dede Türbesi

SONUÇ

Bu araştırmada, Çorum halkının yaşam biçimine tesir eden inançlar ve buna bağlı pratikler incelenmeye çalışıldı. Yapılan araştırmada Hititlerin inançları ve eski Türklerin inançları ile tespit edilen şimdiki inançlar arasında büyük benzerlikler görölmektedir.

Hititlerde yeşil renk kutsal kabul edilmektedir. Hititler yeşil rengini tapınaklarında kullanmaktadırlar. Türbe ziyareti yapıldığı zaman neredeyse bütün türbelerde yeşil rengin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Hatta türbeyi ziyarete gelen kişiler türbeye yeşil kumaş bırakmaktadırlar. Gelen diğer ziyaretçilerde bu kumaşlardan kesip ya türbe yakınındaki ağaca bağlamaktadırlar ya da uğur getirmesi için yanlarında taşımaktadırlar.

Çorum, tarihi zenginliği ile çeşitli devletlere, milletlere ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Bu sebeple inanç yönünden zengin bir yapıya sahiptir. Özellikle merkeze uzak olan köylerde eskiden yapılan uygulamaların halen devam ettiği görölmektedir.

Doğum, ad koyma, ölüm, kurban, adak, evlenme, yas gibi konulardaki inanç ve uygulamalar yüzlerce yılın geçmesine rağmen inanç ve pratiklerde eskiye bağlılık gözlemlenmektedir. Şehir merkezinde bazı uygulamalar terk edilmiş olsa da ilçelerde ve köylerde aynen devam eden uygulamalar bulunmaktadır. Bu durum halk kitlesinin sosyal ve sınıfsal durumu ile ilgilidir. Her sosyal sınıfın kendine has bir kültürü bulunmaktadır.

Törenlerdeki uygulamalarda eski Türk inançları ile İşlamî unsurların bir arada olduğu gözlemlenmektedir. İmam nikâhının kıyılması İşlamî unsurken nikâh sırasında “Yüzükle oynanmaz yoksa nikâhın bozulur ya da uğursuzluk getirir.” gibi bir inancın yer alması eski Türk inancının yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ölüm öncesi ve sonrası pratiklerde İşlamî kurallar esas alınmaktadır. Ölen kişi İşlamî unsurlara göre yıkanıp defnedilmektedir. Ancak bunu yanında bazı uygulamalar bulunmaktadır, bu uygulamalar eski Türklerdeki yuğ törenlerindeki uygulamalarla benzerlik göstermektedir.

Hastalıkların iyileştirilmesinde eskilerden öğrendikleri bitkisel karışımlarla tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Eski Türk kültüründeki otacılığı bize hatırlatmaktadır.

Halk hekimliği konusunda yöredeki ocak/ocaklı kişilerin inanç ve uygulamaları göz önüne alındığında eski “şaman”ların yerini ocak sahibi kişilerin aldığı görülmektedir.

Hastalıkların tedavisinde ocaklılara gidilmesi, yatır ve türbelerden yardım talep edilmesi, eski Türk inancının günümüzdeki yansımalarıdır. “*Atalar Kültü*”nde, atalardan yardım isteme inancı bulunmaktadır. Onların ruhlarını memnun ederek başlarına kötülük gelmesini önlemeye çalışmaktadırlar. Günümüzde bu durum türbeye gidilerek dua etme ve çeşitli ritüeller yaparak oradaki zatın aracılığıyla Allah’tan yardım istemeye dönüşmüştür. Burada hem İslami unsur hem de eski Türk inancı göze çarpmaktadır.

Sonuç olarak, halk tarafından uygulanan inançlar ve pratikler özünü kaybetmiştir. Halk “*Eskiler böyle yapardı, biz de böyle yapıyoruz.*” demektedir. Halk yaptığı uygulamayı neden yaptığının pek farkında değildir. Uygulama özünü kaybetmiş fakat şeklen yapılmaya devam etmektedir. Bazı uygulamalarda hem İslamiyet’in hem de İslamiyet’ten öncesi uygulamaların kaynaştığı görülmektedir.

KAYNAK ŞAHISLAR TABLOSU

No	Adı Soyadı	D. Tarihi	Doğum Yeri	Tahsili	Mesleği
1	Arzu TÜRK	1948	Karaağaç köyü	İlkokul	Ev Hanımı
2	Emine ERGÜN	1948	Karaağaç köyü	İlkokul	Ev Hanımı
3	Perihan SEYİS	1933	Gürcü köyü	-	Ev Hanımı
4	Lale KÖYLÜ	1977	Sungurlu	Orta Okul	Ev Hanımı
5	Gülşen YILDIRIM	1979	Çorum	Üniversite	Öğretmen
6	Mehmet ESMER	1940	Göcenovacığı köyü	İlkokul	Çiftçi
7	Lütfiye ESMER	1940	Göcenovacığı köyü	-	Ev Hanımı
8	Sultan CEYLAN	1959	Küçükgülücek köyü	İlkokul	Ev Hanım
9	Derya KARAMANLI	1984	Gürcü köyü	Üniversite	Öğretmen
10	Perihan TERYAKİOĞLU	1962	Pınarçay köyü	İlkokul	Ev Hanımı
11	Fatma TERYAKİOĞLU	1952	Küçükgülücek köyü	-	Ev Hanımı
12	İbrahim ŞAHİN	1953	Alaca	Üniversite	Öğretmen
13	Zeliha YILMAZ	1953	Çorum	Üniversite	Öğretmen
14	Yasemin AĞDAK	1982	Çorum	Lise	Ev Hanımı
15	Nilgün KARACA	1973	Çorum	İlkokul	Ev Hanımı
16	Saniye TERYAKİOĞLU	1979	Kınık köyü	İlkokul	Ev Hanımı
17	Dudu SÜTÇÜ	1947	Seydim köyü	-	Ev Hanımı
18	Kadem BEKDAŞ	1947	Dereköy/İskilip	-	Ev Hanımı
19	Dudu ŞAHİN	1962	Seydim köyü	İlkokul	Ev Hanımı
20	Suade GÜLSATAR	1949	Seydim köyü	-	Ev Hanımı
21	Defne ÇETİNÖZ	1991	Çorum	Üniversite	Öğretmen
22	Hanife ÇETİNÖZ	1968	Çorum	İlkokul	Ev Hanımı
23	Ayşegül HOŞ	1972	Çorum	İlkokul	Ev Hanımı
24	Safa HOŞ	1987	Çorum	Üniversite	Akademisyen
25	Gülseren BAŞ	1952	Çorum	İlkokul	Ev Hanımı

26	Hanım ŞENSOY	1972	Çorum	İlkokul	Esnaf
27	Ahmet ARICI	1958	Çorum	Üniversite	Öğretmen
28	Uğur ULUEREN	1977	Çorum	Üniversite	Öğretmen
29	Hasan DANLI	1939	Alaca	İlkokul	Çiftçi
30	Sündüs SUCU	1945	Çorum	-	Ev Hanımı
31	Kezban OLUKÇU	1932	Çorum	-	Ev Hanımı
32	Fatma OLUKÇU	1950	Çorum	İlkokul	Ev Hanımı
33	Ali TORTU	1959	Çorum	İlkokul	Emekli
34	Şeref TERYAKİOĞLU	1952	Çorum	İlkokul	Emekli
35	Kandfer ŞAHİN	1944	Alaca	-	Ev Hanımı
36	Nayle SÖYLEYEN	1941	Alaca	-	Ev Hanımı
37	Sevim ÖZDEMİR	1952	Alaca	-	Ev Hanımı
38	Menekşe GÜNDOĞAR	1956	Alaca	İlkokul	Ev Hanımı
39	Memiş BAHÇECİ	1955	Alaca	İlkokul	Çiftçi
40	Nigar ŞAHİN	1950	Alaca	-	Ev Hanımı
41	Hatice YILDIZ	1972	Alaca	İlkokul	Ev Hanımı
42	Emine ÖREMİŞ	1947	Osmancık	-	Ev Hanımı
43	Ahmet öremiş	1945	Osmancık	İlkokul	Emekli
44	Gürcan EMEKTAR	1979	Güvenli köyü	Üniversite	Öğretmen
45	Hüseyin CANBOLUT	1962	Elvan Çelebi	Lise	İmam
46	Enise CİVAN	1962	Elvan Çelebi	İlkokul	Ev Hanımı
47	Mediha YÜCEL	1948	Elvan Çelebi	İlkokul	Ev Hanımı
48	Nahide ÖZSEVER	1956	Elvan Çelebi	İlkokul	Ev Hanımı
49	Emine CİVAN	1955	Elvan Çelebi	İlkokul	Ev Hanımı
50	Zekiye CEYLAN	1949	Elvan Çelebi	İlkokul	Ev Hanımı
51	Fatma ERDEM	1962	Elvan Çelebi	İlkokul	Ev Hanımı
52	Atiye CİNGÖZ	1980	Elvan Çelebi	İlkokul	Ev Hanımı
53	İfakat BUĞDAYLI	1928	Çorum	-	Ev Hanımı

54	Fatma HOŞ	1989	Mühürler köyü	Üniversite	Öğretmen
55	Şükrü BİLGE	1975	Kınıkdeliler köyü	İlkokul	Muhtar
56	Kerim PELTECİ	1957	Oğuzlar	Üniversite	Öğretmen
57	Mevlüde BİLGE	1957	Kınıkdeliler köyü	İlkokul	Ev Hanımı
58	Güleser GİRGİN	1960	Deliler köyü	İlkokul	Ev Hanımı
59	Elif ERDAL	1962	Kınıkdeliler köyü	İlkokul	Ev Hanımı
60	Satı DURSUN	1962	İskilip	İlkokul	Ev Hanımı
61	Serpil ÜNLÜ	1982	Çorum	Üniversite	Öğretmen
62	Mustafa Tolga ÇIRAK	1977	Çorum	Üniversite	Akademisyen
63	Semra CERİT	1975	Çorum	Lise	Ev Hanımı
64	Hayri TERYAKİOĞLU	1962	Deliler köyü	İlkokul	Emekli
65	Ayşe TERYAKİOĞLU	1962	Kışla köyü	İlkokul	Ev Hanımı
66	Mehmet TERYEKİOĞLU	1950	Deliler köyü	İlkokul	Emekli
67	Döne TERYAKİOĞLU	1953	Çorum	İlkokul	Ev Hanımı
68	Evren CEYLAN	1975	Osmancık	Üniversite	Öğretmen
69	Şakire CEYLAN	1947	Baboğlu köyü	-	Ev Hanımı
70	Gülsüm AKÇA	1985	Sungurlu	Üniversite	Öğretmen
71	Ülkü KARASEYFİOĞLU	1975	Çorum	Üniversite	Öğretmen
72	Hatice ÇUBUK	1955	Ovakarapınar köyü	İlkokul	Ev Hanımı
73	Sevim GÜMÜŞ	1950	Çorum	İlkokul	Ev Hanımı
74	Sariye ECEVİT	1956	Çorum	İlkokul	Ev Hanımı
75	Ertuğrul BÖLÜKBAŞ	1977	Laçın	Üniversite	Öğretmen

KAYNAKÇA

- ASLIHAK, Tülay. (2002), Çorum-Merkez, **Çobandivan köyü, Büğet köyü, İskilip İlçe Merkezinde Yapılan Yağmur Duaları, Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1999**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BAHADIR, Sedat. (2015), **Hatay'da Türk Halk İnançları**, İstanbul, Pamiray Yayınları.
- BAKIRER, Ömer. (2015), "*Bizans Danışmend Selçuklu ve Beylikler Döneminde Çorum*", **Çorum Tarihi**, 5. Hitit Festivali Komitesi.
- BORATAV, Prof. Pertev Naili (1984), **100 Soruda Türk Folkloru**, İstanbul, Gül Matbaası,.
- BOZKURT, T. (2008), "Hititler Örneğinde Levirat Olgusuna Sosyal Antropolojik Yaklaşımı", **VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri Kitabı**, Ankara:.
- BRANDAU, Birgit ve Hartmut Schickert. (2011), **Hititler Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 3.Baskı.
- CANDAN, Ergun. (2006), **Türklerin Kültür Kökenleri**, İstanbul, Sınır Ötesi Yayınları. 6. Baskı.
- DURDU, Aydın. (2014), **Çorum İnanç Merkezleri ve Evliya İnancı, Çorum Halk Kültürü**, İl Kültür Turizm Bakanlığı.
- ERKOÇ, Ethem. (2004), "*Elvan Çelebi Hayatı-Zaviyesi-Eseri-Düşünceleri*", **Elvan Çelebi Belediyesi Kültür Serisi-1**, Çorum-2004
- ERTEM, H. (2003), **Hattiler ve Hititler Dönemi'nden Eski Türklere, Osmanlılar'a ve Günümüz Anadolu'suna Kadar Uzanan Bazı Benzer Unsurları**, Archivum Anatolicum.
- Evliya Çelebi, **Seyahatname**. C.II İstanbul
- EYİCE, Semavi, "*Çorum'un Mecitözü'nde Aşık Paşaoğlu Elvan Çelebi Zaviyesi*", **Türkiyat Mecmuası**, S.15.
- Geçmişten Geleceğe Etonya Hüseyiniabad Alaca**, Çorum, Alaca Kaymakamlığı, 2002.

GÖDE, Kemal, (1994), **Eretnalılar (1327-1381)**. Ankara.

http://cografyaharita.com/haritalarim/4l_corum_ili_haritasi.png

<http://Turbelerimiz.Blogspot.Com.Tr/2016/02/Karadonlu-Can-Baba-Turbesi.Html>, 28 Ocak 2017 tarihinde erişildi.

<http://www.Turkiyerehberi.gen.tr/sehirler/corum-haritasi>, 03 Mart 2017 tarihinde erişildi.

<http://www.corumkulturturizm.gov.tr/TR,58672/daglar.html>, 15 Şubat 2017 tarihinde erişildi.

<http://www.cizgidiyari.com/forum/corum/13765-corum.html>, 22 Şubat 2017 tarihinde erişildi.

<http://www.turksitesi.net/cografyasi-bitki-ortusu/corumun-cografi-ozellikleri.html>, 18 Ocak 2017 tarihinde erişildi.

ILICA, Merve ve Sibel Kızıl, (2010), **Hititlerde Bin Tanrı İnancının Arka Planı** Çorum, Lider Matbaacılık

KARATAŞ, Nurbanu ve Evrim Can İflazoğlu. (2015), **Vardan Yoğa İki Irmak Arasında Aleviliğin İzleri**, Ankara, Ürün Yayınları.

KAYA, Mehmet Ali. (1996), **Roma İmparatorluk Dönemi Galatia Eyaleti: Siyasal, Sosyal Ve Ekonomik Yapı (MÖ25-MS284)**. Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

KOLONKAYA-BOSTANCI, Neyir. (2012), “**Anadolu’da Erken Prehistorik Dönem Kırmızı Aşı Boyası Kullanımı**” Anadolu/Anatolia.

KORKMAZ, Şerif. (2008), **Coğrafyası, Tarihi, Kültürü Ve Edebiyatıyla Çorum**, Çorum, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

ONAT, Hasan. (2007), “**Çorum Aleviliği Üzerine**”, **Uluslararası Osmanlı’dan Cumhuriyete Çorum Sempozyumu**, II. Cilt. Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

Osmancık Guide 2000, İzmir Stüdyo Ajans Basım Tesisleri, 2000

- ÖRNEK, Sedat Veyis. (1981), **Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki**, Ankara, DTCF Basımevi.
- MONTAIGNE, **Denemeler**. (2006), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 12. Baskı.
- POLAT, H. Hüseyin. (1995) **Sivas-Ulaş Bölgesinde Halk Hekimliği Uygulamaları**, Ankara, Ürün Yayınları.
- SEVİNÇ, Uğur ve YALÇINKAYA, Bilgen. (2011) **Çorum İli Çevre Durum Raporu**, T.C. Çorum Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- SİRGAVAZ, Özlem. (2014), *“Hititlerden Günümüze Halk İnanışları”*, **Çorum ve Kültür**, Çorum, İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları-9
- TDK Türkçe Sözlük** (1998) Ankara, 9. baskı
- TURAN, Osman. (1965), **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1968), **Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal**, TTK.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. (1968), **Sivas Kayseri Ve Dolaylarında Eretna Devleti**, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1968) **Sivas Ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhaneddin**, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- YAŞAR, Hüseyin Hüsameddin, (1329), **Amasya Tarihi**, , İstanbul, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, **Kur’an-ı Kerim Meali**, Ankara, Haktan Yayın.
- YINANÇ, Mükrimin Halil. (1945), **Danışmendiler**, İslam Ansiklopedisi, C.3.
- Yurt Ansiklopedisi**. (1981), Çorum Maddesi, İstanbul.
- YÜCEL, Yaşar. (1973), **XIV-XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Hakkında Araştırmalar**, Belleten Cilt.